

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUKLAR İÇİN DİJİTAL BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİ GEÇERLİK
GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**

**EFSUN DOMLU
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Seda SAKARYA**

KIRIKKALE-2022

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇOCUKLAR İÇİN DİJİTAL BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİ GEÇERLİK
GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**

EF SUN DOMLU
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Seda SAKARYA

KIRIKKALE-2022

KABUL VE ONAY

Efsun DOMLU tarafından hazırlanan ‘ÇOCUKLAR İÇİN DİJİTAL BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİ GEÇERLİK GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI’ adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak Kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Seda SAKARYA

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum.~~

Başkan: Doç.Dr. Fatma ELİBOL

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Sağlık Bilimleri Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum.~~

Üye: Doç. Dr. Aygen ÇAKMAK

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum.~~

Tez Savunma Tarihi: 30/06/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akif KARSLI

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

Bildirir, aksi durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Efsun DOMLU

ÖZET

ÇOCUKLAR İÇİN DİJİTAL BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİ GEÇERLİK GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Kırıkkale Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Seda SAKARYA

Haziran 2022, 86 sayfa

Bu çalışmada Hawi, Samaha ve Griffiths tarafından geliştirilen Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği (2019) (The Digital Addiction Scale for Children)'nin ortaokul öğrencileri üzerinde geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Araştırmada çalışma grubunu, 2020-2021 eğitim öğretim yılında, Mersin ili merkez ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ortaokullara devam eden 9-12 yaş grubu 614 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan 'Kişisel Bilgi Formu' ve Hawi ve diğerleri (2019) tarafından geliştirilen Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği (The Digital Addiction Scale for Children) kullanılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde geçerlik ve güvenirlik için iç tutarlılığa dair güvenirlik analizi ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğe ilişkin analiz sonuçlarından elde edilen değerlerin alan yazındaki kabul edilebilir kriterlere uygun ve yeterli düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak dijital bağımlılığı ölçen; 2 faktör ve 9 kriterli yapıya sahip ve 25 maddeden oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı elde edilmiştir. Araştırma sonucunda; gerek ölçeğin tamamı gerekse faktörleri açısından çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile cinsiyetleri, öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri ve doğum sırası arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Gerek ölçeğin tamamı gerekse Faktör 1 açısından çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile ailelerindeki çocuk sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu, yine ölçeğin tamamı ve Faktör 2 açısından çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile annelerinin öğrenim durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile annelerinin çalışma durumları arasında ise ölçeğin tamamı açısından istatistiksel bir farklılığın olmadığı ancak Faktör 2 açısından istatistiksel bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, Dijital Bağımlılık, Geçerlik ve Güvenirlik.

ABSTRACT

VALIDITY AND RELIABILITY STUDY OF DIGITAL ADDICTION SCALE FOR CHILDREN

Kırıkkale University

The Institute of Health Sciences

Child Development Department, Master's Thesis.

Supervisor: Doç. Dr. Seda SAKARYA

June 2022, 86 pages

The execution of validity and reliability study of the “Digital Addiction Scale For Children” (2019) developed by Hawi, Samaha, Griffiths, on secondary school children was aimed in this thesis work. 614 students, between the 9-12 age group, who were enrolled in public schools in the catchment area of central district of Mersin in the 2020-2021 academic year constituted the study group of this thesis work. “The Personal Information Form” which was prepared by the investigator and the “Digital Addiction Scale For Children” were used in the study. During the statistical analysis of the data collected, reliability analysis of inconsistency and corroborative factor analysis were done for validity and reliability. The values gathered from the analysis results of the scale were stated to be appropriate and sufficient for the criteria mentioned in the relevant literature. In conclusion, a valid and reliable measurement tool consisting of 25 entry which had a structure of 2 factors and 9 criteria was obtained for measuring digital addiction. As a result of the research, it has been observed that there is no statistically significant difference both in terms of the whole of the scale and its factors between the digital addiction levels of children and their gender, their grade level, and birth order. It has been concluded that there is a statistically significant difference between the digital addiction levels of children and the number of children in their families in terms of both the whole of the scale and Factor 1, and there is also a statistically significant difference between the digital addiction levels of children and their mothers' educational status in terms of the whole of the scale and Factor 2. It was concluded that there was no statistical difference between the children's digital addiction levels and their mothers' working status in terms of the whole of the scale, but there was a statistical difference in terms of Factor 2.

Keywords: Technology, Digital Addiction, Validity And Reliability.

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinin her aşamasında önerileri ve yönlendirmeleri ile bana yol gösteren değerli danışman hocam Doç. Dr. Seda SAKARYA' ya,

Araştırmanın analizi konusunda desteğini esirgemeyen, değerli vaktini bana ayıran ve ihtiyaç duyduğum her an sorularımı cevaplandıran Doç. Dr. Okan KUZU' ya,

Tez yazım sürecinde her daim beni cesaretlendiren ve motive eden arkadaŐım Bahar TAŐAR'a,

Son olarak bugünlere gelmemi sağlayan canım ailem... Eğitimim boyunca bana sabır gösteren, manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyip yanımda olduklarını hissettiren, bana moral kaynağı olan anneme, babama ve ablama,

En iğten ve sonsuz teŐekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Bağımlılık Kavramı	2
1.1.1. Bağımlılığın Belirtileri	3
1.1.2. Bağımlılığın Nedenleri	5
1.1.3. Bağımlı Bireylerin Özellikleri.....	10
1.1.4. Dijital Bağımlılık Kavramı.....	11
1.1.4.1. Dijital Bağımlılığın Tarihçesi	11
1.1.4.2. Dijital Bağımlılığın Nedenleri.....	12
1.1.4.3. Dijital Bağımlılığın Türleri	13
1.1.4.4. Dijital Bağımlılığın Gelişim Alanlarına Etkisi	17
1.2. Kaynak Özetleri.....	20
2.YÖNTEM	27
2.1. Araştırmanın Modeli	27
2.2. Evren ve Çalışma Grubu	28
2.3. Veri Toplama Araçları.....	29
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	30
2.3.2. Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği (The Digital Addiction Scale for Children)	30
2.4. Veri Toplanması ve Analizi	32
2.4.1. Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin Türk Kültürüne ve Diline Uyarlama Süreci	32
2.4.2. Ölçek Uygulama Süreci	39
3. BULGULAR VE TARTIŞMA	43
3.1. Ölçek Uyarlama Sürecine İlişkin Bulgular	43

3.1.1. Çeviriye İlişkin Bulgular	43
3.1.2. Çevirinin Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular	43
3.1.3. Kapsam Geçerliğine İlişkin Bulgular	44
3.1.4. Geri Çeviriye ve Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular	45
3.1.5. Dil Geçerliği Sürecine İlişkin Bulgular	45
3.1.6. Pilot Uygulama ve Taslak Ölçme Aracına Son Şeklin Verilmesi.....	45
3.1.7. Büyük Örneklem Grubuna Uygulamaya ve Nihai Ölçme Aracının Elde Edilmesine İlişkin Bulgular	46
3.1.7.1. Yapı Geçerliğine İlişkin Bulgular	46
3.1.7.2. Güvenirliliğe İlişkin Bulgular	50
3.2. Ölçek Uygulama Sürecine İlişkin Bulgular.....	51
3.2.1. Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeğinin Bazı Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi.....	51
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	65
4.1. Sonuçlar.....	65
4.2. Öneriler.....	67
KAYNAKLAR	69
EKLER.....	81
Ek-1: Kırıkkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurul Kararı	81
Ek-2: Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma Uygulama İzni.....	82
Ek-3: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu	83
Ek-4: Kişisel Bilgi Formu	84
ÖZGEÇMİŞ.....	86

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. Uygulama sürecine katılım gösteren çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin dağılım	28
2.2. Verilerin dağılımına ait betimsel istatistik sonuçları	40
3.1. Dilsel eşdeğerlik açısından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları.....	43
3.2. Dil ve anlam bakımından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları	44
3.3. Geri çevirme açısından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları.....	45
3.4. Pilot uygulama üzerinden elde edilen güvenilirliğe ilişkin sonuçlar	46
3.5. Faktörler açısından ölçeğe ait DFA sonuçları	47
3.6. Kriterler açısından ölçeğe ait birinci ve ikinci düzey DFA sonuçları	50
3.7. Büyük örneklem grubu üzerinden elde edilen güvenilirliğe ilişkin sonuçlar	51
3.8. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmasına ilişkin t-testi sonuçları	52
3.9. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin ANOVA sonuçları	54
3.10. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin ailedeki çocuk sayısına göre farklılaşmasına ilişkin ANOVA sonuçları.....	55
3.11. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin doğum sırasına göre farklılaşmasına ilişkin ANOVA sonuçları	58
3.12. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin annenin öğrenim durumuna göre farklılaşmasına ilişkin ANOVA sonuçları.....	59
3.13. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin annenin çalışma durumuna göre farklılaşmasına ilişkin t-testi sonuçları	62

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
3.1. Faktörler açısından yapılan modifikasyonlar sonrası DFA sonucuna ait standart katsayılar yol diyagramı	47
3.2. Kriterler açısından yapılan modifikasyonlar sonrası birinci düzey DFA sonucuna ait standart katsayılar yol diyagramı	48
3.3. Kriterler açısından yapılan modifikasyonlar sonrası ikinci düzey DFA sonucuna ait standart katsayılar yol diyagramı	49

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

SİMGELER DİZİNİ

A	Cronbach Alfa katsayısı
N	Birey Sayısı
P	Anlamlılık Düzeyi
R	Korelasyon Katsayısı
Sd	Serbestlik Derecesi
Ss	Standart Sapma
T	t- Testi
\bar{x}	Ortalama
x^2	Ki kare
%	Yüzde

KISALTMALAR DİZİNİ

ANOVA	Tek Yönlü Varyans Analizi
CFI	Comparative Fit Index
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
ITC	International Test Commission
DASC	The Digital Addiction Scale Of Children
ÇDBÖ	Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği
ASAM	Amerikan Bağımlılık Tıbbi Birliği
DEHB	Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
RMSEA	Root Mean Square Error Of Approximation
SRMR	Standardized Root Mean Square Residual
FOMO	Fear Of Missing Out
Tukey HSD	Tukey Honestly Significant Difference
WHO	World Health Organization

1. GİRİŞ

Bağımlılık; kişinin gün içerisinde gerçekleştirdiği aktiviteleri etkileyecek ve çevresindeki kişilerle kurduğu ilişkilere ayırdığı zamanı ve ilişkilerin biçimini değiştirecek boyutta bir kişi, nesne, durum ya da araca karşı bağımlılık sergilemesi olarak tanımlanmaktadır (Aktan, 2018). Günümüzde gelişen teknolojiye paralel olarak ortaya çıkan en önemli bağımlılık türlerinden biri de davranışsal bir bozukluk olarak değerlendirilen dijital bağımlılıktır (Arısoy, 2009). Bir davranış problemi olarak değerlendirilen dijital bağımlılık, kişilerin dijital medya araçlarından olan telefon, tablet, televizyon, sosyal medya gibi araçlarla olan ilişkisini tanımlar (Shaw ve Black 2008; Young, 2009). Çocukların dijital bağımlılığını inceleyen bilimsel araştırmalar henüz başlangıç aşamasındadır. Dijital cihazlar (tablet, akıllı telefon, oyun konsolları, bilgisayar vb.) her evin bir parçası olmuştur ve küçük yaşlardan itibaren kullanılabilir. Bu cihazlar; eğlenceli, kullanımı rahat ve taşınabilir özellikleri itibarıyla ilgi çekici nitelik taşımaktadır. Dijital cihazların aşırı ve yanlış kullanımı psikolojik, sosyal ya da fiziksel refahı olumsuz etkileyebilmektedir. Teknolojinin sorunlu kullanımı, çocukların dijital cihazları kullanımını değerlendirecek bir ölçeğin geliştirilmesini gerekli kılmıştır (Hawi vd., 2019). Türkiye’de yürütülen çalışmaların ise daha çok bağımlılığın oyun boyutunu ele aldığı ve yetişkinlerle daha fazla çalışıldığı görülmektedir. Ancak dijital bağımlılık, yetişkinler kadar çocukları ve gençleri de etkisi altına almaktadır. Bu doğrultuda bağımlılık riskinin erken dönemde belirlenmesi amacıyla çocukların dijital bağımlılığını ölçen bir ölçme aracına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle alana katkı sağlayacağı düşünülen Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği’nin geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılması önemlidir.

Bu araştırma ile Hawi ve diğerleri tarafından geliştirilen (2019), Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği (The Digital Addiction Scale for Children)’nin ortaokul öğrencileri üzerinde geçerlik güvenirlik çalışmasını yapmak ve dijital bağımlılığın çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amaçlanmaktadır.

1.1. Bağımlılık Kavramı

Çeşitli insan davranışları ile ilişkilendirilen bağımlılık kavramı, farklı tanımlamalarla açıklanmaya çalışılsa da yapısal olarak anlaşılması zor bir kavramdır. Bu belirsizliğe karşılık bağımlılığın üç temel bileşene sahip olması gerekmektedir. Bunlar; yoğun bir arzu hissi, bağımlı olunan nesne, eylem ya da duruma karşı kontrolsüzlük ve olumsuz sonuçlarına rağmen davranışta kalıcılıktır (Shaffer, Hall ve Bilt, 2000).

Bağımlılığı bir hastalık olarak ifade eden Yeşilay (2017), bağımlılık ile ilgili beyinde birden fazla nörokimyasal ve nörofizyolojik değişimlerin varlığından söz eder ve bağımlılık tanısı için gerekli ölçütlerden yalnızca üçünün bir arada görülmesinin yeterli olduğunu söyler. Bu ölçütler;

1. *Kullanılan maddeye tolerans gelişmesi,*
2. *Madde kesildiğinde ya da azaltıldığında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması,*
3. *Madde kullanımını denetlemek ya da bırakmak için yapılan ama boşa çıkan çabalar,*
4. *Maddeyi sağlamak, kullanmak ya da bırakmak için büyük zaman harcama,*
5. *Madde kullanımı nedeni ile sosyal, mesleki ve kişisel etkinliklerin olumsuz etkilenmesi,*
6. *Maddenin daha uzun ve yüksek miktarlarda alınması,*
7. *Fiziksel ya da ruhsal sorunların ortaya çıkmasına ya da artmasına rağmen madde kullanımını sürdürmektir.*

Amerikan Bağımlılık Tıbbi Birliği (ASAM)'ne göre ise bağımlılık, karakteristik belirti ve semptomları olan ve tedavi edilmezse öngörülebilir bir prognozu olan patolojik bir süreçtir. Bir beyin hastalığı olarak ifade edilen bağımlılık, bireyin karşılaştığı olumsuz sonuçlara rağmen ilaçların veya diğer tekrarlayıcı ve tetikleyici aktivitelerinden olduğu işlevsiz bir davranışı durduramaması ile karakterizedir. Bağımlılık; beynin duygusal, bilişsel ve sosyal davranışları değiştirip düzenlemekten ve kontrol etmekten sorumlu olan alanlarını da bozmaktadır. Bu nedenle bağımlılık, tedavi edilmediği sürece ilerleyici olmakta ve erken dönemde ölüm ya da engellilik haliyle sonuçlanabilmektedir (Smith, 2012).

Bağımlılık, iki temel kategoride incelendiğinde ise, bir davranışa ya da bir maddeye bağımlılık şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Maddeye olan bağımlılık; alkol, uyuşturucu madde, sigara, kahve, çay gibi maddelere olan bağımlılığı tanımlamaktadır. Davranışa yönelik bağımlılık ise, kişinin bedensel, psikolojik ve toplumsal yapı ve rollerinde çatışmaya neden olacak şekilde bir davranışı olması gerektiği dışında ve sıklıkla sergilemesi durumudur. Davranışa yönelik bağımlılık, kişinin yaşam kalitesini bozarak bulunduğu ortama uyumunu engellemektedir (Karaman ve Kurtoğlu, 2009).

Kişiye mutluluk veren ya da onu ödüllendiren eylemler, bağımlılık oluşturma gücü yüksek olan eylemlerdir. Kişide yarattığı olumlu hislerin aksine; sosyal olarak onaylanmayan eylemler, bağımlılık kavramı açısından değerlendirildiğinde risk grubuna dahil olmaktadır. Maddeye ya da davranışa yönelik bağımlılıklarda, bağımlılığa neden olan faktörlerin kişiye verdiği haz, mutluluk ve rahatlama hissi bağımlılık sürecine olan adaptasyonu hızlandırmaktadır. Sonuç olarak kişinin davranışı sergileme ya da maddeyi kullanma eğilimi artmaktadır (Aslan, 2019).

1.1.1. Bağımlılığın Belirtileri

Bağımlılık kavramı karmaşıktır ve tipik olarak madde kullanım davranışıyla ilişkilendirilmektedir. Madde bağımlılığının klasik özellikleri arasında; arzu, aynı etkiyi elde etmek için daha yüksek dozlara ihtiyaç duyulması veya sabit bir dozdan zamanla daha az etki elde edilmesi yani tolerans gelişimi, yoksunluk belirtileri deneyimini içeren kompulsif ilaç alımı yer almaktadır (Chassin, Presson, Rose ve Sherman, 2007). Madde bağımlılığı farklı şekillerde ortaya çıkabilen bazı belirtiler göstermektedir. Bunlar:

Davranış Değişiklikleri: Yalan söyleme, eve giriş ve çıkış saatlerinde normal rutinin dışına çıkma, saldırganlık ve agresiflik gibi daha önce var olmayan davranış değişiklikleri gösterme.

Duygu Değişiklikleri: Sebebi olmayan gülmeler ve ağlamalar, ani duygu değişimleri, aşırı sakinlik ya da öfkenin kişinin baskın duygularına dönüşmesi, duyguların yoğun yaşanması.

Bedensel Değişiklikler: İştah ve kilo kaybı, gözlerde kızarıklık ya da morluk, göz bebeğinde büyüme ya da küçülme, vücut ağrıları.

Sosyal ve Diğer Alanlar: Aile ilişkilerinde bozulma, arkadaş ilişkilerinde bozulma ve arkadaş çevresinin değişimi, akademik performansta veya iş veriminde belirgin bir düşüş, kişisel bakım eylemlerinin aksaması, rahatsız edici vücut kokusu.

Bu belirtiler, maddenin türüne ve ne oranda kullanıldığına göre farklı düzeylerde ortaya çıkabilmektedir (Ak, Kesici, Yalçın ve Kavaklı, 2019). Beynin işleyişini bozan, beyinde uzun süreli değişikliklere yol açan, dürtüsel olarak kişiyi madde kullanımına iten nüksedici ve kronik bir beyin hastalığı olan bağımlılık (Tarhan, 2019), maddeye olan bağımlılığın dışında maddeye olmayan bağımlılık yani davranışsal bağımlılık olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Davranışı devamlı ya da periyodik olarak gerçekleştirme arzusu olarak tanımlanan davranışa yönelik bağımlılığın (Bektaş, 2018) oldukça farklı türleri vardır. Bunlar; video oyun bağımlılığı, egzersiz bağımlılığı, patolojik kumar davranışı, sorunlu internet kullanımı, bilgisayar ve video oyunlarının sorunlu kullanımı, sorunlu çevrimiçi oyun, sorunlu sosyal ağ, piromani, kleptomani, aralıklı sinir krizi geçirme, trikotillomani, onikofaji, cilt toplama bozukluğu, kompulsif satın alma, hiperseksüel bozukluklar, kompulsif istifleme, obsesif kompulsif bozukluk, çeşitli yeme bozukluğu, vücut dismorfik bozukluğu, kas dismorfik bozukluğu, hipokondriyazis, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olarak sayılabilmektedir (Demetrovics ve Griffiths 2012).

Goodman (1990), davranışsal bağımlılığın belirtilerini ise şöyle tanımlamıştır: Belirtilen bir davranışta bulunmak için dürtülere direnemeyen tekrarlı başarısızlık, davranışı başlatmadan hemen önce yaşanan gerginlik hissi, davranışla uğraşırken zevk almak veya rahatlamak, bazı rahatsızlık belirtilerinin en az bir ay boyunca devam etmesi veya daha uzun bir süre boyunca tekrar tekrar ortaya çıkması, davranışla uğraşırken kontrol kaybı yaşamak. Bu belirtilerden başka bazı kriterlerin en az beş tanesinin bir arada bulunması da davranışsal bağımlılığı tanımlamaktadır. Bu kriterler;

1. Davranışla veya davranışa hazırlıklı olan faaliyetle sık sık meşgul olmak,
2. Davranışa amaçlanandan daha fazla veya daha uzun süre sık sık dahil olmak,
3. Davranışı azaltmak, kontrol etmek veya durdurmak için sıkça çaba sarf etmek,
4. Davranış için gerekli aktiviteleri gerçekleştirirken çok fazla zaman harcamak,

5. Bireysel sorumlulukların yerine getirilmesi beklenen zamanlarda ilgisi olmayan bir başka davranışla sık sık ilgilenmek,
6. Davranış nedeniyle önemli sosyal içerikli, mesleki veya eğlence odaklı faaliyetlerden vazgeçmek,
7. Davranıştan kaynaklanan veya şiddetlenen kalıcı veya tekrarlayan sosyal, finansal, psikolojik veya fiziksel bir sorun olmasına rağmen davranışı devam ettirmek,
8. Tolerans: İstenen etkiyi elde etmek için davranışın yoğunluğunu veya sıklığını arttırmak,
9. Davranışı gerçekleştirilememesi durumunda huzursuzluk veya sinirlilik hali içinde olmak.

Davranış bağımlılığı gösteren kişiler, davranışı sergilemeden önce kendisini harekete geçirecek bir dürtü ya da davranışa yönelik bir arzu hissetmektedirler. Sorunlu davranış, çoğu zaman kişinin var olan kaygısını azaltıp madde kullanımı sonucu kişinin kendisini mutlu ve rahatlamış hissetmesine benzer bir ruh hali yaşamasına neden olmaktadır (Karim ve Chaudhri, 2012).

Davranışsal bağımlılıklarda, madde bağımlılığına göre problemli davranışın sergilenmesi sırasında yardımcı bir nesneye duyulan ihtiyaç ya çok azdır ya da hiç yoktur. Bu nedenle sorunlu davranış, kişinin yaşamında daha fazla yer edinmektedir. Madde bağımlılığına oranla davranışın tespit edilmesi daha güç olmaktadır (Bektaş, 2018).

1.1.2. Bağımlılığın Nedenleri

Çözümüne ulaştırılmasında disiplinler arası bir işbirliğinin gerekli olduğu bağımlılığın, birbiriyle etkileşim halinde olan birden çok nedeni bulunmaktadır (Akkaş, 2019). Bağımlılığa neden olan öncelikli faktör, kişinin kendisidir. Bu aşamada kişi; sıkıntı, üzüntü, yaşam stresi ve yalnızlık yaşayan ve yaşam koşullarının getirdiği zorlukların üstesinden gelme konusunda başarısızlık gösteren birey olarak tanımlanmaktadır. Bağımlılığın bir diğer önemli nedeni ise, kişinin öncelikle ailesinden başlayan ve onu sarmalayarak büyüyen akrabalar, arkadaşlar, okul yaşantısı, iş hayatı, yaşanan yer gibi faktörlerden oluşan sosyal çevredir (Bahar, 2018).

Bağımlılık konusunda çeşitli risk faktörleri söz konusu olmakla birlikte; bu faktörler genel olarak biyogenetik nedenler (Coşkunol ve Altıntoprak, 1999), psikolojik nedenler, aile ile ilgili nedenler ve sosyal nedenler olarak sınıflandırılabilir. Bu risk faktörleri; farklı sosyoekonomik düzey, farklı etnik grup, farklı cinsiyet gibi nüfusa ait birtakım demografik özelliklerden bağımsızdır. Risk faktörleri, toplumun her kesiminde birbirine benzer özellikler göstermektedir (Steinberg, 2008; akt: Bircan ve Erden, 2011).

Psikolojik Nedenler

Derinlik psikolojisine göre Freud'un kişiliğin yapısını oluşturduğunu ileri sürdüğü id, ego ve süperego sağlıklı kişilerde bir denge içerisindeyken bağımlı kişilerde bu yapı değişerek denge bozulmaktadır. İnsanın amaçlarından biri hazzı ulaşmaktır ve bağımlı bireyler hazzı ulaşmak için çaba sarf ederken kendilerini zevk alacağı madde ya da davranışa daha fazla yönelmiş olarak bulmaktadırlar (Tarhan, 2019)

Bireysel psikoloji ise; insanın komplekslerine, üstünlük kurma çabalarına ve aşağılık duygusuna odaklanmaktadır. Çünkü tüm bu odak noktaları, kişinin davranışları üzerinde etkili olup onları şekillendirmektedir. Kişi, yaşam koşullarının neden olduğu kaygı ve stresle, okul ve iş hayatındaki olumsuz süreçlerle, sosyal çevresini oluşturan bireylerle kurduğu ilişkilerde yaşamış olduğu hayal kırıklıkları ile mücadele edemediğinde ortaya çıkan aşağılık duygusu, güvensizlik ve kaygı hissi bağımlılığa neden olmaktadır. Kişi bağımlılık yapıcı madde ya da davranış aracılığıyla ego doyumuna ulaşmaya çalışmaktadır (Tarhan, 2019).

Hümanistik psikoloji ise; Maslow tarafından açıklanan ihtiyaçlar hiyerarşisine göre insanın bazı psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçları olduğunu ifade etmektedir. Sevmek, sevilme, güvende olma, başarılı olma, kendini gerçekleştirme gibi ihtiyaçların karşılanamadığı durumlarda bağımlılık gelişmektedir (Tarhan, 2019).

Özgüven düşüklüğü, insanın giderek yalnızlaşması, içinde yaşanılan toplumun işleyişine ayak uyduramamak, depresyon, batıl inançlar, sevgisizlik ve kaygı bastırılmaması da kişiyi madde kullanımına itmektir. Sorunların çözümünde bir araç olarak görülen madde aracılığıyla kişi, yaşadığı olumsuzluklarla başa çıkmaya çalışmaktadır (Akkaş, 2019).

Genetik Yatkınlık ve Biyolojik Nedenler

Yapılan bilimsel araştırmalar bazı insanların genetik olarak bağımlı olmaya daha meyilli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Normal olmayan gene sahip kişiler, normal olmayan protein sentezlemektedir. Bunun sonucunda anormal enzim ve reseptörler ortaya çıkmaktadır. Bu oluşum, beynin zevk alma ve ödöl yollarında bozulmaya neden olmaktadır. Ortaya çıkan bu süreç ise, kişinin bağımlı olma olasılığını arttırmaktadır. Sonuç olarak genetik yatkınlık, hem beynin işleyişini hem de bağımlılığın ortaya çıkma ihtimalini etkilemektedir (Nurmedov, 2019).

Genetik yapı, arzulama hissi ve ödöl sistemi açısından ele alındığında; beyinde bağımlılıkla ilgili faktörlerin en önemlileri arasındadır. Kişinin günlük yaşam aktivitelerini devam ettirebilmesi için gerekli davranışları istedik şekilde sergileyebilmesine hizmet eden sistem, ödöl sistemidir. Kişinin yaşantısı sırasında herhangi bir madde ya da davranışa karşı duyduğu güçlü istek ise, aşerme ya da arzulama hissi olarak tanımlanmaktadır (Yeltepe Ercan, 2013). Beyindeki limbik sistem ve korteks sistem de bağımlılık davranışını yöneten sistemlerdir. Kişi kendisine haz veren eylemleri gerçekleştirirken limbik sistem devreder. Kişinin bu eylemleri nasıl planlayacağı, sorun yaratan durumlara nasıl çözüm getireceği, nasıl karar verip düşüneceği ise korteks sistemin görevleri arasındadır (Ögel, 2010; Akkaş, 2019).

Beyindeki nörolojik yapı ve nörotransmitterler, bağımlılığın biyolojik nedenleri arasındadır. Nörotransmitterler, sinir uçlarında bulunan ve içerisinde dopamin, serotonin, noradrenalin ve adrenalinin yer aldığı yapılardır. Bu yapı, reseptör adı verilen sinir uçlarına yerleşir ve vücuda giren bağımlılık yapıcı bazı maddeler bu reseptörleri etkilemektedir. Bozulan mevcut yapı, bağımlılığı beraberinde getirmektedir. Bağımlılık yapan ve beyinde mevcut sistemin işleyişini aksatan kimi maddelerin oluşturduğu etki, kalıcılık göstermemektedir. Kişi, maddenin tesirinden kurtulduktan sonra beyin eski işlevlerini yerine getirmeye devam edebilmektedir. Bu aşamadan sonra önemli olan kişiyi psikolojik olarak desteklemek ve hayata dair bakış açısında olumlu yönde farklılıklar gerçekleştirmeye çalışmaktır (Ögel, 2010).

Sosyokültürel Nedenler

Bağımlılık sonradan gelişen bir hastalık olmakla birlikte ortaya çıkışını tetikleyen faktörlerden biri de sosyal evre ve kültürel özelliklerdir. Maddeye karşı bağımlılığın

gelişebilmesi için madde erişilebilir olmalıdır. Madde ulaşılabilir ve kişinin yakın çevresinde ise madde kullanım riski artmaktadır. Yaşanılan kültürün etkisi ile toplumda bazı maddelerin kullanımına karşı tolerans gelişmektedir. Yüksek toleranslı maddelerin kullanımı toplum içinde artış göstermektedir (Akkaş, 2019). Maddeye erişilebilirliğin yanında psikolojik sorunları olan ebeveynlerin olduğu aileler, farklı aile tutumları, aile üyeleri arasında yaşanan bağlanma sorunları, sosyal becerilerde yetersizlik, iş ve okul yaşantısında başarısızlık, kişiyi bağımlılığa iten arkadaş ilişkileri gibi bağımlılığa neden olan birden çok risk faktörü söz konusu olmaktadır (Ögel, 2010).

Madde kullanımına kişiyi iten en güçlü nedenler arasında bireyin ilk çevresini oluşturan aile yer almaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tutumları, yetiştirme tarzları, duygularını ifade ediş biçimleri ve çocuğa yaklaşımları gibi pek çok faktör çocuğun ya da ergenin bağımlı olmasında oldukça etkilidir. Ebeveynleri tarafından anlaşılmadığını düşünen, dışlanan, yalnızlığa itilen, kendisini ifade etmesine fırsat verilmeyen çocuk ya da ergen bu ihtiyaçlarını karşılamak için aileden uzaklaşıp farklı çevrelere yönelerek riskli gruplar içine istemsizce dahil olmakta ve sonuç olarak bağımlı bir birey haline gelebilmektedir (Ak vd., 2019).

Çocuğu aileden uzaklaştıran sürecin başlangıcı, doğum öncesi döneme dek uzanabilmektedir. Hamilelik döneminde annenin ilaç kullanımı, sigara dumanına maruz kalması veya engellilik hali, ruh sağlığı sorunlarına neden olabilmekte ve çocuğun madde kullanım riskini arttırabilmektedir. En şiddetli ve en zararlı madde kullanım sorunları arasında hamilelik döneminde yaşanan bu risk faktörleriyle birlikte çocukluk yıllarında maruz kalınan ihmal ve istismar vakaları yer almaktadır. Risk faktörlerinin mevcut olduğu durumlarda gelişimsel sorunların varlığı daha muhtemel hale gelmekte ve daha uzun süreler boyunca devam etmektedir (Toumbourou vd., 2007).

Bağımlılıkta kilit noktada yer alan ailelerin yaşaması muhtemel olumsuz durumlar, çocukların ya da gençlerin maddeye yönelik davranışlarını etkilemektedir. Parçalanmış ailelerde, ebeveyn kayıplarının yaşandığı ailelerde, çocuk gelişimine uymayan yetiştirme tutumlarının sergilendiği ailelerde ve aile içi iletişim bozukluğunun yaşandığı ailelerde çocuklar ev ortamının yarattığı olumsuzluklardan uzaklaşmak istemektedir. Beraberinde ortaya çıkan risk faktörlerinden biri de madde bağımlılığı olmaktadır. Genç bireyler, evden ayrılmayı içinde yaşadıkları

olumsuzluklardan bir kaçış olarak düşünebilmektedirler. Aile dinamiklerinde yaşanan farklılıklar, aile içi rol ve sorumluluklarda değişikliğe neden olabilmektedir. Bunun sonucunda çocuklarda ya da gençlerde değişikliklere uyum problemleri ortaya çıkabilmektedir. Yalnızca bireye değil; aslında aileye ait bir hastalık olarak değerlendirilebilecek bağımlılığın, ekonomik kökenli sebepleri de olabilmektedir. Maddi imkânsızlıkların yarattığı zor yaşam koşulları sonucunda kişi bağımlı hale gelebilmektedir (Yalman, 2019).

Ebeveynleri bağımlı olan çocuklar, çeşitli psikososyal sorunlar için risk altındadır. Madde kullanan ebeveynlerin özellikle ergenlik çağındaki çocuklarında; davranışsal sorunlar, düşük benlik saygısı, zayıf akademik başarı ve okul sorunları, saldırganlık, yalan söyleme ve çalma gibi davranış problemleri görülebilmektedir. Ayrıca bu çocukların depresyon ve anksiyete düzeyleri daha yüksek olmaktadır. Madde kullanan ebeveynlerin olduğu ailelerde aile işlev bozukluğu olarak şiddet eylemi ortaya çıkmaktadır. Yaşam boyu madde kullanma sorunu olan özellikle de alkol problemi olan ebeveynlerin, çocuklarına yönelik sert fiziksel ceza kullanma olasılıkları daha yüksek olmaktadır. Ayrıca aile içi şiddete tanık olan çocukların, madde kullanan ebeveyne sahip çocuklarda gözlemlenen; saldırganlık, hayvanlara acımasızca davranma, suç işleme, itaatsizlik, düşük sosyal yeterlilik, düşük benlik saygısı, intihara teşebbüs, düşük okul performansı, kaygı ve korku gibi psikososyal sorunlara benzeyen zorluklara sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ebeveyn madde bağımlılığı, çocuğa yönelik sosyal desteğin azaltılması ve çocuk üzerindeki ilgi ile kontrolün zayıflaması nedeniyle yetersiz ebeveynlikle ilişkilendirilmiştir (Ritter, Stewart, Bernet, Coe ve Brown, 2002).

Piko (2000) ise, gençler üzerindeki sosyal desteğe vurgu yaptığı çalışmasında gençlerin madde kullanımının başlangıcını etkileyen bir dizi faktör olduğunu ve bunlar arasında örneğin; yaş, cinsiyet, okul türü gibi sosyodemografik özelliklerin sosyal destek adına büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Sosyal desteğin, kişilerin psikososyal sağlıklarına ilişkin davranışları üzerinde önemli etkileri olduğunu ifade etmiştir.

Bağımlılığa ilişkin risk faktörleri yerel topluluklar ve kültürel unsurlardan da etkilenebilmektedir. Bu faktörlerin içinde akran gruplarının etkisi oldukça fazladır. Çocukluk yıllarında bir arkadaş grubu içerisinde yer alamayan, bu gruba kendisini kabul ettiremeyen çocuklar ile kritik bir süreç olan ergenlik dönemindeki gençler

bağımlı olmaya daha yatkın olmaktadırlar. Özellikle bu dönemde akranlar arasında popüler olma arzusu madde kullanımı açısından tetikleyici bir dönem olabilmektedir (Parker ve Asher, 1987; Toumbourou vd.,2007). Sosyal açıdan risk oluşturabilecek önemli bir grup ise, bağımlı olan arkadaş çevresi içerisinde yer almaktır. Madde kullanıcıları ile kurulan sosyal yakınlık, ergen madde kullanımı ile ilişkili olmaktadır (Ennett vd., 2006).

1.1.3. Bağımlı Bireylerin Özellikleri

Giderek artan ve süreç içerisinde kronikleşen madde kullanma hali ile birey, aile ve yakın çevre ilişkilerini etkileyecek bir dizi sorun ile karşı karşıya kalmakta, yaşanan bu süreç kişiyi; yalnız, hayata dair umutları tükenmiş, uyum sorunları olan, yoğun olumsuz duygu ve düşüncelerle baş etmek zorunda kalan bir birey haline getirmektedir. Madde etkisi ile olumlu düşünce yapısından uzaklaşan kişi, normal dışı hale gelen bilişsel fonksiyonları sebebiyle depresif düşüncelere kapılabilmektedir (Öğütçü Zeman, Çelikay Söyler ve Ender Altıntoprak, 2019).

Madde bağımlılığı olan kişiler, yaşadıkları toplumun fertleri tarafından dışlanıp etiketlenmektedirler (Pescosolido vd.,2010). Toplum düzenini tehlikeye soktuğu gerekçesiyle bir tehdit olarak algılanan bağımlı bireyler (Timurturkan, Demez ve Kart, 2017); yalan söyleyen, iradeleri güçsüz ve zarar verme potansiyeli yüksek kişiler olarak algılanmaktadır (Yılmaz ve Cüceler, 2019).

Toplum içerisinde etiketlenmiş kişiler, kendilerine yönelik olumsuz tutumlar sonucu geliştirdikleri duygu ve düşünceler neticesinde yetersiz oldukları ve çevresi için bir tehdit unsuru oldukları konusundaki fikirlerini özümsemekte ve bu kişilerde öz-yeterlilik duygusunun yoksunluğu beraberinde iş, aile ve arkadaş ilişkilerinde başarısızlığı getirmektedir (Schomerus vd., 2011).

Çevresi için sorun haline gelen bağımlı kişi, kendisini bulunduğu ortamdan soyutlayarak maddeyi kullandığı arkadaş grubu ile zamanının çoğunu geçirmeye başlamaktadır. Kendisini dışlanmış hisseden kişi, aile ve arkadaş desteğinin yok olması sonucu maddeye karşı savunmasız hale gelmektedir. Yaşanan bu süreçte kişi; sosyal ve ekonomik faaliyetlerden de uzaklaşmaktadır. Bağımlı birey, yaşadığı ekonomik yoksunluk sebebiyle maddeyi temin edebilmek için yaralama, hırsızlık ve gasp gibi suçları işler hale gelmektedir (Kurşun, 2021).

1.1.4. Dijital Bağımlılık Kavramı

Dijital Bağımlılık; tüm dünyayı ve her yaştan insanı etkileyen, günümüzde gelişen teknolojiye paralel olarak en sık görülen bağımlılık çeşitlerinden biridir (Horzum, 2011). Zorlayıcı, dürtüsel, aşırı ve aceleci olma gibi özelliklerle karakterize edilen dijital cihazların sorunlu kullanımını ifade eden dijital bağımlılık; kaygı, depresyon, dikkat dağınıklığı, uyku eksikliği ve sosyal becerilerin azalması gibi olumsuz davranışlarla ilişkilidir (Ha vd., 2006).

Dijital cihazların gün geçtikçe çeşitlenmesi ve teknolojik gelişmelerle karmaşık hale gelmesi sonucu bu cihazların her birine ait farklı bağımlılıklar gelişmekte olup dijital bağımlılığın kapsamı da genişlemektedir (Arslan, Kırık, Karaman ve Çetinkaya, 2015; Kaymal, 2020).

1.1.4.1. Dijital Bağımlılığın Tarihçesi

1957 yılında Sovyet Rusya'nın ve 1958 yılında ABD'nin fırlatmış olduğu uydular, dijital medyanın gelişmesine öncülük etmiştir. 1970'li yıllardan itibaren dijitalleşme adına başlayan hızlı gelişmeler, bu alandaki karmaşık ve gelişen yapının günümüzdeki halini almasında etkili olmuştur (Yılmaz, 2019).

Etkileşimin söz konusu olmadığı, bilgi aktarımının tek taraflı olduğu ve kişilerin yalnızca okuyucu konumunda olduğu Web 1.0 teknolojisi (Ergüney, 2017) ile başlayan dijitalleşme süreci, sonrasında yerini tek taraflı iletişimin sona erdiği Web 2.0 teknolojisine bırakmıştır. Bu teknoloji ile birlikte internet içerikleri kullanıcı odaklı olmaya başlamış ve sosyal medya siteleri ile arama motorları aracılığıyla bilgi paylaşımında hızlı bir artış meydana gelmiştir (Alptekin, 2020). Web 2.0 teknolojisi ile kullanılabilen uygulamalar arasında; Facebook, Instagram, Youtube, Myspace, Twitter, bloglar ve wikiler yer almaktadır. Web 2.0 teknolojisi sayesinde var olan bu uygulamalar, sosyal medyanın gelişmesine öncülük etmiştir. Son dönemde ise, gelişmeye başlayan Web 3.0 teknolojisi ise, kişiye özel arama motorları ve gelişmiş yazılım araçlarının ortaya çıkmasına hizmet etmektedir (Kapan ve Üncel, 2020). Gelişen teknoloji ile birlikte ortaya çıkan sosyal medyanın etkileşimli ve çok yönlü yapısı beraberinde bağımlılık riskini de gündeme getirmiştir (Baz, 2018).

1.1.4.2. Dijital Bağımlılığın Nedenleri

- Durma İşaretinin Olmayışı

Durma işareti, devam eden bir aktivitenin sona erdiğinin göstergesidir. Durma işaretinin yok olması beraberinde tüketimi arttıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital medya araçlarında içeriklerin sıklıkla güncellenmesi ve gelişmesi, bağımlılığı arttıran bir faktördür. Sosyal medya uygulamalarında, durma işaretinin olmayışı da beraberinde bağımlılığın gelişmesine neden olmaktadır (Ertemel ve Aydın, 2018).

- Gelişmeleri Kaçırma Korkusu (FOMO-Fear Of Missing Out)

Bir şeylerden eksik kalma hissi ya da fırsatları kaçırmaya ilişkin korku olarak tanımlanan FOMO; sosyal medya uygulamaları aracılığıyla paylaşılan gönderilerden, yaşanan son olaylardan kısacası sosyal ağlarda meydana gelen bilgi akışından habersiz olma durumu ve bu durum sonucunda ortaya çıkan kaygılı ruh hali olarak ifade edilmektedir (Eşitti, 2015). Gelişmeleri kaçırma korkusu nedeniyle kişi sürekli kendisi dışındaki bireylerin sosyal medya uygulamalarında paylaştığı gönderilerde başkalarına sunduğu deneyimlerin neler olduğunu düşünmektedir. Kişi, gelişmelerden habersiz kalmamak adına uygulamalarda her daim çevrim içi kalarak başkalarının neler yaptığını görmek istemektedir (Alt, 2015).

- Değişken Ödüller

Ödüllerin, davranışı pekiştirme özelliği söz konusudur. Bu özelliği nedeniyle ödüllerin dijital bağımlılığı da artırıcı etkisi bulunmaktadır (Ertemel ve Aydın, 2018). Beyindeki ödüllendirme merkezi, değişken uyarıcılar sayesinde her seferinde bir öncekinden daha fazla ödül beklentisi içine girmektedir. Sosyal medya uygulamalarını kullanan kişilerin; yapmış oldukları paylaşımlara takipçilerinin nasıl tepki verdiğini görmek, gönderilerinin beğenilip beğenilmediğini kontrol etmek için sıkça uygulamalarını takip etmesi artan ödül beklentisi ile yakından ilişkilidir (Akcan ve Öge, 2020).

- Alışkanlık Döngüsü

Bir davranışın sürekli kullanılması sonucu ortaya çıkan alışkanlıklar, bir süre sonra düşünmeden ve otomatik olarak sergilenen davranışlara dönüşmektedir (Çapraz, 2021). Ödüllerin, beyinde uyarıcı rol üstlenmesi sonucu ödülle sonuçlanan davranış,

rutine dönüşmeye başlamakta ve bu durum mutluluk hormonunun salgılanmasına neden olmaktadır. Kişiyeye mutluluk veren rutinler, süreç içerisinde davranışın alışkanlığa dönüşmesini sağlamaktadır (Ertemel ve Aydın, 2018). Sosyal medya uygulamalarında da bu mekanizmanın var olduğunu söylemek mümkündür. Uygulama bildirimleri, kişide uyarıcı etki oluşturur ve gelen bildirimlerin içeriği kişide ödül etkisi yaratır. Böylece birey, diğer kişilerin gönderilerine yaptığı yorumları görebilmek adına sosyal medya uygulamalarına sıkça bağlanmak durumunda kalır ve bu döngü beraberinde bağımlılığa sebebiyet verir (Rıdvan Nafiz Edgüer Ortaokulu, 2021)

1.1.4.3. Dijital Bağımlılığın Türleri

- **Cep Telefonu Bağımlılığı**

Gelişen teknoloji ile birlikte teknolojik cihazlarda da paralel bir gelişme ve ilerle kaydedilmiş olup teknolojik cihazları kullanan toplum fertlerinin, bu değişime yoğun bir şekilde maruz kalması sonucu davranışsal bağımlılıklarda da bir artış söz konusu olmuştur. Kişilerde ve dolayısıyla toplumda değişime sebebiyet veren teknolojik cihazlardan biri de cep telefonlarıdır (Şata, Çelik, Ertürk ve Taş, 2016).

Başlangıçta geliştirilme amacı yalnızca iletişim kurmak ve bu anlamda kolaylık sağlamak olan cep telefonları, teknolojik gelişmelere paralel olarak akıllı telefonlara dönüşmüştür (Karaarslan ve Budak, 2012). Telefonların geliştirilme amacı haricinde yıllar içinde değişen işlevlerinden; bilgi edinme, sosyalleşme ihtiyacını karşılama, eğlenceli vakit geçirme, fotoğraf çekme, mesajlaşma, konum tayin etme gibi yaşantımızı kolaylaştıran özellikleri sayesinde cep telefonları vazgeçilmez hale gelmiş ve onlara olan bağımlılığımız artmıştır (Şata vd., 2016; Ögel, 2020).

Bağımlılık nedeniyle kullanımının özellikler gençler arasında aşırı artış gösterdiği cep telefonları, kontrol edilmesi güç sonuçların ortaya çıkmasına neden olan olumsuz davranışlara sebep olmaktadır (Bal ve Balcı, 2020). Choliz (2012); gençlerin, kortikal gelişim nedeniyle yalnızca bağımlılık süreçlerine karşı daha savunmasız olmakla kalmadığını; aynı zamanda incelenen teknolojileri büyüleyici bulma ve kullanımları için yetişkinlerden daha üstün beceriler geliştirme olasılıklarının daha yüksek olduğunu ifade etmekte ve gençlerin bu sebeple teknolojilerin erişilebilirliği ve aşırı kullanımı sonucu bağımlılığa karşı savunmasız olduklarını belirtmektedir. Panova ve Carbonell (2018) de akıllı telefonların; taşınabilir olma, hızlı, kullanışlı ve

kişiyeye özel olma gibi tanımlayıcı özelliklerinin sorunlu davranışlara erişimi kolaylaştırabildiğini belirtmektedir.

Cep telefonu kullanımının yaşamımızı kolaylaştıran yönü dışında bağımlılık boyutunda fiziksel ve psikolojik etkilerinin olduğu bilinmektedir. Dikkat eksikliği, hiperaktivite, yalnızlaşma, depresyon, içe kapanma gibi psikolojik sorunların yanında yorgunluk, kas ağrıları, göz hastalıkları, uyku saati ve kalitesinde bozukluk gibi fiziksel etkileri de söz konusudur (Aslan ve Aylaz, 2014; Alikashifoğlu, 2012; akt. Kuyucu, 2017).

- Sosyal Medya Bağımlılığı

Kişilerin eğlenmek, hoş zaman geçirmek, oyun oynamak, bilgi edinmek ve bilgiyi paylaşmak gibi aktiviteleri gerçekleştirmesini sağlayan ve tüm bunları yaparken şahsi görüşlerini, duygu ve düşüncelerini çeşitli mecralarda sesli ya da görüntülü olarak paylaşmasına fırsat veren sosyal ağ sitelerini sosyal medya olarak tanımlamak mümkündür (İnce ve Koçak, 2017).

Sosyal ağ siteleri, insanların çevrimiçi topluluklar oluşturmasını ve kullanıcılar tarafından oluşturulan içeriklerin paylaşılmasını mümkün kılan siteleri olarak tanımlanmaktadır. Sosyal ağ siteleri; fotoğraflar, videolar, web sayfalarının yerimleri, kullanıcı profilleri, kullanıcının etkinlik güncellemeleri ve metinlerin (blog, mikroblog ve yorumlar) paylaşımlarını içerir nitelikte karşımıza çıkmaktadır (Kim, Jeong ve Lee, 2010). Kuşay (2013) sosyal medyanın Türkiye’de hangi amaçlarla kullanıldığını şöyle açıklamaktadır: Yayınlama, paylaşma, konuşma, düşünceleri söyleme, hayatı paylaşma ve oyun. İnsanlar bu amaçlarla hangi kültür, yaş, sınıf ve cinsiyetten olursa olsun istedikleri anda ve mekândan bağımsız olarak, herhangi bir sorgulayıcı mekanizmaya tâbi olmadan dilediğince kendisini ifade edebilmekte, diğer kişiler hakkında yorum yapabilmekte ve paylaşımlarda bulunabilmektedirler (Çiftçi, 2018). Twitter, Facebook, Instagram, Youtube, Whatsapp ve LinkedIn gibi birçok sosyal medya uygulamasının kullanıcı sayısı da tüm dünyada her geçen gün artış göstermektedir (Kaymal, 2020).

Sosyal medyanın aşırı kullanımı sonucu bağımlılık gelişebilmekte ve kişilerde kaygı bozuklukları, insanlar arası ilişkilerde bozulmalar ve depresif ruh haline bürünme gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (Aslan, 2020). Sosyal ağlar aracılığıyla yapılan fotoğraf, video ya da diğer içerik paylaşımlarının kullanıcılar tarafından

beğenilip beğenilmemesine yönelik yaşanan kaygı beraberinde depresyon, zihin meşguliyeti, diğer aktivitelere karşı isteksizlik ve mutsuzluk gibi olumsuzlukların yaşanmasına sebebiyet verebilmektedir (Yılmaz, 2019).

- Dijital Oyun Bağımlılığı

Teknoloji alanında yaşanan hızlı gelişmeler geleneksel oyunlarda da etkisini göstermiş ve henüz dijitalleşmenin bu denli yaşantımıza tesir etmediği yıllarda sokaklarda oynanan oyunlar; bilgisayar başında, akıllı telefonlarda ya da oyun konsollarında oynanan dijital oyunlara evrilmiş ve sanal hale gelmiştir (İrmak ve Erdoğan, 2016). Dijital oyunlar, her yaşta insanın ilgisini çekmekle birlikte en çok çocukları ve gençleri etkisi altına almış durumdadır. Dijital oyunlar, çocukların günlük aktiviteleri arasında en önemlilerden birisi haline gelmiş ve öncelik sıralamasında ilk sırada yerini almıştır. Ayrıca dijital oyunlara ayrılan zaman, çocukların temel ihtiyaçları ve sosyal ihtiyaçlarına ayırdıkları zamanın önüne geçmiş durumdadır (Hazar, Hazar, Gökyürek, Hazar ve Çelikkbilek, 2017).

Gençlerdeki dijital bağımlılığın nedenleri arasında; eğlenme ihtiyacı, stresten kaçınma, öfke, yalnızlık ve hayal kırıklığı gibi olumsuz duygulardan uzaklaşma, bir topluluğa ait olmak adına arkadaş edinme, üstünlük sağlama ve kendine güven duygusunu yüceltme, başarıma güdüsü, gerçek yaşam koşullarından uzaklaşma, oyunların olmadığı bir yaşantının sıkıcı olduğu düşüncesi, gerçek yaşantıda sergilenemeyen rollere bürünme imkanı, gerçek yaşantıda yetersiz olan kişiler arası ilişkilerin oyunlar aracılığıyla kurulabilmesi ve bastırılmış olan güç ve başarı ihtiyacını karşılama isteği yer almaktadır (Wan ve Wen, 2013).

Dijital oyunların kontrolsüz ve uzun süre kullanımı sonucu bağımlılık geliştirmekte olup Griffiths ve Meredith (2009), dijital oyun bağımlılığının hem psikolojik hem de fiziksel belirtileri olduğunu ifade etmektedirler. Oyun oynama esnasında kişinin kendisini iyi hissetmesi ve oyun sırasında coşkulu olması, oyun oynama eylemini durduramaması, oyun oynamak için ayırdığı zamanda artış, yakın çevresiyle olan ilişkilerini ihmal etmesi, oyuna ara verdiğinde kendisini mutsuz ve öfkeli hissetmesi, oyun oynamayı sürdürebilmek adına oyun davranışlarına ilişkin aileye yalan söylemesi, okul ya da iş yaşantısında problemlerin ortaya çıkması bağımlılığın psikolojik belirtileri olarak değerlendirilirken; el kaslarında ağrı, göz kuruluğu, baş ağrıları, sırt ağrıları, öğün atlama gibi yeme düzensizlikleri, kişisel hijyene dikkat

etmeme ve uyku bozuklukları ile uyku düzeninde değişiklikler bağımlılığın fiziksel belirtileri arasında yer almaktadır.

- İnternet Bağımlılığı

Teknolojik gelişmelerle birlikte dijital cihazların kullanımında da paralel bir artış ortaya çıkmıştır. Gelişen teknolojilerden biri olan internetin; bilgiye erişme ve paylaşma konusunda yaşantımıza sağladığı kolaylıklar sebebiyle kullanımında artış meydana gelmiştir. Yaşanan bu süreç nedeniyle geleneksel iletişim araçları olan; radyo, televizyon, gazete ve dergilerin yerini internet aracılığıyla kullanılan akıllı telefon, bilgisayar gibi dijital cihazlar almıştır. Bu cihazların kullanım sıklığının artmasıyla da beraberinde birçok sorun ortaya çıkmıştır (Cengizhan, 2005).

Gerçek yaşantıyı her geçen gün daha fazla etkisi altına alan yeni teknolojiler, internet bağımlılığı kavramının ortaya çıkmmasına neden olmuştur. İnternet bağımlılığı, bireyin sadece sosyal hayatını değil psikolojik hayatını da etkilemekte ve giderek yaygınlaşmaktadır (Simsek ve Balaban Sali, 2014).

İnternet bağımlılığın sıkça görülen belirtileri arasında; internet ile meşgul olma, internette geçirilen süre ve gerçekleştirilen faaliyetler hakkında yakın çevreye yalan söyleme ya da davranışı gizleme, kullanımı kontrol edememe, stres faktörlerinden uzaklaşmak için internet kullanımına yönelme, internet kullanımından uzaklaşılması durumunda sinirlilik hali yer almaktadır. Bağımlı bireylerin; yakın çevreleriyle olan sosyal bağlantıları ihmal edilmekte olup; sonuç olarak yaşamları internet yüzünden yönetilemez hale gelmektedir. Bağımlılık arttıca internet aktiviteleriyle, bilgisayar başında yalnız kalma karşılığında aile ve arkadaşlarını giderek görmezden gelerek tknetmektedirler. İnternetin fazla kullanılması, sosyal desteğin ve mutluluğun azalmasına ve depresyon ile yalnızlığın artmasına neden olmaktadır. İnternet ile meşgul olmak hayatın sorunlarıyla başa çıkmak için psikolojik bir kaçış olarak görülmekte olup bağımlı birey için yararlı bir amaca hizmet ettiğinden doyum sağlama ya da bağlanma, hayatın yönetilemez hale geldiği dönemlerde bağımlılığı arttırmaktadır (Young, 2007).

1.1.4.4. Dijital Bağımlılığın Gelişim Alanlarına Etkisi

- Bilişsel Gelişim Alanına Yönelik Etkiler

Dijital cihazlar aracılığıyla gerçekleştirilen aktiviteler kişide; dikkat, odaklanma, karar verme, sebep-sonuç ilişkisi kurma, mantık yürütme, hatırlama gibi bilişsel becerilerin desteklenmesine katkı sağlamaktadır (Kaplan, 2016). İnternete dayalı dijital cihazların kullanımına ilişkin edinilen bilgiler çoğaldıkça, gençlerin dijitalleşmeye yönelik algıları olumlu yönde değişmekte ve temel bilişsel becerilerin zamanla üst düzey bilişsel becerilere dönüşmesinde etkili olmaktadır (Doruk, 2007). Araştırmalar dijital oyunlar aracılığıyla özellikle çocuklar ve ergenlerin; uzaysal ve görsel becerilerinin, problem çözme ve analitik düşünme becerilerinin, karar alma ve odaklanma yetilerinin dijital oyun oynamayan gruba oranla daha gelişmiş olduğunu göstermektedir (Anderson ve Warburton, 2012; Çavuş, Ayhan ve Tuncer, 2016; Irmak ve Erdoğan, 2016).

Olumlu etkilerinin yanında erken çocukluk döneminde teknolojik cihazların aşırı kullanımı, uzun vadede çeşitli risklere sebep olmakta ve ergenlik dönemine gelindiğinde sağlıksız yönelimlere olan eğilimi arttırmaktadır. Kitlelere hitap eden teknolojik cihazların aşırı kullanımı, çocukların; bilişsel, davranışsal ve motor gelişimini destekleyici zengin içerikli faaliyetlerin yerini almaktadır. Erken çocukluk yıllarında bu cihazlara aşırı maruz kalmak çocukların öz düzenleme, dikkat ve hafıza becerilerini etkileyerek öğrenme becerilerini pasifleştirmektedir (Pagani, Fitzpatrick, Barnett ve Dubow, 2010). Karaboğa (2019) da dijital cihazlar üzerinden gerçekleştirilen faaliyetlerin çocukların fiziksel ve bilişsel becerilerini geliştirmesini engellediğini, dijital cihazların çocukların beş duyusunu aktif bir şekilde kullanmasına imkân vermediğini, çocuklarda dil gelişimini de etkileyerek konuşmanın gecikmesine sebebiyet verebileceğini ifade etmiştir.

- Sosyal Gelişim Alanına Yönelik Etkiler

Dijitalleşme ile birlikte sosyal ilişkilerimiz de bir dönüşüm ve değişim söz konusu olmuştur. Dijital medya uygulamaları aracılığıyla kişiler istedikleri her an ve her yerde sanal ortamlar aracılığıyla kendilerini ifade edebilmekte ve bu süreç sosyalleşme sürecini hızlandırmaktadır (Çaycı ve Çaycı, 2017). Kişiler, sosyal ortamlarda edinemedikleri arkadaşlıkları, çok kısa sürede dijital ortamlar aracılığıyla elde edebilmektedirler. İnternet temelli uygulamalar ile bireyler yalnızca yakın

çevresiyle sınırlı kalmayıp dünyanın farklı ülkelerinden çok sayıda kişiyle sosyal ilişkiler kurabilmektedirler. Böylece kişilerin yalnızlıktan kurtulmaları da mümkün olmaktadır. Özellikle ergenlik dönemindeki gençler için içinde buldukları gelişimsel dönemin çalkantılı yaşantılarından sıyrılmalarında ve kaygılarını azaltmalarında, zayıf buldukları sosyal becerilerini ve kimliklerini geliştirmelerinde internet temelli uygulamalar etkili olmaktadır (Kaplan, 2016).

Dijital oyunlar aracılığıyla kişiler, oyun ortamında diğer oyuncularla sosyal olarak etkileşime girmekte ve sosyal ilişkiler geliştirmek adına sanal ortamlarda oldukça fazla zaman geçirmektedirler. Dijital ortamlar üzerinden kurulan sosyal ilişkilerin bir kısmını gerçek yaşantısında sürdürebilmektedir (Cole ve Griffiths, 2007). Park, Song ve Teng (2011), yaşamlarına olan bu olumlu katkıyı fark ettiklerinde oyuncuların, sosyal etkileşim için fırsat sunan bu deneyimleri yeniden yaşamak adına daha fazla motive olduklarını ifade etmektedir.

Dijital cihazların fazla kullanılmasının nedenleri arasında yüz yüze kurulan ilişkilerden kaçınmak ya da dijital oyunlar sayesinde iyi arkadaşlıklarla sonuçlanan grup etkileşimleri yer almaktadır. Kişilerin dışadönük, pasif ya da utangaç oluşu gibi mizaca dayalı özellikleri, dijital ortamlarda vakit geçirme nedenleri arasındadır (Uz ve Çağiltay, 2015). Sosyal gelişime olan olumlu katkılarının yanında medyanın dijitalleşmesi, bireylerin yakın çevreleri ile kurdukları ilişkileri, boş zaman aktivitelerine olan ilgilerini, gerçek yaşantıdaki sosyal rollerini ve gerçek yaşantıları sırasında kişiler arası ilişkilerinde edindikleri sosyal rolleri olumsuz etkilemektedir (Çaycı ve Çaycı, 2017).

Sosyal medyada sunulan hayatların mükemmel gösterilmesi, insanların her daim mutlu olduğu anlarını paylaşması, yaşantılarında hiçbir sorunun olmadığı izlenimini vermeleri, kendilerini takip eden diğer kullanıcıların yaşantılarını sorgulamasına ve kendi yaşantılarıyla takip ettikleri kişilerin yaşantıları arasında fark gördüğünde karşılaştırma yapmasına ve yakın çevresiyle olan ilişkilerinde yabancılaşmaya neden olabilmektedir. Yabancılaşmanın nedenlerinden bir diğeri de kişinin sosyal ağlarda kendisine yarattığı sanal kimlikler ile gerçek yaşam kimliği arasında kaybolmasından kaynaklanmaktadır. Kişiler, sosyal ağlar aracılığıyla olmak istedikleri kimliklere bürünerek eksik yanlarını tamamlamaya çalışmakta, bu nedenle her geçen gün teknoloji temelli uygulamalara daha fazla bağlanmakta ve süreç sonunda öz

benliğinden uzaklaşmış, etrafı sanal kişilerle çevrilmiş ve aslında gerçek yaşantısında yalnızlaşan bireylere dönüşmektedirler (Karagülle ve Çaycı, 2014).

- Duygusal Gelişim Alanına Yönelik Etkiler

Erken çocukluk yıllarında ve ergenlik döneminde çocukların dijital cihazlara yoğun bir şekilde maruz kalması, çocukların duygusal olarak iletişime geçme yetilerini olumsuz etkileyebilmektedir (Ertürk, 2011). Çocukluk döneminin temel duyguları, dijital cihazlara bağımlılık geliştiğinde çocukların dünyayı algılama biçimlerini değiştirebilmekte ve bu duruma tepki olarak kaygı, korku, saldırganlık gibi duyguların yaşanmasına neden olmaktadır (Wei, 2007). Yetişkin denetimi olmadan dijital içeriklerle baş başa kalan çocuklarda duygularla baş edebilme becerisi tam olarak gelişmediğinden yersiz korkular, yalnız kalamama, ebeveynlere bağlanma gibi belirtilere sebebiyet verebilmektedir (Valkenburg, Cantor ve Peeters, 2000). Plowman, McPake ve Stephen (2010) ise dijital cihazları yoğun olarak kullanan çocuklarda; işbirliği ve paylaşmaya dayalı becerilerin, sorumluluk alma duygusunun olumsuz etkilendiğini, bu sebeple sosyal gelişimi etkileyen mevcut durumun duygusal gelişimin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine engel olabileceğini ifade etmişlerdir.

- Fiziksel Gelişim Alanına Yönelik Etkiler

Gelişen teknoloji ile birlikte çocukların enerjilerini dışa atmalarına fırsat veren hareketli aktivelerin yerini onları hareketsiz yaşama iten, dijital cihazlar üzerinden gerçekleştirilen aktiviteler almış olup bu durum, çocukların fiziksel aktivitelerden uzaklaşmalarına beraberinde de çeşitli sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur (Donohue, 2015).

Uzun süre ekrana bakma sonucu gözlerde yanma ya da acı, sırt ve omuz kaslarında ağrı, ellerde uyuşma ve güç kaybı, uykusuzluk gibi rahatsızlıklar ortaya çıkabilmektedir (Shields ve Behrman, 2000, Kuzu ve ark. 2008). Kişi, dijital cihazları kullanarak geçirdiği zaman içerisinde fiziksel aktivitelerden uzaklaştığı için kilo artışı ve obezite gibi fiziksel gelişimi etkileyen sağlık sorunlarıyla karşılaşabilmektedir (Kautiainen, Koivusilta, Lintonen, Virtanen ve Rimpela, 2005).

Teknolojik cihazların aşırı kullanımının sağlık sorunlarına neden olmasının yanında fiziksel gelişime katkısı da söz konusudur. Teknoloji kullanımı; el-göz

koordinasyonunun sağlanmasına, ince motor becerilerin gelişimine ve dopamin salgılanmasına katkıda bulunmaktadır (Akbulut ve Yılmazel, 2016).

1.2. Kaynak Özetleri

Bu bölümde dijital bağımlılık ile ilgili Türkiye ve yurt dışında yapılan araştırmalar incelenmiştir.

Nalwa ve Anand (2003), internet bağımlılığının kapsamına ilişkin çalışmalarını Hindistan'da 16-18 yaş arası okul çocukları ile yürütmüşlerdir. İnternetin patolojik kullanımına ilişkin bağımlı ve bağımlı olmayan olmak üzere iki grup belirlenmiş ve her iki grup arasında internetin davranışsal ve fonksiyonel kullanımına ilişkin farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bağımlıların çevrimiçi vakit geçirmek için diğer işleri erteledikleri, gece geç saatlerde oturum açmaları nedeniyle uykusuz kaldıkları ve internet olmadan hayatın sıkıcı olacağını düşündükleri tespit edilmiştir. Bağımlılar tarafından internette harcanan saatin, bağımlı olmayanlarınkinden daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Leung (2004)'un 16-24 yaş arası 699 kişi ile gerçekleştirdiği çalışması; internet bağımlılarının önemli ölçüde daha az televizyon izleme eğiliminde olduğunu, internet bağımlılarının zamanlarının çoğunu etkileşimli çevrimiçi oyunlar oynayarak ve sohbet odalarında harcadıklarını, bağımlı olmayanların ise interneti bilgiye erişmek adına kullandıklarını göstermiştir.

Chen ve Peng (2008) araştırmalarında; internet kullanımı ile öğrencilerin akademik performansı, kişilerarası ilişkiler, psikososyal uyum ve öz değerlendirme arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Çalışma, Tayvan'da 156 üniversiteden 49.609 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. İnterneti yoğun olarak kullanmayan öğrencilerin idari personel ile kurdukları ilişkilerin, ders notlarının ve öğrenme memnuniyetinin interneti yoğun olarak kullanan öğrencilere göre daha iyi düzeyde olduğu sonucuna varmışlardır. Ayrıca interneti aşırı kullanan öğrencilerde daha az kullanan gruba oranla depresif ruh hali, fiziksel olarak hasta, yalnız ve içe dönük olma olasılığının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Park, Kim ve Cho (2008) çalışmalarında, Güney Koreli ergenler arasında internet bağımlılığının yaygınlığını ve bağımlılıkla ilişkili aile faktörlerini araştırmıştır. Çalışmaya, Seul'da ikamet eden 903 ortaokul ve lise öğrencisi katılmıştır. Sonuçlar;

ebeveyn tutumlarının, aile iletişiminin, aile uyumunun ve aile içi şiddete maruz kalmanın (örneğin, evlilik içi şiddet ve ebeveyn-çocuk şiddeti) internet bağımlılığı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Katılımcıların yarısından daha azı (%41,6) ebeveyn şiddetine maruz kaldığı (babadan anneye %38,9 veya anneden babaya %30,6), ancak bu öğrencilerin, ebeveyn şiddetine maruz kalmayan katılımcılardan daha fazla internet bağımlısı olma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca hem babadan anneye hem de anneden babaya şiddete tanık olanların, ebeveyn şiddetinin olmadığı ailelerde yaşayanlara göre internet bağımlılığı kriterlerini karşılama olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Örneklemdeki her üç katılımcıdan yaklaşık ikisi (%62,3), ebeveynleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Bu ergenlerin, ebeveyn şiddetine maruz kalmayanlara göre daha yüksek internet bağımlılığı oranlarına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tsitsika ve arkadaşları (2009), Yunan ergenler arasında internet kullanımının öngörücü faktörlerini analiz ettikleri çalışmalarında; aşırı internet kullanımının özelliklerini ve öngörücülerini değerlendirmeyi ve Yunan ergenler arasında patolojik internet kullanımının yaygınlığını değerlendirmeyi hedeflemişlerdir. Oyun oynamak amacıyla internete erişim sağlamanın, internet kullanımının en önemli yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Choi ve arkadaşlarının (2009), ergenlerde yoğun internet kullanımı ile gündüzleri aşırı uyku halini inceledikleri araştırmalarında; internet bağımlısı ve olası internet bağımlısı olarak sınıflandırılan erkek çocukların oranları sırasıyla %2,5 ve %53,7 olup kızların oranları ise sırasıyla %1,9 ve %38,9'dur. İnternet bağımlıları bağımlı olmayanlarla karşılaştırıldıklarında; erkek çocukların sayıca daha fazla olduğu, alkol tüketimlerinin daha yoğun olduğu ve sağlık durumlarının kötü olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Sonuçlar; internet bağımlıları için gündüzleri aşırı uykulu olma hali yaygınlık oranının %37,7 iken, olası internet bağımlıları ve bağımlı olmayanlar için sırasıyla %13,9 ve %7,4 olduğunu göstermiştir. Uykusuzluk, horlama, apne, diş gıcırdatma ve kâbus görme sıklığının internet bağımlılarında en yüksek, olası bağımlılarda orta ve bağımlı olmayanlarda düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yeonsoo ve arkadaşları (2010), Koreli ergenlerin internet bağımlılığı düzeyine göre yaşam tarzı kalıplarını ve diyet davranışlarını incelemek amacıyla gerçekleştirdikleri araştırmalarında; 853 ortaokul öğrencisi ile çalışmışlardır. Öğrenciler; yüksek riskli

internet kullanıcıları, potansiyel riskli internet kullanıcıları ve risksiz internet kullanıcıları olarak sınıflandırılmıştır. Yüksek riskli internet kullanıcılarında düzensiz uyku saatleri ile alkol ve tütün kullanımının, riski olmayan internet kullanıcılarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar; yüksek riskli internet kullanıcılarında iştahsızlık nedeniyle düzensiz beslenme davranışı ve öğün atlama sıklığında artış olduğunu, büyüme ve gelişmede bodurluğa neden olabilecek uygunsuz beslenme davranışları ve düşük beslenme kalitesinin var olduğunu göstermiştir.

Potenza ve arkadaşları (2011) yaptıkları araştırmada; internet üzerinden kumar oynayan ergenlerde, mevcut durumun ergenlerin akranları dışında kişilerle kumar oynama, yoğun alkol tüketimi, düşük akademik performans ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonuçları; çevrimiçi kumar oynayan ergenlerde internet dışı kumar oynayanlara kıyasla sorunlu internet kullanımının daha sık görüldüğünü, çevrimiçi kumar oynayan grupta depresif ruh hali ve duygudurum bozukluğu ile şiddet içeren davranış problemlerinin gözlemlendiğini ortaya koymuştur.

Chou, Liu, Yang, Yen ve Hu (2015), dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan ergenlerde internet bağımlılığı semptomlarının şiddeti ile pekiştireç duyarlılığı, aile faktörleri, internet aktiviteleri ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) semptomları arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu çalışmaya 11-18 yaşları arasında DEHB tanısı almış toplam 287 ergen katılmıştır. Katılımcıların internet bağımlılığı belirtileri, DEHB belirtileri, pekiştireç duyarlılığı, aile faktörleri ve katılımcıların katıldığı çeşitli internet etkinlikleri düzeyleri değerlendirilmiştir. İnternet bağımlılığının en güçlü göstergesinin yetersiz aile ilişkileri olduğunu sonucuna ulaşmışlardır.

Torun, Akçay ve Çoklar (2015), 444 ortaokul öğrencisi ile yürüttükleri çalışmalarında bilgisayar oyunlarının öğrencilerin akademik davranışları ile sosyal yaşamları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Öğrencilere uygulanan anket sonucu elde edilen veriler; öğrencilerin en çok zeka, macera, aksiyon ve spor oyunlarını oynamayı tercih ettiklerini göstermiştir. Bilgisayar oyunları oynamanın çocukların sosyal yaşantıları üzerinde orta düzey bir etkisi olduğu aynı şekilde çocukların akademik davranışları üzerinde oynadıkları bilgisayar oyunlarının yüksek düzeyde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öncel ve Tekin (2015), 142 ortaokul öğrencisi ile yürüttükleri araştırmalarında; öğrencilerin bilgisayar oyun bağımlılıkları ile yalnızlık durumlarını incelemişlerdir. Oyun bağımlılığına; cinsiyet, bilgisayara sahip olma, sınıf düzeyi, not ortalaması, oyunun oynandığı mekân ve yalnızlık durumunun etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Cinsiyet değişkeni açısından kız öğrenciler için bilgisayar oyunlarının yaşamlarında daha fazla önem arz ettiği, oyun oynamak için gün içerisindeki sorumluluklarını daha fazla aksattıkları, diğer etkinliklerle kıyaslandığında oyun oynama eylemini daha fazla tercih ettikleri görülmüştür. Sınıf düzeyi arttıkça oyun bağımlılığının arttığı ve bağımlılık ortalamalarının artmasıyla öğrencilerdeki yalnızlık düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Siyez (2015) araştırmasında; kendilerini başkaları tarafından sıkça onaylatmak isteyen üniversite öğrencilerinde onay bağımlılığı nedeniyle daha fazla internet bağımlılığı geliştiğini tespit etmiştir. Bu durumun, kişinin interneti sıkça kullandığında kendini onaylatma ihtiyacını giderecek iletişim ortamlarını oluşturma fırsatını elde etmesinden kaynaklandığı düşünülmüştür. Bir diğer bulgu ise empati becerileri zayıf olan öğrencilerin daha fazla internet kullanıyor olmasıdır. Empati ile sosyal fayda sağlama düzeyi arasında negatif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma bulguları kişilerin sosyal fayda sağlamak için interneti daha fazla kullandığını göstermiştir.

Uddin ve arkadaşları (2016), Bangladeş'teki lisans öğrencileri arasında internet bağımlılığının yanı sıra bağımlılığın psikolojik sıkıntı ve depresyon üzerindeki patolojik etkisini incelemişlerdir. Çalışma, Bangladeş'in beş üniversitesinden seçilen 475 öğrenci arasında gerçekleştirilmiştir. Young'ın İnternet Bağımlılığı Testi, Genel Sağlık Anketi ve Beck Depresyon Envanteri sırasıyla internet bağımlılığı, psikolojik sıkıntı ve depresyonu belirlemek için kullanılmıştır. Sonuçlar; erkek öğrencilerden % 47,7'sinin (127) ve kız öğrencilerden % 44,5'inin (93) şiddetli internet bağımlılığı gösterdiğini, erkek öğrencilerden % 27,1'inin (72) ve kız öğrencilerden 33,9'unun (71) orta derecede internet bağımlılığı gösterdiğini, erkek öğrencilerden % 20,7'sinin (55) ve kız öğrencilerden % 7,7'sinin (16) hafif internet bağımlılığı gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca erkek öğrencilerin %29,7'si (79) ile kız öğrencilerin %32,5'inin psikolojik sıkıntı yaşadığı, erkek öğrencilerin %44,7(119)'u ile kız öğrencilerin %41,6 (87)'sının ağır depresyon yaşadığı bildirilmiştir. Sonuçlar; üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı nedeniyle risk altında olduğunu,

bağımlılığın psikolojik sıkıntı ve depresyon oluşturma eğiliminin yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Hazar, Hazar, Gökyürek, Hazar ve Çelikkbilek (2017) araştırmalarında, ortaokul öğrencilerinin oyunsallık, dijital oyun bağımlılığı ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından incelenmeyi amaçlamışlardır. Çalışma, Ankara ve Muğla ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencileri ile yürütülmüştür. Oyunsallık ölçeği, Çocuklar İçin ve Saldırganlık Ölçeği kullanılarak veriler elde edilmiştir. Ölçek puanları; cinsiyet, okul türü ve yaş değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Sonuçlar; Ankara'da öğrenim gören öğrencilerin Muğla ilinde öğrenim gören öğrencilere oranla Dijital Oyun Bağımlılığı ölçeğinden aldığı puanların daha yüksek olduğunu, erkek öğrencilerin Oyunsallık ölçeği ve Dijital Oyun Bağımlılığı ölçeğinden aldığı puan ortalamalarının kız öğrencilerden daha yüksek olduğunu, saldırganlık ile dijital oyun bağımlılığı arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğunu ve dijital oyun bağımlılığı yüksek olan öğrencilerin saldırgan davranışlar sergileme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Oral (2018)'in, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıklarını çeşitli değişkenlere göre incelediği araştırmasında; bağımlılığa neden olan en önemli değişkenin cinsiyet faktörü olduğu ortaya çıkmıştır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha az bağımlılık gösterdiği, kız öğrencilerin internet temelli uygulamaları bilgi paylaşımında bulunmak ve iletişime geçmek adına kullanırken erkek öğrencilerin daha çok online oyunlar oynamak amacıyla kullanmayı tercih ettikleri görülmüştür. Oyun oynama sıklığı değişkeni, erkek öğrenciler için bağımlılığa sebep olan en güçlü bağımsız değişken olurken kız öğrenciler için bu değişkenin, başkasının Facebook hesabını kullanmak olduğu tespit edilmiştir.

Aydoğdu (2018) araştırmasında; ortaokul öğrenci olan ve dijital oyun oynayan öğrencilerin, dijital oyun bağımlılıklarını etkileyen değişkenleri tespit etmek istemiştir. Araştırma sonuçları; cinsiyet değişkeninin bağımlılık üzerinde etkili bir değişken olmadığını, artan yaş ile birlikte oyun bağımlılığın azaldığını, anneleri dijital oyun oynayan çocukların dijital oyun bağımlılığı düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Kardeş sayısı, babanın dijital oyun oynama durumu, anne-baba öğrenim durumu ve çocukların oynadıkları oyun türünün çocuklarda gelişen dijital oyun bağımlılığına bir etkisi olmadığı ortaya çıkmıştır.

Fidan (2018), kamu ve özel sektörde çalışan kişilerin telefon kullanımı ve bağımlılık düzeylerini incelemiş olup Burdur, Isparta ve Antalya illerinden 400 kişinin katılmış olduğu araştırma neticesinde; 24 çalışanın telefon bağımlısı olduğu, kamu sektöründe çalışanların bağımlılık riskinin özel sektör çalışanlarına göre daha yüksek olduğu, kamu çalışanlarının telefonlarını daha sık kontrol ettiği, her iki sektörde de kadınların bağımlılık riskinin daha yüksek olduğu, özel sektörde çalışanların bağımlı olma eğilimlerinin kamu çalışanlarına oranla daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Bülbül, Tunç ve Aydil (2018), 446 üniversite öğrencisi ile yürüttükleri çalışmalarında oyun bağımlılığının kişisel özellikler ve başarı ile olan ilişkisini incelemiştir. Sonuçlar; dijital oyun oynayanların beşte bir oranında oyun bağımlısı olduğunu, erkeklerin kadınlara oranla bağımlılık düzeyinin daha yüksek olduğunu, gelir ve yaş faktörünün bağımlılık üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığını, oyun bağımlılığının kişilerin sosyal aktivitelere katılımını ve fiziksel aktivite gerçekleştirmesini büyük ölçüde engellediğini, bağımlı bireylerde akademik başarının etkilendiğini ve not ortalamalarında düşme görüldüğünü ortaya çıkarmıştır.

Aral ve Doğan Keskin (2018) araştırmalarında; 0-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerle çalışmışlardır. Ebeveyn bakış açısıyla 0-6 yaş dönemindeki çocukların teknolojik alet kullanımının incelendiği araştırma bulguları; çocukların cep telefonu, tablet, bilgisayar ve televizyon arasından %70,2 oran ile en çok televizyon izliyor olduğunu, bu yaş grubunun teknolojik cihazları en çok çizgi film izlemek ve oyun oynamak için kullandığını, çocukların ev içi aktiviteleri arasında en fazla oyuncak ile oynuyor olduğunu, erişilebilir olma özelliği göz önünde bulundurulduğunda evlerde en fazla bulunduran teknolojik cihazların televizyon ve cep telefon olduğunu, çocukların en erken tanıştığı teknolojik cihazın televizyon olduğunu, çalışmaya katılan ebeveynlerin büyük çoğunluğunun dijital cihazların kullanımına sınırlama getirdiğini ifade ettiğini ortaya koymuştur.

Topan, Ayyıldız, Özsavran ve Mutlu (2020) yaptıkları araştırma, Zonguldak ilinde 328 ilkokul öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırma, ilkokul öğrencilerinin bilgisayar oyunları hakkındaki görüşlerini tespit etmek ve bilgisayar ile internet kullanımını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar; öğrencilerin %17,4'ünün şahsına ait bilgisayarları olduğunu, %62,2'sinin 5 yaşından sonra bilgisayar kullanmaya başladığını, %85,4'ünün evlerinde internet erişimi olduğunu, araştırmaya katılanların yarısının gün içerisinde ortalama 1 saat oyun oynadığını,

öğrencilerin çoğunun oyunları eğlenceli bulduğunu ve oyun oynarken kendilerini mutlu hissettiklerini, öğrencilerden çoğunun bilgisayar oyunlarının bağımlılık yarattığını düşündüğü göstermiştir. Çalışma grubundaki erkek öğrencileri bilgisayarı daha çok oyun oynamak için tercih ettiği, kız öğrencilerin ise ödev yapmak için bilgisayarı bir araç olarak kullandıkları ortaya çıkmıştır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, 5. 6. ve 7. sınıfa devam eden çocukların dijital bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla Hawi, Samaha ve Griffiths (2019) tarafından geliştirilmiş olan ‘Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği’ (The Digital Addiction Scale for Children (DASC) nin geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Farklı bir kültürde geliştirilmiş olan ölçme araçlarının farklı bir yapıya sahip bir başka kültürde uygulanabilir olup olmadığını belirlemek için sistematik şekilde yapılan bir çalışma ölçek uyarlama çalışması adını almaktadır (Öner, 2008). Bu çalışmalar benzer adımlar izlemektedir (örn; Brislin, Lonner ve Thorndike 1973; Gjersing, Coplehorn ve Clousen, 2010; Borsa, Damásio ve Bandeira, 2012; Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization [WHO], 2017; Uluslararası Test Komisyonu (International Test Commission [ITC]), 2018; Seçer, 2018; Karaçam, 2019). Araştırmada öncelikle problem durumunun ortaya konması ve problem durumuna yönelik ölçeğin belirlenmesi süreçleri ile başlatılmıştır. Brislin, Lonner ve Thorndike (1973)’ e göre ölçek uyarlama çalışmalarında “çeviri”, “çevirinin değerlendirilmesi”, “kapsam geçerliği”; “geri çeviri” ve “geri çevirinin değerlendirilmesi” olmak üzere beş basamaklı bir süreç izlenmelidir. Seçer (2018)’e göre ise de “Dil geçerliği” ve “Pilot uygulama” süreçleri izlenmesi gereken aşamalardır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde araştırmada; literatürde uyarlama çalışmaları ile ilgili olan (Brislin, Lonner ve Thorndike, 1973; Seçer, 2018) basamaklar izlenmiş ve pilot uygulamaya yönelik yapılan analizler ile taslak ölçme aracına son şekli verilmiştir. Taslak ölçme aracının büyük örneklem grubuna uygulanmasının ardından ise geçerlik güvenirlik analizleri yapılmış ve nihai ölçme aracı elde edilmiştir.

2.2. Evren ve Çalışma Grubu

Mersin ili merkez ilçelerinde yer alan ortaokullara 2020-2021 eğitim öğretim döneminde devam eden 5. 6. 7. sınıf öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Çalışma grubunun belirlenmesi aşamasında; Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğüne ulaşıp, merkez ilçelerde yer alan ortaokulların 5. 6. ve 7. sınıfına devam eden tüm öğrencilerin listesi alınmıştır. Ölçme aracının geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılabilmesi için çalışma grubu belirlenirken; madde ve katılımcı oranlarının Cattell (1978)'e göre 3 ile 6 (Cattell,1978), Gorsuch (1983)'a göre en az 6, Everitt (1975)'e göre ise en az 10 kişi olması gerektiği ile ilgili literatür bilgisine ulaşıldığından (akt. McCallum, Widaman, Zhang ve Hong, 1999) belirlenen okul sayılarının ortalamaları tespit edildikten sonra, basit tesadüfi örnekleme yoluyla hangi okulların çalışma grubuna dâhil edileceği belirlenmiş ve 25 maddelik ölçme aracı için Mersin ili; Toroslar, Akdeniz, Yenişehir ve Mezitli olmak üzere dört merkez ilçe ve 6 okulda, 614 ortaokul öğrencisi ile çalışılmıştır.

“Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği” geçerlik güvenirlik çalışması kapsamında çalışmaya dâhil olan çocukların ve anne-babalarının demografik özelliklerine ilişkin dağılımları Çizelge 2.1’de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Çizelge 2.1. Uygulama sürecine katılım gösteren çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin dağılım

	Değişkenler	f	%
Cinsiyet	Kız	366	59,6
	Erkek	248	40,4
Sınıf düzeyi	5. sınıf	187	30,5
	6. sınıf	187	30,5
	7. sınıf	240	39,0
Ailedeki çocuk sayısı	1 çocuk	57	9,3
	2 çocuk	266	43,3
	3 çocuk	166	27,0
	4 ve üzeri çocuk	125	20,4
Doğum sırası	İlk çocuk	267	43,5
	Ortanca veya ortancalardan biri	156	25,4
	Son çocuk	191	31,1
Annenin yaşı	39 yaş ve altı	357	58,1
	40-49 yaş	226	36,8
	50 yaş ve üzeri	31	5,1
Babanın yaşı	39 yaş ve altı	157	25,6
	40-49 yaş	350	57,0
	50 yaş ve üzeri	107	17,4
Annenin öğrenim durumu	Okuryazar/Okuryazar değil	60	9,8
	İlkokul mezunu	217	35,3

	Ortaokul mezunu	101	16,4
	Lise mezunu	154	25,1
	Önlisans mezunu	33	5,4
	Lisans ve üzeri mezun	49	8,0
Babanın öğrenim durumu	Okuryazar/Okuryazar değil	31	5,0
	İlkokul mezunu	173	28,2
	Ortaokul mezunu	114	18,6
	Lise mezunu	196	31,9
	Önlisans mezunu	39	6,4
	Lisans ve üzeri mezun	61	9,9
Annenin çalışma durumu	Çalışıyor	471	76,7
	Çalışmıyor	143	23,3
Babanın mesleği	Çalışmıyor	50	8,1
	Memur	48	7,8
	İşçi	221	36,1
	Serbest	188	30,6
	Diğer	107	17,4
	Toplam	614	100

“Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği” geçerlik güvenirlik çalışması kapsamında çalışmaya katılım sağlayan çocukların ve anne-babalarının demografik özelliklerine ilişkin dağılımları incelendiğinde; araştırmaya katılan öğrencilerin %59.6’sının kız, %40.4’ünün erkek olduğu; %30.5’inin 5. sınıf, %30.5’inin 6. sınıf, %39’unun ise 7. sınıfa devam ettiği görülmüştür. Çocukların %9.3’ünün tek çocuk, %43.3’ünün iki kardeş, %27’sinin 3 kardeş, %20.4’ünün ise 4 ve üzeri kardeşe sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların %43.5’i ilk çocuk, %25.4’ü ortanca veya ortancalardan biri, %31.1’i ise son çocuktur. Araştırmaya katılan çocukların anne yaşları incelendiğinde ise, annelerin %58.1’inin 39 yaş ve altında olduğu %36.8’inin 40-49 yaş aralığında %5.1’inin ise 50 yaş ve üzerinde olduğu belirlenmiştir. Babaların yaş grupları incelendiğinde ise, %25.6’sının 39 yaş ve altında olduğu, %57’sinin 40-49 yaş aralığında, %17.4’ünün ise 50 yaş ve üzerinde olduğu ortaya çıkmıştır. Anne öğrenim durumları incelendiğinde; annelerin en fazla %35.3 oranla ilkokul mezunu oldukları, en az ise %5.4 oranıyla ön lisans mezunu oldukları; babaların ise, en fazla %31.9 oranıyla lise mezunu oldukları, en az da % 5 oranıyla okuryazar-okuryazar değil kategorisinde yer aldıkları bulgularına ulaşılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada ortaokulların 5., 6. ve 7. sınıfa devam eden çocukların dijital bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla Hawi, Samaha ve Griffiths (2019)

tarafından geliştirilmiş olan “The Digital Addiction Scale for Children (DASC)” isimli ölçme aracı “Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği” olarak Türk kültürüne ve diline uyarlanmıştır. Belirlenen okullarda ölçme aracının uygulanabilmesi için Kırıkkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu (Bkz. Ek-1) ve Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden (Bkz. Ek-2) gerekli izinler alınmıştır. Bu süreçte araştırmaya katılım gönüllük esasına dayalı olup konuya ilişkin velilere, kendilerine gönderilen ‘Gönüllü Onam Formu’ ile gerekli bilgilendirme yapılmıştır (Bkz. Ek-3).

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılım gösteren öğrenciler ve aileleri ile ilgili sosyodemografik özelliklerin belirlenmesi amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Birinci bölümünde öğrencilerin; cinsiyet, sınıf, kardeş sayısı ve doğum sırası ile ilgili bilgileri; ikinci bölümde ise ebeveynlerin; yaş, öğrenim durumu ve çalışma durumunu içeren bilgiler yer almaktadır. “Kişisel Bilgi Formu”, online ortamda ‘Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği’ ile birlikte iletilmiş olup; veriler bu yolla toplanmıştır. (Bkz. Ek-4).

2.3.2. Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği (The Digital Addiction Scale for Children)

Araştırmada, orijinal adı The Digital Addiction Scale for Children olan ve Hawi, Samaha ve Griffiths (2019) tarafından geliştirilmiş ölçek kullanılmıştır. Ölçeğin yazarlarından e- mail aracılığıyla kullanım izni alınmıştır (Bkz. Ek-5). Ölçme aracı; ortaokula devam eden çocuklarda bağımlılık riskinin erken dönemde belirlenmesi amacıyla çocukların dijital bağımlılığını önlemek için geliştirilmiş bir ölçektir.

Ölçme aracı 25 madde ve iki faktörden oluşmakta olup; faktörler arasına dağılmış DSM-5’ten alınan İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Tanı Kriterleri ile Griffiths (2005) bağımlılık kriterlerinin eşleşmesi sonucu ortaya çıkmış; aldatma, çatışma, yerine koyma, sorunlar, kaygı, nüks etme, duygudurum değişikliği, geri çekilme ve tolerans olmak üzere 9 kriterden oluşmaktadır. Ölçeğin puanlanması 5’li likert ile değerlendirilmekte olup; cevaplar 1 hiçbir zamandan 5 her zamana doğru sıralanmaktadır.

Kaygı kriteri; dijital araçların kullanımı ile ilgili zihinsel meşguliyeti ifade eder. Örnek madde: ‘Cihazımı kullanmak hayatımdaki en önemli şeydir.’

Aldatma kriteri; çocukların dijital araçların ne kadar süre ve ne amaçla kullanıldığıyla ilgili ebeveynlerine yalan söyleme davranışlarını içerir. Örnek madde: ‘Cihazımda ne yaptığım konusunda aileme yalan söylerim.’

Tolerans kriteri; dijital araçların kullanım süresinin sürekli artmasını ifade eder. Örnek madde: ‘Cihazımla gittikçe daha fazla zaman geçiriyorum’

Geri çekilme kriteri; dijital cihazların kullanımı bitirildiğinde ya da azaltıldığında yaşanan hoş olmayan duygu ve/veya fiziksel etkileri ifade eder. Örneğin; aşırı huysuzluk ve sinirlilik veya fizyolojik olarak mide bulantısı, terleme, baş ağrısı, uykusuzluk vb. yaşanabilmektedir. Örnek madde: ‘Cihazımı kullanamadığım zaman kendimi sinirli hissedirim.’

Sorunlar kriteri; dijital bağımlılık nedeniyle ortaya çıkmış, uyku problemleri, ebeveynlerle uyumsuzluk, para yönetimi ve akademik başarı gibi içerikleri ifade etmektedir. Örnek madde: ‘Cihazımla ilgili şeylere çok para harcarım.’

Çatışma kriteri; bağımlı ile etrafındakiler arasındaki veya belirli bir faaliyetle ilgilenen bireyin kendi içindeki çatışmaları ifade eder. Sürekli olarak kısa aralıklarla zevk ve rahatlama seçimi, olumsuz sonuçların göz ardı edilmesine yol açar ve bu da bir başa çıkma stratejisi olarak bağımlılık faaliyetine yönelik ihtiyacı artırır. Bağımlının hayatındaki çatışma, kişisel ilişkilerinden (partner, çocuklar, akrabalar, arkadaşlar vb.), çalışma veya eğitim hayatlarından ve diğer sosyal ve eğlence aktivitelerinden ödün vermeleri anlamına gelir. Örnek madde: ‘Cihazımı kullanmayı bırakmamı istedikleri zaman; ailemle tartışırım.’

Yerine koyma kriteri; diğer yaşam faaliyetlerine ilginin azalmasıyla çocukların ailelerinden uzak hissetmelerini ifade eder. Örnek madde: ‘Cihazımı kullanmayı tercih ettiğim için hobilere veya diğer etkinliklere olan ilgimi kaybettim.’

Nüks etme kriteri; belirli bir aktivitenin daha önceki kalıplarına tekrar tekrar dönme eğilimini ve bağımlılığın yüksekliğine özgü en aşırı kalıpların bile, uzun yıllar süren yoksunluk veya kontrolden sonra hızla geri kazanılması eğilimini ifade eder. Örnek madde: ‘Cihazımı kullanmayı bıraktığım zaman, çok geçmeden tekrar kullanmaya başladım.’

Duygudurum değişikliği kriteri; çocukların belirli bir etkinliğe katılma nedenlerini öznel birtakım deneyimlerine bağlamalarını içerir. Örnek madde: ‘Cihazımı kullanmak, başka şeyler yapmaktan daha eğlencelidir.’

Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği’nin orijinal makalesinde; dokuz kriterin hiçbirini birbiriyle yüksek düzeyde korelasyon göstermediği için ayırıcı geçerlik yapılmış ve tüm korelasyonlar < 0.7 (0.389-0.696) olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle, tüm yapının (bağımlılık) farklı yönlerini değerlendirdikleri için tüm kriterler arasında ayırıcı geçerliğin söz konusu olduğu; Cronbach Alfa değerinin ise, 0.936 olduğu ortaya konmuştur (Hawi vd. 2019).

2.4. Veri Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması ve analizi süreci ölçeğin Türk kültürüne ve diline uyarlanması ve 9-12 yaş aralığı çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla uyarlanan ölçeğin uygulanması olarak iki bölümde sunulmuştur.

2.4.1. Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği’nin Türk Kültürüne ve Diline Uyarlama Süreci

- **Problemin Ortaya Konması**

Bu araştırmada, öncelikle 9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerini belirlemeye yönelik geliştirilmiş olan ölçeğin Türk kültürüne ve diline uyarlanmasının gerekli olup olmadığı ilgili alanyazın doğrultusunda araştırılmıştır. Dijital bağımlılık ile ilgili yapılan çalışmalar (örn., Lemmens, Valkenburg ve Peter, 2009; Kuzu ve Sıvacı, 2018; Mustafaoğlu ve Yasacı, 2018; Güvendi, Demir ve Keskin, 2019) incelendiğinde dijital bağımlılığın son yıllarda ilgi odağı haline geldiği görülmektedir. Bunun sebepleri arasında ise, dijital bağımlılığın bireyleri sanal yaşama çekmesi, çeşitli ödülleri ve özgürlükleri ile psikolojik ihtiyaçlarını karşılaması, diğer bireylerle yeni ilişkiler kurması gösterilmektedir (Kuzu ve Sıvacı, 2018). Dijital bağımlılık bireylerde olumlu ve olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Nitekim dijital bağımlılık anksiyete, agresif tutum ve depresyon gibi ruhsal ve uykusuzluk, gözlerde kuruluk/ağrı/kızarıklık gibi fiziksel sorunlara neden olmakta (Mustafaoğlu ve Yasacı, 2018) ve günlük yaşantıyı olumsuz etkilemektedir (Griffiths, 2005; Lemmens, Valkenburg ve Peter, 2009). Diğer taraftan, dijital bağımlılık teknolojiye olan ilgiyi arttırmakta, teknolojiye ve teknolojinin gereksinimlerine yönelik daha

anlamli bilgilere sahip olunmasi noktasinda fayda saglamaktadir (Kuzu ve Sivaci, 2018).

- Probleme Yönelik Uygun Ölçme Aracının Belirlenmesi

Çocuklar için dijital bağımlılık ile ilgili alanyazın incelendiğinde uyarlanması planlanan ölçeğin güncel olmasına, 9-12 yaş aralığındaki çocukları kapsamasına, yüksek güvenilirliğe ve geçerliğe sahip olmasına dikkat edilmiştir.

Dijital bağımlılığın ortaya çıkmasını kullanılan medya araçlarının çeşiti, kullanma sıklığı, kullanım süresi belirlemektedir. Teknolojik gelişmelere paralel olarak çocukların, sağlıklı gelişim sergilemeleri için dijital medyaya yönelik tutumlarının ebeveynler tarafından denetlenmesi önemlidir. Dijital teknolojinin; çocuğun tüm gelişim alanlarını, akademik performansını, uyku ve beslenme düzeni ile genel sağlık durumunu olumsuz açıdan etkileyecek oranda kullanılmasının engellenmesi gerekmektedir (Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı ve Özdiçler, 2018). Teknolojinin günümüzde yaşantımızı kolaylaştırdığı yadsınamaz bir gerçektir; fakat teknolojik araçların kullanımı sonucu ortaya çıkan çok sayıda psikolojik, biyolojik ve sosyal boyutu olan olumsuzluklar, en çok çocukları ve gençleri etkisi altına almaktadır (Arslan, 2019). Bu sebepler; ebeveynlerin, öğretmenlerin ve sosyal ağ denetleyicilerinin, çocukların dijital medya araçlarını kullanmaları konusunda koruyucu önlemler almalarını gerekli kılmaktadır. Toplumdaki her bir bireyin özellikle gençlerin ve çocukların teknoloji hakkında bilinçlenmesi, sağlıklı bir gelecek ve kişisel gelişim için oldukça gereklidir. Bu nedenle dijital araçlara bağımlı ya da bağımlılık aşamasında risk altında bulunan bireylerin tanımlanması bu alanda çalışan uzmanlarının amaçlarından biri olmalıdır. Bu doğrultuda çocukların dijital cihazları ne amaçla kullandığını belirlemek ve bağımlılık riskinin erken dönemde belirlenmesi amacıyla çocukların dijital bağımlılığını değerlendiren bir ölçme aracına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği'nin geçerlik güvenilirlik çalışmasının yapılmasının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda ilgili konunun araştırılmasının, Türk kültür ve diline uyarlanmasının oldukça önemli olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu aşamada uyarlanması planlanan en uygun ölçeğin Hawi, Samaha ve Griffiths (2019) tarafından geliştirilmiş olan "The

Digital Addiction Scale for Children (DASC)” isimli ölçek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Çeviri

Bu araştırmada, dilsel, psikolojik ve kültürel farklılıklar nedeniyle oluşabilecek etkinin en aza indirilmesi amacıyla bir yönerge hazırlanmıştır. Ardından çeviri süreci başlamış; bu süreçte iki yabancı dil, iki Türk dili ve bir alan uzmanının ortak katılımıyla ölçek Türkçeye çevrilmiştir. Bu süreçte dikkat edilen husus; çeviriyi gerçekleştirecek uzmanların hem alanyazına hem de çeviri diline hâkim olmalarıdır (Çapık, Gözüm ve Aksayan, 2018) her iki dildeki kültürel, psikolojik ve yapısal farklılıklara ve aşağıdaki hususlara (WHO, 2017; ITC, 2018) dikkat edilmiştir.

- Çeviri sürecinde hem kelimelerin hem de sözcük gruplarının birebir çevirisi yerine kavramsal olarak eşdeğer ifadeleri kullanılmalıdır.
- Çeviri sürecinde anlaşılmasını güçleştirecek uzun ve karışık cümleler kullanmak yerine daha basit ve sade bir anlatıma özen gösterilmelidir.
- Çeviri sürecinde hedef kitleye uygun kelimeler seçilmeli, hakaret sayılabilecek herhangi bir sözden kaçınılmalıdır.
- Çeviri sürecinde teknik terimlerden, bozuk ve argo ifadelerden, konuşma dili, deyim ve sözlü terimler gibi jargonlardan kaçınılmalıdır.

Araştırma bu aşamada; farklı çalışma gruplarının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Uyarlama sürecinde alanyazında belirtilen (Davis, 1992; Presser vd. 2004; Hambleton, 2005; Beaton, Bombardier, Guillemin ve Ferraz, 2007; Gudmundsson, 2009; Borsa, Damasio ve Bandeira, 2012; Şeker ve Gençdoğan, 2014; Coster ve Mancini, 2015; Seçer, 2018) asgari dil ve alan uzmanı sayısı dikkate alınmıştır. Çeviri sürecinde en az iki yabancı dil uzmanının (Hambleton, 2005; Beaton vd., 2007; Gudmundsson, 2009; Coster ve Mancini, 2015), iki Türk dili ve bir alan uzmanının (Seçer, 2018) katılım göstermesi tavsiye edilmektedir. Çevirilerin değerlendirilmesinde çeviri sürecindeki uzmanlardan farklı olarak en az iki yabancı dil uzmanının, iki Türk dili uzmanının ve bir alan uzmanının sürece dâhil olması; geri çeviri sürecinin ise en az iki yabancı dil uzmanının katılımıyla gerçekleşmesi önerilmektedir (Seçer, 2018). Diğer taraftan, kapsam geçerliği sürecinde en az 3 en

fazla 20 uzmandan gelen görüşlerin alınması ve kapsam geçerlik indeksinin hesaplanması tavsiye edilmektedir (Davis, 1992).

Pilot uygulamada, çalışmanın yapılması açısından hedef kitleyi temsil eden 30-40 adayın katılım göstermesi beklenmektedir (örn. Presser vd., 2004; Borsa vd., 2012; Şeker ve Gençdoğan, 2014). Büyük örneklem grubuna yapılan uygulamada en az 300 katılımcıya ulaşılması tavsiye edilmekte ve bu sayı ne kadar çok olursa yapılan analizlerin de o kadar tutarlı olacağı belirtilmektedir (Hambleton ve Patsula, 1998; ITC, 2018). Bu bağlamda, bu araştırmada ölçeğin Türkçeye uyarlama süreci toplam beş Türk dili uzmanı, yedi yabancı dil uzmanı, dört alan uzmanı katılım göstermiştir. Ölçeğin pilot uygulaması 33 çocuk üzerinden yürütülmüştür.

- Çevirinin Değerlendirilmesi

Ölçeğin Türkçeye çevrilmesi sonrasında çevirilerin değerlendirilmesi süreci başlamıştır ve çeviri sürecinde katkı sağlayan uzmanlardan farklı olarak üç yabancı dil ve üç Türk dili uzmanına Seçer (2018) tarafından hazırlanan değerlendirme formu birbirlerinden bağımsız olarak sunulmuştur. Buna göre;

- ✓ Dilsel eşdeğerlik açısından değerlendirme. Bu aşamada; üç yabancı dil uzmanı öncesinde elde edilen çeviriyi dilsel eşdeğerlik açısından incelemişlerdir. Bu aşamada; sözcüklerin her iki dilde de aynı anlama gelip gelmediği ve gramer hatalarının olup olmadığı değerlendirilmiştir. Uzmanların; maddelerin orijinal halini, sonrasında ise Türkçe halini okumaları ve 1'den 5'e kadar olmak üzere orijinal metnin Türkçe metni anlam ve içerik yönünden ne düzeyde karşıladığını belirtmeleri istenmiştir. Bununla birlikte her madde için görüş ve öneri belirtmeleri için "Yorum" bölümü sunulmuştur. Tüm bu aşamalar sonucunda; ortalama değerler hesaplanmış ve dilsel eşdeğerlik açısından maddelerin orijinal halleri ile Türkçeye uyarlanmış halleri arasındaki uygunluk incelenmiştir.
- ✓ Dil ve anlam yönünden değerlendirme. Türkçeye çevrilmiş maddelerin dil ve anlam yönünden uygunluğu üç Türk dili uzmanı tarafından ele alınmış ve uzmanlardan Türkçeye çevrilmiş maddeleri okumaları ve 1'den 5'e kadar her bir maddenin ne düzeyde anlaşılır olduğunu değerlendirmeleri beklenmiştir. Bununla birlikte; maddelere ilişkin görüş ve öneri belirtebilmeleri için "Yorum" bölümü sunulmuştur. Bu süreç, ölçeğin istenilen seviyede olup

olmadığının uygunluğunun belirlendiği kritik bir süreçtir (Behr ve Scholz, 2011). Nitekim ölçekler geliştirildikleri toplumların kültürüne uygun olarak tasarlanmakta (Esin, 2014), çok özgür ve çok edebi çeviriler uyarlanacak kültüre uygun olmayabilmektedir (Çapık, Gözüm ve Aksayan, 2018). Uzmanlar bu durumları göz önünde bulundurarak inceleme yapmış ve uzman görüşleri sonucunda ortalama değerler hesaplanmıştır. Böylece dil ve anlam bakımından Türkçeye uyarlanmış maddelerin uygunluğu incelenmiştir. Türkçeye uyarlanmış maddelerin uygunluğu için alan uzmanlarına ölçek maddeleri ve çeviri metni sunulmuş; ‘1: Hiç anlaşılıyor, 2: Anlaşılıyor, 3: Kararsızım, 4: Anlaşıyor, 5: Tamamen anlaşılıyor’ şeklinde seçenekli bir form ile değerlendirmeleri istenmiştir.

- **Kapsam Geçerliği**

Yapılan çevirilerin dilsel eş değerlik ve anlam yönünden değerlendirilmesinin sonrasında maddelerin kapsam yönünden uygunluğu çocuk gelişimi alanında uzman üç öğretim üyesi tarafından değerlendirilmiştir. Bu süreçte, alan uzmanlarından Türkçeye çevrilmiş maddeleri okumaları ve 1’den 5’e kadar olmak üzere her bir maddenin araştırmanın amacı yönünden içeriği ne düzeyde ölçtüğünü değerlendirmeleri istenmiştir. İçerik netliğinin kazandığı bu süreçte uzmanların gerek ilgili dilleri ve kültürleri gerekse ölçeğin içeriğini ve ölçek uyarlama yöntemleri bilmesine dikkat edilmiştir (ITC, 2018). Nitekim bu süreçte uzmanların ilgisiz, yetersiz ve/veya belirsiz maddeleri değiştirmesi veya tamamen çıkarması beklenmektedir (Jesus ve Valente, 2016; WHO, 2017). Uzmanların maddelere ilişkin görüş ve önerileri sunabilmeleri için ayrı bir “Yorum” bölümü de sunulmuştur. Uzman görüşleri sonucunda Davis Tekniği ile Türkçe’ye uyarlanan her bir maddenin kapsam geçerlik oranı hesaplanmıştır (Davis, 1992). Davis (1992) tekniğinde seçenekler “1: Madde uygun değil; 2: Madde ciddi olarak gözden geçirilmeli; 3: Madde hafifçe gözden geçirilmeli; 4: Madde uygun” şekilde sıralanmaktadır. Bu teknikte 3. ve 4. seçenekleri işaretleyen uzmanların sayısı toplam uzman sayısına bölünerek maddeye ilişkin kapsam geçerlik oranı hesaplanmaktadır. Hesaplanan bu değerlerin ,80 ve üzerinde olması tavsiye edilmektedir (Davis, 1992)

- **Geri Çeviri ve Değerlendirilmesi**

Kapsam geçerliği aşaması sonrasında ölçeğin orijinal ve Türkçe diline hâkim farklı iki yabancı dil uzmanı tarafından orijinal diline geri çevirisi yapılmıştır. Ardından dil

uzmanlarına ölçeğin orijinal metni ile birlikte Türkçeden İngilizceye geri çevrilen son metni sunulmuş ve bu metinleri anlam yönünden karşılaştırmaları istenmiştir. Geri çeviri ile elde edilen form ve ölçeğin orijinal hali birbirlerine uygunlukları açısından tek tek incelenmiş her bir madde için ortalama değerler hesaplanmıştır. Bununla birlikte; daha önceki çeviri aşamalarında yapıldığı üzere; uzmanların, görüş ve önerileri sunabilmeleri için ayrı bir “Yorum” bölümü de sunulmuştur. Maddelerin birbirleri ile uyumlu olup olmadıkları incelenerek aradaki farklar tartışılmış ve ölçeğe son şekli verilerek Türkçe taslak metin elde edilmiştir. Geri çevirisi yapılmış ölçeğin orijinal ölçek ile ne düzeyde uyumlu olduğunu değerlendirmek amacıyla alan uzmanlarına ölçek maddeleri sunulmuş; ‘1: Hiç anlaşılıyor, 2: Anlaşılıyor, 3: Kararsızım, 4: Anlaşıyor, 5: Tamamen anlaşılıyor’ şeklinde seçenekli bir form ile değerlendirmeleri istenmiştir.

- Dil Geçerliği

Geri çevirme sürecinin ardından İngilizce alanında 13 yabancı dil uzmanının katılımıyla dil geçerliğini değerlendirme süreci başlamış ve ilk aşamada ölçeğin orijinal hali bu öğretmen grubuna uygulanmıştır. 3 hafta sonra ölçeğin Türkçeye uyarlanmış hali aynı gruba tekrar uygulanmış ve her iki veri, uygun istatistik programına aktarılmıştır. Eşleştirilmiş grup t-testi ve Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile orijinal ölçek ve Türkçe uyarlaması arasındaki ilişki incelenmiştir.

- Pilot Uygulama ve Taslak Ölçme Aracına Son Şeklin Verilmesi

Dil geçerliği sürecinin ardından gerek yönergelerin gerekse maddelerin anlaşılabilirliğinin tespit edilmesi amacıyla pilot uygulama sürecine geçilmiştir. Pilot çalışma, örneklemin ve/veya hedef kitlenin özelliklerini içeren küçük bir gruba son uygulama öncesi yapılan bir ön uygulamadır (Gudmundsson, 2009). Bu aşamada; 9-12 yaş aralığındaki 33 çocuk ile pilot uygulama süreci gerçekleştirilmiş ve 33 veri üzerinden güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, faktör analizinin yapılabilmesi için Kline (1994) veri setinin en az 100-200 arasında olması gerektiğini belirtmiştir. Tabachnik ve Fidell (2001) ise az sayıda belirgin bir faktörün olması durumunda veri setinin en az 50 olabileceğine vurgu yapmıştır. Bu araştırmada kullanılan ölçme aracının faktör sayısının az sayıda olmaması ve pilot uygulamaya katılan adayların sayısının alan yazında belirtilen sayıdan az olması

nedeniyle pilot uygulama sürecinde faktör analizi yapılmamış, faktör analizi süreci 614 nihai veri seti üzerinden incelenmiştir. Bu süreç araştırmanın geçerlik ve güvenirlik aşamasında ayrıntılı olarak sunulmuştur.

- Büyük Örneklem Grubuna Uygulama ve Nihai Ölçme Aracının Elde Edilmesi

Ölçme aracının yapı geçerliğinin ve güvenirlik analizlerinin yapılabilmesi için 9-12 yaş aralığındaki 661 çocuğa Türkçeye uyarlanmış “Çocuklar için Dijital Bağımlılık Ölçeği (ÇDBÖ)” çevrimiçi ortamda uygulanmıştır. Elde edilen nicel veriler istatistik programına aktarılmış ve analiz sürecine devam edilmiştir. Öncelikle veri temizleme amacıyla her bir maddenin z puanı hesaplanmış; her bir madde üzerinden histogram, kutu ve normal olasılık grafikleri incelenmiş ve ortaya çıkan uç değerler silinmiştir. Elde edilen 614 veri üzerinden kayıp veri analizi yapılmış ve kayıp veri olmadığı belirlenmiştir. Normallik varsayımın sağlandığının görülmesinin ardından ölçeğin yapı geçerliği için 614 veri üzerinden uygun istatistik program kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. DFA, daha önceden tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir yapının, bir model olarak doğrulanıp doğrulanmadığının test edildiği analizdir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014). DFA, kuramsal bilginin sınanması ve/veya doğrulanması amacıyla kullanılır ve kuramsal temeller çerçevesinde oluşturulmuş ve faktör sayısı ile bu faktörler arasındaki ilişkinin belli olduğu kültürler arası yapıların karşılaştırılması gibi çalışmalarda kullanılmaktadır (Watkins, 1989). Ölçek uyarlama çalışmalarında, orijinal ölçeğin belli faktörlü bir yapıda olması nedeniyle doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı daha uygun görünmektedir (Fabrigar, Wegener, MacCallum ve Strahan, 1999; Gözüm ve Aksayan, 2003; Güngör, 2016). Stapleton (1997), Floyd ve Widaman (1995) tarafından yapılan çalışmalarda da DFA ile yapı geçerliğinin değerlendirilmesinin daha uygulanabilir olduğu belirtilmiştir. Hair, Black, Babin, Anderson ve Tatham (2010) de DFA'nın başlıca amaçlarından birinin, önerilen ölçme modelinin yapı geçerliliğini değerlendirmek olduğunu ifade etmiştir. Türk alanyazındaki ölçek uyarlama çalışmaları incelendiğinde de yapı geçerliğinin DFA ile araştırıldığı çeşitli araştırmalar görülmektedir (Örn., Çetin ve Basım, 2012; Dural, Aslan, Alınçe ve Araza, 2014; Karakuş, Yıldırım, ve Büyüköztürk, 2016; Özcan ve Koca, 2019). Bu bağlamda “The Digital Addiction Scale for Children (DASC)” ölçeğinin faktör yapısının daha önceden doğrulanmış olması ve yapı geçerliği sürecinde güçlü bir analiz yöntemi olması nedeniyle bu araştırmanın yapı geçerliği süreci DFA ile

yürütülmüştür. Alan yazında; DFA analizi ile elde edilen ,05 anlamlılık düzeyinde t değerlerinin 1,96'dan (Şimşek, 2007; Schumacker ve Lomax, 2010); faktör yük değerlerinin ise ,30'dan (Harrington, 2009) yukarı olması önerilmektedir. Bununla birlikte, standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin de ,90'dan düşük olması gerekmektedir (Harrington, 2009). Uyum indeksleri incelendiğinde χ^2/df değerinin 2, 3 veya 5'in altında olması gerektiği (Bollen, 1989); RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) değerinin .05'in altında olduğunda mükemmel, .05 ile .08 arasında olduğunda ise kabul edilebilir veri uyumuna işaret ettiği belirtilmektedir (Browne ve Cudeck, 1993). SRMR (Standardized Root Mean Square Residual) değerinin ise .10'un altında olması istenen bir sonuçtur (Kline, 2005). Ayrıca CFI (Comparative Fit Index) değerinin .90 üzerinde olması önerilir (Hu ve Bentler, 1999). Kline (2005); bu dört değer ifade edilmesini yeterli bulmaktadır. Sonuç olarak; Dijital Bağımlılık Ölçeğinin güvenilirliği de 614 veri üzerinden Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ile araştırılmıştır. Elde edilen değer bire yaklaştıkça güvenilirliğin yükseldiği söylenmektedir. Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısının ,60 -,80 aralığında olması ölçeğin güvenilir olduğunu gösterirken, bu değer ,80 ve üzeri olması ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu ifade etmektedir (Büyüköztürk, 2004; Şencan, 2005).

2.4.2. Ölçek Uygulama Süreci

Bu araştırmada, 13 ve 12 maddelik iki faktörden oluşan ve toplamda dokuz kritere sahip olan 25 maddelik "The Digital Addiction Scale for Children (DASC)" isimli orijinal ölçek, Türkçeye uyarlama süreci sonrasında yine 25 maddeden oluşan ve iki faktörlü yapıya sahip olan "Çocuklar için Dijital Bağımlılık Ölçeği (ÇDBÖ)" halini almıştır.

Araştırmanın bu aşamasında öncelikle 9-12 yaş grubunda yer alan 614 çocuktan elde edilen veriler istatistik programına aktarılmış ve dağılımın normalliği incelenmiştir. Uyarlama sürecinde her bir madde üzerinden normalliğin incelendiği ve ortaya çıkan uç değerlerin silindiği bilinmektedir. Bu aşamada ise dağılımın normalliği gerek kriterler, gerek faktörler gerekse ölçeğin toplamı açısından tekrar incelenmiştir. Öncelikle betimsel yöntemler ile dağılımın normalliği araştırılmış ve dağılıma ait aritmetik ortalama, mod, medyan gibi istatistiksel değerlerin birbirine yakın olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, çarpıklık ve basıklık katsayılarının -2 ile +2 değer aralığından manidar anlamda farklılaşmadığı görülmüştür. Nitekim dağılımın normal dağılımdan

manidar düzeyde farklılaşmıyor olması için çarpıklık ve basıklık katsayılarının -3 ile +3 arasında olması yeterli görülmüştür (Tan, 2008; Kim, 2013). Dağılımın normalliği için Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları yanı sıra betimsel ve grafiksel yöntemlerin de değerlendirilmesi gerektiği önerildiğinden (Gnanadesikan, 1997; Thode, 2002; Stevens, 2009; Hair vd., 2010; Abbott, 2011; McKillup, 2012) bu çalışmada kullanılan “Çocuklar için Dijital Bağımlılık Ölçeği ” için verilerin dağılımının normal olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çizelge 2.2).

Çizelge 2.2. Verilerin dağılımına ait betimsel istatistik sonuçları

	Mod	Medyan	\bar{X}	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Min	Maks	Kol.Sim.
Aldatma	1,00	1,46	1,74	,76	1,46	1,71	1,00	4,77	,00
Çatışma	1,67	2,00	2,24	,91	,88	,17	1,00	5,00	,00
Yerine Koyma	1,36	1,76	1,98	,81	1,17	,85	1,00	4,88	,00
Sorunlar	1,00	1,00	1,37	,72	2,39	6,24	1,00	5,00	,00
Nüks Etme	1,00	1,50	1,85	1,06	1,25	,72	1,00	5,00	,00
Kaygı	1,00	1,67	1,86	,89	1,23	1,11	1,00	5,00	,00
Duygudurum Değişikliği	1,00	1,50	1,70	,78	1,32	1,24	1,00	4,75	,00
Geri Çekilme	1,67	2,00	2,20	,91	1,00	,67	1,00	5,00	,00
Tolerans	1,00	2,00	2,16	1,09	,86	-,07	1,00	5,00	,00
Faktör 1	1,00	2,33	2,35	1,06	,57	-,40	1,00	5,00	,00
Faktör 2	1,00	1,50	1,94	1,05	1,19	,60	1,00	5,00	,00
ÇDBÖ	2,50	2,50	2,46	1,08	,47	-,48	1,00	5,00	,00

Normallik varsayımının sağlanmasının ardından 614 çocuktan elde edilen veriler kullanılarak çocukların dijital bağımlılık düzeyleri incelenmiş ve bu düzeylerin cinsiyet, sınıf düzeyi, ailedeki çocuk sayısı, doğum sırası, anne/baba yaşı ve anne/baba öğrenim durumu, annenin çalışma durumu ve baba mesleğine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. 9-12 yaş aralığındaki çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin cinsiyete ve annenin çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan farklılaşıp farklılaşmadığı ,05 anlamlılık düzeyinde bağımsız gruplar için t-testi ile araştırılmıştır. Ayrıca, Levene testi ile varyansların eşitliğinin sağlanıp ($p>,05$) sağlanmadığı ($p<0,05$) incelenmiş ve yorumlama sürecinde bu sonuçlar dikkate alınmıştır. Diğer taraftan, çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin sınıf düzeyine, ailedeki çocuk sayısına, doğum sırasına, anne/babanın yaşına ve öğrenim durumuna, babanın mesleğine göre istatistiksel

açıdan farklılaşma gösterip göstermediği ise yine ,05 anlamlılık düzeyinde ANOVA testi ile araştırılmıştır. İstatistiksel açıdan anlamlı çıkan sonuçlarda hangi değişkenler arasında farklılaşmanın olduğunu belirlemek amacıyla Post-Hoc analiz tekniklerine geçilmiştir. Levene testi ile varyansların homojenliğinin sağlandığı ($p>,05$) durumlarda Tukey HSD; sağlanmadığı ($p<0,05$) durumlarda ise Games-Howell çoklu karşılaştırma tekniklerinden yararlanılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Ölçek Uyarlama Sürecine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, 9-12 yaş aralığındaki çocukların dijital bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla Hawi, Samaha ve Griffiths (2019) tarafından geliştirilmiş “The Digital Addiction Scale for Children (DASC)” isimli ölçeğin Türk kültürüne ve diline uyarlamasının ayrıntılı süreci ve çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin araştırılmasının ayrıntılı sürecine ilişkin bulgular sunulmuştur.

3.1.1. Çeviriye İlişkin Bulgular

Bu aşamada ana dili Türkçe, yabancı dili ise İngilizce olan iki yabancı dil uzmanının, iki Türk dili uzmanının ve bir alan uzmanının ortak katılımıyla orijinal ölçek çeviri süreci başlatılmıştır.

3.1.2. Çevirinin Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çeviriyi yapan uzmanlardan farklı üç yabancı dil uzmanı çeviriyi dilsel eşdeğerlik açısından 1 en düşük, 5 en yüksek olmak üzere puanlamıştır. Elde edilen puan ortalamasına ilişkin dağılım Çizelge 3.1’de sunulmuştur.

Çizelge 3.1. Dilsel eşdeğerlik açısından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları

10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
\bar{X}	4,67	5	3,67	5	3,67	3,33	3,33	3,33	4,33	4,67	4,33	4	4,67
Madde	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	
\bar{X}	5	5	4,67	4,67	3	5	5	4,33	4,67	3,67	4,67	4,33	

Çizelge 3.1 incelendiğinde her bir madde için orijinal ölçek maddelerinin Türkçe çeviri maddelerini anlam ve içerik yönünden ne düzeyde karşıladığı hesaplanmış ve puan ortalamalarının 3,00 ile 5,00 arasında dağıldığı görülmüştür. 25 ölçek maddesi içerisinde 18 maddenin 4 ve üzerinde puana sahip olduğu; geri kalan 7 maddenin ise 3 ile 4 puanları arasında olduğu görülmüştür.

Ölçeğin yabancı dil eşdeğerliliğinin incelenmesinin ardından çevirisi yapılmış maddelerin dil ve anlam yönünden uygunluğu üç Türk Dili uzmanı tarafından 1 en düşük, 5 en yüksek olmak üzere puanlanmıştır. Elde edilen puan ortalamasına ilişkin dağılım Çizelge 3.2’de sunulmuştur.

Çizelge 3.2. Dil ve anlam bakımından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları

Madde	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
\bar{X}	4	4,33	3,33	4,33	4	3,37	3,67	3,67	3,67	4	4,33	4	4
Madde	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	
\bar{X}	4,33	4,33	4,33	4,33	3,33	4,33	4,33	4,33	4,33	4	4,33	4	

Çizelge 3.2. incelendiğinde her bir madde için Türkçe metnin ne düzeyde anlaşılır olduğu hesaplanmış ve puan ortalamalarının 3,33 ile 4,33 arasında dağıldığı görülmüştür. 25 ölçek maddesi içerisinde 19 maddenin 4 ve üzerinde puana sahip olduğu; geri kalan altı maddenin ise 3,33 ile 4 puanları arasında olduğu görülmüştür. Uzman görüşleri doğrultusunda düzeltme önerilen maddeler tekrar incelenmiş ve uzman görüşleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmiştir.

Uzmanlar, dile ve anlam yönünden ortak görüşe göre ölçeğin genelinde kullanılan “*cihaz*” kelimesinin daha açık ve anlaşılır şekilde sunulması gerektiğini vurgulamıştır. Ölçek doldurulurken çocuğun cihaz olarak ne düşünmesi gerektiğini belirten bir ifadenin açıklama kısmında yazılmasının ya da madde içinde ayrı ayrı vurgulanmasının faydalı olacağını belirtmiştir.

3.1.3. Kapsam Geçerliğine İlişkin Bulgular

Ölçme aracının kapsam geçerliği açısından uygunluğu çocuk gelişimi alanında uzman üç öğretim üyesinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Uzman puanlamaları sonunda ilgili maddeye 3 ve 4 puan veren uzmanlarının sayısının toplam uzman sayısına bölünmesiyle ortaya çıkan kapsam geçerlik oranının ,80 ve üzerinde olması önerilmektedir (Davis, 1992). Yapılan değerlendirmelerde; 1 en düşük, 4 en yüksek olmak üzere her bir maddenin kapsam yönünden araştırmanın amacını ne oranda karşıladığı hesaplanmış ve elde edilen puan ortalamalarının 4,00; kapsam geçerlik oranlarının ise 1,00 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.1.4. Geri Çeviriye ve Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Ölçme aracının kapsam geçerliği incelemesinin sonrasında ölçeğin orijinal diline ve Türkçeye hâkim farklı iki yabancı dil uzmanı tarafından orijinal dile geri çeviri süreci başlatılmıştır. Orijinal metin ile Türkçeden İngilizceye geri çevrilen son metnin anlam yönünden uygunluğu uzmanlar tarafından 1 en düşük, 5 en yüksek olmak üzere puanlanmıştır. Elde edilen puan ortalamasına ilişkin dağılım Çizelge 3.3'te sunulmuştur.

Çizelge 3.3. Geri çevirme açısından ölçek maddelerine ilişkin puan ortalamaları

Madde	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
\bar{X}	3,5	5	4	5	4,5	5	4,5	4,5	4	5	5	4,5	3,5
Madde	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	
\bar{X}	3,5	4	5	3,5	5	5	4	5	4,5	5	4,5	4,5	

Çizelge 3.3 incelendiğinde her bir madde için orijinal metin ile Türkçeden İngilizceye geri çevrilmiş ölçek maddelerinin anlam yönünden Türkçe diline uygun şekilde çevrildiği sonucuna ulaşılmıştır.

3.1.5. Dil Geçerliği Sürecine İlişkin Bulgular

Çeviri ve çeviri değerlendirme süreçlerinin sonrasında dil geçerliğinin sağlanabilmesi için İngilizce alanında uzman 13 öğretmenin katılımıyla dil geçerliği süreci başlamıştır. Öncelikle ölçeğin orijinal hali, üç hafta sonra da ölçeğin Türkçeye uyarlanmış hali aynı gruba tekrar uygulanmış ve veriler uygun istatistik programına aktarılmıştır. Eşleştirilmiş örneklem t-testi ile orijinal ölçeğe ve Türkçe uyarlamasına ait maddelerin ortalama puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı incelenmiştir. Orijinal ölçeğe ve Türkçe uyarlamasına ait maddelerin ortalama puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($p>,05$). Buna göre, ölçeğin orijinal ve Türkçe formlarındaki maddelerin aynı anlam ifade ettiğini belirlenmiştir.

3.1.6. Pilot Uygulama ve Taslak Ölçme Aracına Son Şeklin Verilmesi

Nihai uygulamaya geçilmeden önce; 33 çocuğun katılımıyla soruların anlaşılabilirliği araştırılmış ve kolay anlaşılmayan maddelere yönelik katılımcılardan görüş

alınmıştır. Sonrasında da bu veri seti üzerinden güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Elde edilen sonuçlarda; anlaşılmasında güçlük yaşanan maddelerin olmadığı tespit edilmiş ve 33 çocuk ile ölçme aracının güvenilirlik analizleri kriterler, faktörler ve toplam ölçek puanları üzerinden hesaplanmıştır. Pilot uygulama sonrası yapılan analiz sonuçlarına yönelik bulgular Çizelge 3.4'te ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Çizelge 3.4. Pilot uygulama üzerinden elde edilen güvenilirliğe ilişkin sonuçlar

	A	Ç	Y	S	N	K	D	G	T	F1	F2	ÇDBÖ
Cronbach Alfa	,845	,780	,659	,827	,904	,801	,752	,908	,726	,949	,925	,963

A: Aldatma, Ç: Çatışma, Y: Yerine Koyma, S: Sorunlar, N: Nüks Etme, K: Kaygı, D: Duygudurum Değişikliği, G: Geri Çekilim, T: Tolerans, F1: Faktör 1, F2: Faktör 2, ÇDBÖ: Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği

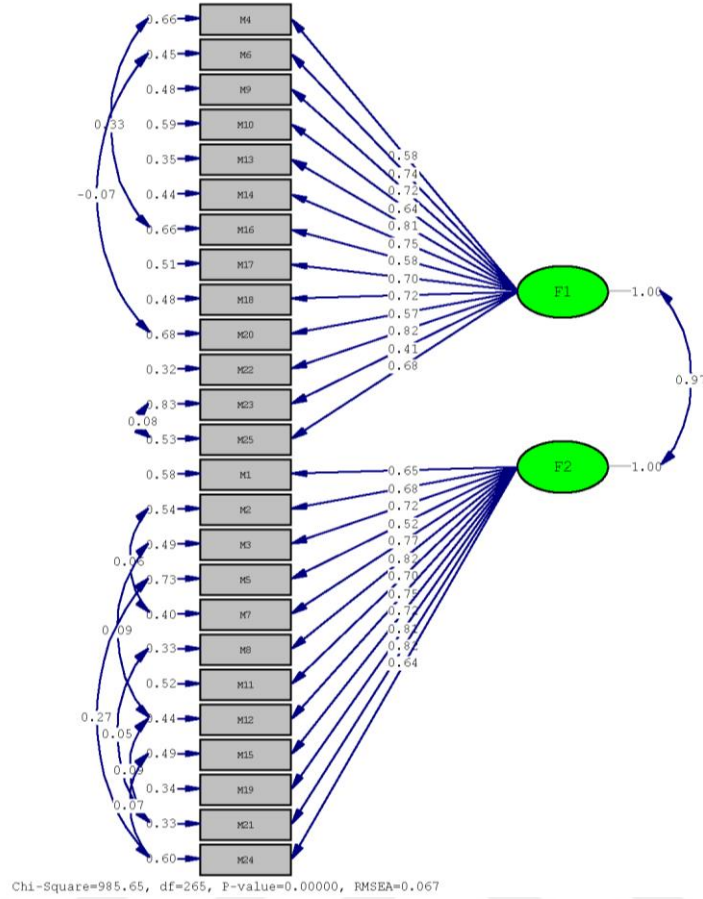
Çizelge 3.4 incelendiğinde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayılarının ,60 ve üzerinde olduğu ve (Büyüköztürk, 2004; Şencan, 2005) ölçeğin güvenilir veriler sağladığı görülmüştür.

3.1.7. Büyük Örneklem Grubuna Uygulamaya ve Nihai Ölçme Aracının Elde Edilmesine İlişkin Bulgular

3.1.7.1. Yapı Geçerliliğine İlişkin Bulgular

Ölçme aracının yapı geçerliğinin belirlenmesi aşamasında 661 veri üzerinden veri temizleme, z puanı hesaplama ve normallik analizleri ile elde edilen 614 veri ile DFA yapılmıştır. 25 madde üzerinden faktörlere ilişkin DFA süreci uygulanmış; sonrasında kriterlere ilişkin birinci ve ikinci düzey DFA yapılmıştır.

Faktörlere ilişkin yapılan DFA sonunda bütün maddelere ilişkin t değerlerinin ,05 düzeyinde anlamlı olduğu; faktör yüklerinin ,30'dan aşağı olmadığı; standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin ise ,90'dan yukarı olmadığı belirlenmiştir. Uyum indekslerinin (RMSEA=,08; SRMR=,04; CFI= ,97) istenilen aralığa düştüğü görülse de χ^2 derecesinin serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilen χ^2/df değerinin 5,11 olduğu görülmüş ve istenilen uyum aralığına düşmediği belirlenmiştir. Bu bağlamda önerilen modifikasyonlar yapılmış ve modifikasyonlar sonucunda faktörlere yönelik elde edilen DFA sonuçlarına ait standart katsayılar yol diyagramı Şekil 3.1'de sunulmuştur.

Şekil 3.1. Faktörler açısından yapılan modifikasyonlar sonrası DFA sonucuna ait standart katsayılar yol diyagramı

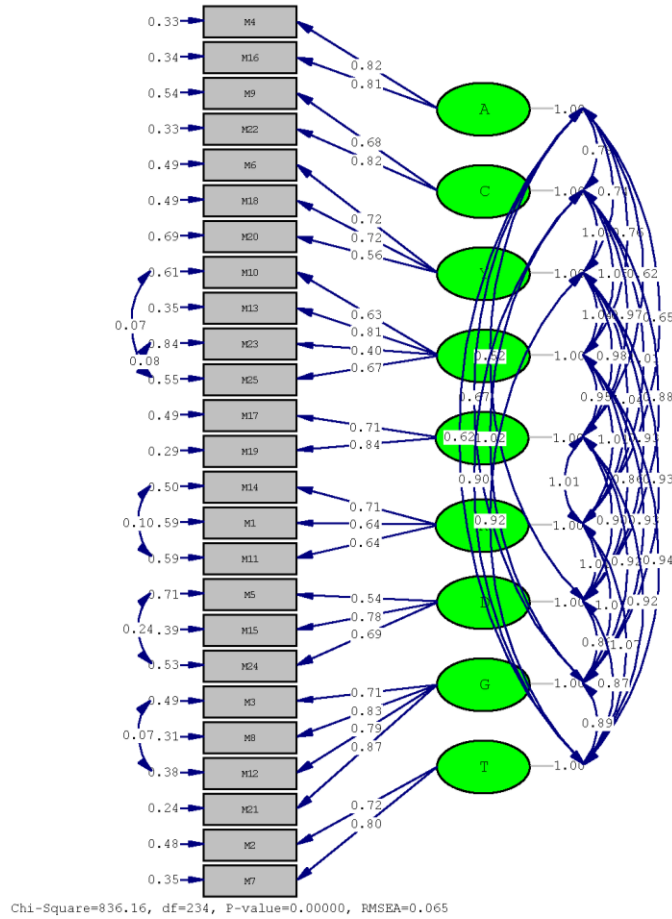
Faktörler ele alınarak gerçekleştirilen modifikasyonlar sonrası analiz sonuçları ele alındığında; bütün maddelere ilişkin t değerlerinin yine ,05 düzeyinde anlamlı olduğu, faktör yüklerinin ,30'dan yukarı olduğu ve standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin de ,90'dan yukarı olmadığı görülmüştür. Faktörler açısından yapılan modifikasyon öncesi ve sonrası DFA analizi sonuçları Çizelge 3.5'te ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Çizelge 3.5. Faktörler açısından ölçeğe ait DFA sonuçları

	Mükemmel uyum aralığı	Kabul edilebilir uyum aralığı	MÖ	MS	Modifikasyon sonrası DFA Sonucu
X^2/df	≤ 3	3-5	5,11	3,72	Kabul edilebilir uyum
RMSEA	$\leq ,05$,05-,08	,08	,06	Kabul edilebilir uyum
S-RMR	$\leq ,05$,05-,10	,04	,03	Mükemmel uyum
CFI	$\geq ,95$,90-,95	,97	,98	Mükemmel uyum

MÖ: Modifikasyon öncesi DFA değerleri; MS: Modifikasyon sonrası DFA değerleri

Diğer taraftan 25 madde üzerinden kriterlere ilişkin yapılan birinci düzey DFA süreci sonunda bütün maddelere ilişkin t değerlerinin ,05 düzeyinde anlamlı olduğu; faktör yüklerinin ,30'dan aşağı olmadığı; standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin ise ,90'dan yukarı olmadığı görülmüştür. Kriterlere yönelik yapılan birinci düzey DFA sonucunda uyum indekslerinin (RMSEA=,06; SRMR=,03; CFI= ,98; $\chi^2/df=3,72$) istenilen aralığa düştüğü görülmüştür. İyileştirmeye yönelik modifikasyon önerileri incelenmiş ve aynı kriterler ve faktör içinde yer alan uygun modifikasyonlar yapılmıştır. Modifikasyonlar sonucunda kriterlere yönelik elde edilen birinci düzey DFA sonuçlarına ait standart katsayılar yol diyagramı Şekil 3.2'de sunulmuştur.

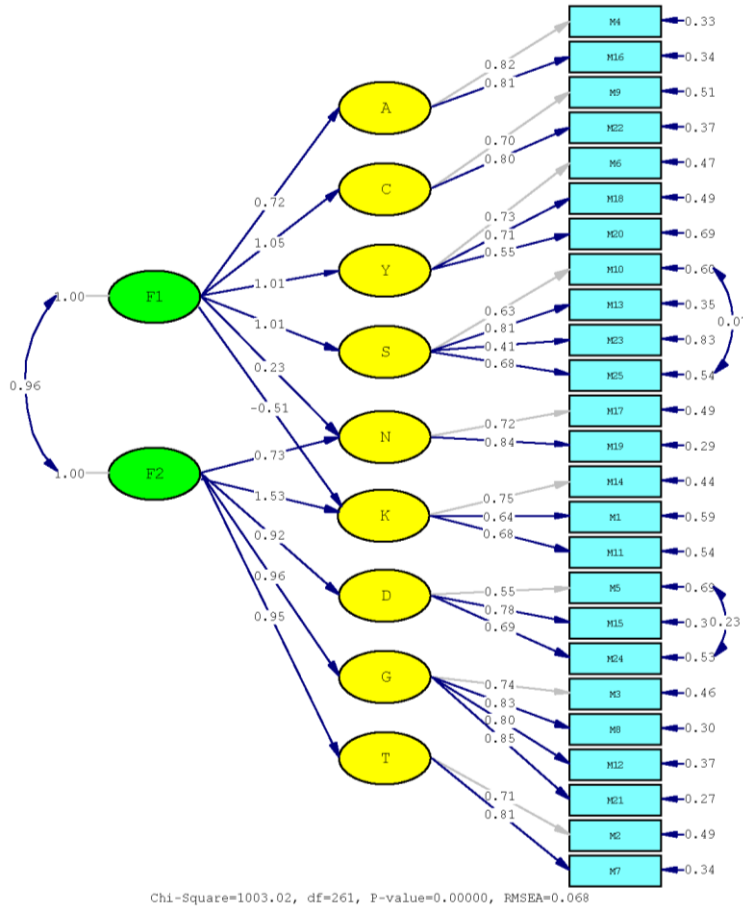

Şekil 3.2. Kriterler açısından yapılan modifikasyonlar sonrası birinci düzey DFA sonucuna ait standart katsayılar yol diyagramı

Kriterler açısından yapılan modifikasyonlar sonrası birinci düzey DFA sonuçları incelendiğinde bütün maddelere ilişkin t değerlerinin yine ,05 düzeyinde anlamlı

olduğu, faktör yüklerinin ,30'dan yukarı olduğu ve standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin de ,90'dan yukarı olmadığı görülmüştür.

Kriterlere yönelik yapılan ikinci düzey DFA sonucunda uyum indekslerinin (RMSEA=,07; SRMR=,03; CFI= ,98; $\chi^2/df=4,15$) istenilen aralığa düştüğü görülmüştür. Yine iyileştirmeye yönelik modifikasyon önerileri incelenmiş ve aynı kriter ve faktör içinde yer alan uygun modifikasyonlar yapılmıştır. Modifikasyonlar sonucunda kriterlere yönelik elde edilen ikinci düzey DFA sonuçlarına ait standart katsayılar yol diyagramı ise Şekil 3.3'te sunulmuştur.

Şekil 3.3. Kriterler açısından yapılan modifikasyonlar sonrası ikinci düzey DFA sonucuna ait standart katsayılar yol diyagramı

Yapılan DFA süreci sonunda elde edilen verilere göre daha önceden tanımlanmış ve sınırlandırılmış olan ÇDBÖ'nin gerek faktörleri gerekse kriterleri doğrulanmıştır. Faktörlere ilişkin DFA süreci ile kriterlere ilişkin birinci ve ikinci düzey DFA süreci sonundan elde edilen uyum indeksleri ise ayrıntılı olarak Çizelge 3.6'da sunulmuştur.

Çizelge 3.6. Kriterler açısından ölçüğe ait birinci ve ikinci düzey DFA sonuçları

	Mükemmel	Kabul edilebilir	Birinci düzey		İkinci düzey		Modifikasyon sonrası birinci/ikinci düzey DFA sonucu
	uyum aralığı	uyum aralığı	MÖ	MS	MÖ	MS	
χ^2/df	≤ 3	3-5	4,13	3,57	4,15	2,78	Kabul/Mükemmel uyum
RMSEA	$\leq ,05$,05-,08	,07	,06	,07	,06	Kabul edilebilir uyum
S-RMR	$\leq ,05$,05-,10	,03	,03	,03	,03	Mükemmel uyum
CFI	$\geq ,95$,90-,95	,97	,99	,98	,98	Mükemmel uyum

Çizelge 3.6'ya göre, modifikasyon sonrası birinci düzey DFA sonuçları incelendiğinde χ^2/df değerinin 3,57; RMSEA değerinin ise ,06 olarak bulunduğu ve kabul edilebilir uyum düzeyinde olduğu görülmüştür. S-RMR değerinin ,03; CFI değerinin ise ,99 olduğu ve mükemmel uyuma karşılık geldiği belirlenmiştir. Diğer taraftan, modifikasyon sonrası ikinci düzey DFA sonuçları incelendiğinde χ^2/df değerinin 2,78 olarak bulunduğu ve mükemmel uyuma işaret ettiği görülmüştür. RMSEA değerinin ise ,06 olarak bulunduğu ve yine kabul edilebilir uyum düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, S-RMR değerinin ,03; CFI değerinin ise ,98 olduğu ve mükemmel uyum gösterdiği görülmüştür. Bu bağlamda yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre 25 maddelik “Çocuklar için Dijital Bağımlılık Ölçeği (ÇDBÖ)” isimli ölçeğin iki faktörlü ve 9 kriterden oluşan (aldatma, çatışma, yerine koyma, sorunlar, nüks etme, kaygı, duygudurum değişikliği, geri çekilim ve tolerans) yapısının yapı geçerliği doğrulanmıştır.

3.1.7.2. Güvenirlğe İlişkin Bulgular

Yapı geçerliği ile ilgili yapılan analizler sonrasında; 25 madde ile güvenilirlik analizi sürecine geçilmiştir. Ölçeğin güvenirlği 614 veri üzerinden Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ile araştırılmıştır. Elde edilen değerler Çizelge 3.7'de sunulmuştur.

Çizelge 3.7. Büyük örneklem grubu üzerinden elde edilen güvenilirliğe ilişkin sonuçlar

	A	Ç	Y	S	N	K	D	G	T	F1	F2	ÇDBÖ
Cronbach Alfa	,799	,719	,684	,740	,729	,750	,766	,880	,733	,916	,929	,957

A: Aldatma, Ç: Çatışma, Y: Yerine Koyma, S: Sorunlar, N: Nüks Etme, K: Kaygı, D: Duygudurum Değişikliği, G: Geri Çekilim, T: Tolerans, F1: Faktör 1, F2: Faktör 2, ÇDBÖ: Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği

Çizelge 3.7 incelendiğinde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayılarının ,60 ve üzerinde olduğu görüldüğüne göre (Büyüköztürk, 2004; Şencan, 2005) gerek ölçeğin, gerek faktörlerinin gerekse kriterlerinin güvenilir olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre iki faktörlü ve dokuz kriterli yapıya sahip olan ve 25 maddeden oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı elde edilmiştir.

3.2. Ölçek Uygulama Sürecine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Türkçeye uyarlanan ve 25 maddeden oluşan “Çocuklar için Dijital Bağımlılık Ölçeği” kullanılarak 9-12 yaş aralığındaki çocukların dijital bağımlılık düzeyleri incelenmiştir. Ayrıca, çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin cinsiyete, sınıf düzeyine, ailedeki çocuk sayısına, doğum sırasına, anne/baba yaşına ve öğrenim durumuna, anne çalışma durumuna ve baba mesleğine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

3.2.1. Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeğinin Bazı Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi

9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmasına ilişkin bulgular

Bu bölümde 9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olup olmadığı bağımsız gruplar için t-testi ile incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Çizelge 3.8’de sunulmuştur.

Çizelge 3.8. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmasına ilişkin t-testi sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	P
Aldatma	Kız	366	1,34	,68	-1,34	,17
	Erkek	248	1,42	,77		
Çatışma	Kız	366	1,80	1,04	-1,53	,12
	Erkek	248	1,93	1,10		
Yerine koyma	Kız	366	1,80	,85	-1,74	,08
	Erkek	248	1,93	,95		
Sorunlar	Kız	366	1,66	,75	-1,46	,14
	Erkek	248	1,75	,83		
Kaygı	Kız	366	2,14	,88	-1,68	,09
	Erkek	248	2,27	,97		
Nüks etme	Kız	366	2,11	1,03	-1,21	,22
	Erkek	248	2,22	1,17		
Duygudurum değişikliği	Kız	366	2,32	1,08	-1,04	,29
	Erkek	248	2,41	1,02		
Geri çekilme	Kız	366	1,87	1,01	-2,25	,02*
	Erkek	248	2,06	1,09		
Tolerans	Kız	366	2,42	1,07	-1,26	,20
	Erkek	248	2,53	1,08		
Faktör 1	Kız	366	1,69	,72	-1,72	,08
	Erkek	248	1,80	,82		
Faktör 2	Kız	366	2,19	,90	-1,84	,06
	Erkek	248	2,32	,92		
ÇDBÖ	Kız	366	1,93	,78	-1,84	,06
	Erkek	248	2,05	,84		

* p<,05

Çizelge 3.8 incelendiğinde çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında sadece geri çekilme kriteri açısından istatistiksel bir farklılık görülmüştür (p<,05). Geri çekilme kriteri açısından erkeklerin puan ortalamalarının kızlara oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öte yandan p>,05 olduğundan gerek ölçeğin tamamı gerekse faktörleri ve diğer kriterleri açısından çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. İstatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmamasına karşın erkek çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin kız çocuklara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Anlamlı farklılığın bulunduğu geri çekilme kriteri içeriği incelendiğinde; dijital cihazların kullanımı sona erdiğinde veya azaldığında ortaya çıkan hoş olmayan duygu durumlarının yaşandığı dikkat çekmektedir. Bulgularda erkek öğrencilerin geri çekilme kriteri lehine anlamlı farklılık olması durumu örnekleme dahil edilen erkek öğrencilerin daha erken yaşlarda dijital araçlarla tanışmaları, teknoloji ve yeniliklere daha meraklı olmaları, toplumsal cinsiyet faktörü ele alındığında da erkek

çocuklara olan bakış açısı sonucu erkek çocuklarına sağlanan tolerans düzeyi sonucu isteklerinin hane içerisinde kız çocuklara oranla daha kabul edilebilir olması ve bu sebeple dijital cihazlara erişimlerinin daha kolay olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Erkek çocukların dijital cihaz ve ortamlara erişiminin ve beraberinde bu cihazların kullanımına ayırdığı sürenin daha fazla olmasının nedeni olarak yaşanan Covid-19 pandemisinin de etkisinin olabileceği, pandemi döneminde yaşanan karantina süreci ve sokağa çıkma yasaklarıyla birlikte evde geçirilen zamanın artması ve sosyalleşmenin azalması ile birlikte dijital ortamlarda daha fazla vakit geçirmenin araştırmanın örnekleme dahil olan erkek çocuklarda bu duruma neden olduğu düşünülebilir. DePasquale, Chiappedi, Sciacca, Martinelli ve Hichy (2021), 8-10 yaş aralığında yer alan 162 çocuğun katılım gösterdiği çalışmalarında, pandemi sırasında video oyunları kullanımı ile video oyun bağımlılığının yaygınlığını araştırmayı ve bu durumun anksiyete belirtileriyle olan ilişkisini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Erkek çocukların pandemi sürecinde video oyunları oynamak için daha fazla zaman harcadıkları bulgusuna ulaşmışlardır. Eryılmaz ve Çukurluoğ (2018) de benzer sonuç elde ettikleri araştırmalarında, lise öğrencilerinin dijital bağımlılıklarını incelemiş ve 823 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma sonuçları; dijital bağımlılığın cinsiyet değişkenine göre farklılaştığını, erkeklerin dijital bağımlılık düzeyi ortalamalarının kız öğrencilerin dijital bağımlılık düzeyi ortalamalarından daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır. Araştırma sonucunu destekler nitelikte bir başka sonuç daha elde eden Esen (2010) de yaptığı araştırmada ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenleri incelemiş ve cinsiyet değişkenine göre erkeklerin kızlara oranla internet bağımlılığının daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin bulgular

Bu bölümde 9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Çizelge 3.9'da sunulmuştur.

Çizelge 3.9. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin ANOVA sonuçları

	Sınıf	N	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aldatma	5	187	1,40	0,79	,20	,81	-
	6	187	1,36	0,64			
	7	240	1,36	0,72			
Çatışma	5	187	1,90	1,12	,34	,71	-
	6	187	1,81	1,04			
	7	240	1,85	1,04			
Yerine koyma	5	187	1,85	0,92	,01	,98	-
	6	187	1,85	0,93			
	7	240	1,86	0,84			
Sorunlar	5	187	1,68	0,81	,50	,60	-
	6	187	1,67	0,75			
	7	240	1,74	0,79			
Kaygı	5	187	2,16	0,94	,72	,48	-
	6	187	2,17	0,93			
	7	240	2,25	0,89			
Nüks etme	5	187	2,20	1,14	,45	,63	-
	6	187	2,10	1,12			
	7	240	2,17	1,01			
Duygudurum değişikliği	5	187	2,19	1,06	5,76	,00*	5-7
	6	187	2,30	0,98			
	7	240	2,53	1,08			
Geri çekilme	5	187	1,97	1,15	,09	,90	-
	6	187	1,93	1,02			
	7	240	1,93	0,99			
Tolerans	5	187	2,51	1,13	,41	,65	-
	6	187	2,41	1,07			
	7	240	2,48	1,04			
Faktör 1	5	187	1,75	0,81	,13	,87	-
	6	187	1,71	0,75			
	7	240	1,75	0,74			
Faktör 2	5	187	2,21	0,99	,83	,43	-
	6	187	2,20	0,89			
	7	240	2,30	0,87			
ÇDBÖ	5	187	1,97	0,87	,36	,69	-
	6	187	1,95	0,79			
	7	240	2,01	0,77			

*p<,05

Çizelge 3.9 incelendiğinde ölçeğin tamamı ve faktörleri ile öğrenim görülen sınıf düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Duygudurum değişikliği kriteri açısından p<,05 olduğundan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılaşmanın hangi sınıflar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma tekniği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin duygudurum değişikliği kriteri açısından 5. sınıfta öğrenim gören çocuklar ile 7. sınıfta öğrenim gören çocuklar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Duygudurum değişikliği kriteri; kapsamında; 'Cihazımı

kullanmak, problemlerimi unutmama yardımcı olur. Cihazımı kullanmak, başka şeyler yapmaktan daha eğlencelidir.” gibi maddeler yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında örnekleme dahil edilen grupta yer alan 7. sınıf öğrencilerinin ilgili kiterde daha yüksek puan ortalamalarına sahip olma durumları; her geçen gün gelişen ve değişen teknolojik gelişmelerin, bireylerin farklı dijital ortam ve araçlarla tanışmasına ortam hazırladığı ve bu duruma paralel olarak sınıf düzeyi ile birlikte çocuğun daha fazla dijital cihaz ve ortama maruz kalmasından dolayı dijital cihazların dışında farklı uğraşları hayatlarına entegre etme konusunda zorlanmalarına sebep olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bununla birlikte ortaokul öğreniminin sonuna doğru yaklaşıldığında liselere giriş sınavı stresini daha yoğun yaşayan öğrencilerin bu stresi azaltabilmekle ilgili dijital cihazlarla daha fazla zaman harcamaları duygudurum değişikliği kriteri bağlamında, yüksek puanlar alınmasını açıklayabilmektedir. Araştırma bulgusunu destekleyen bir diğer araştırmada Küçük ve Çakır (2020), ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıklarını incelemiş ve 8. sınıf öğrencilerinin ortalamalarının 7. ve 6. sınıf öğrencilerinin ortalamalarından yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin ailedeki çocuk sayısına göre farklılaşmasına ilişkin bulgular

Bu bölümde 9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin ailedeki çocuk sayısına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Çizelge 3.10’da sunulmuştur.

Çizelge 3.10. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin ailedeki çocuk sayısına göre farklılaşmasına ilişkin ANOVA sonuçları

	Çocuk sayısı	N	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aldatma	1	57	1,48	,88	2,49	,06	-
	2	266	1,34	,64			
	3	166	1,28	,58			
	4 ve üzeri	125	1,48	,90			
Çatışma	1	57	2,20	1,24	2,68	,04*	1-3
	2	266	1,85	1,04			
	3	166	1,74	,98			
	4 ve üzeri	125	1,84	1,10			
Yerine koyma	1	57	2,12	1,05	1,83	,14	-
	2	266	1,84	,90			
	3	166	1,82	,84			
	4 ve üzeri	125	1,81	,85			
Sorunlar	1	57	1,92	1,01	2,31	,06	-
	2	266	1,70	,78			
	3	166	1,60	,67			

	4 ve üzeri	125	1,72	,80			
Kaygı	1	57	2,53	1,14	4,18	,00*	1-3 1-4 ve üzeri
	2	266	2,24	,90			
	3	166	2,10	,80			
	4 ve üzeri	125	2,07	,95			
Nüks etme	1	57	2,39	1,23	1,06	,36	-
	2	266	2,13	1,07			
	3	166	2,11	1,05			
	4 ve üzeri	125	2,16	1,11			
Duygudurum değişikliği	1	57	2,45	1,08	,72	,53	-
	2	266	2,40	1,10			
	3	166	2,28	1,02			
	4 ve üzeri	125	2,31	1,01			
Geri çekilme	1	57	2,24	1,22	2,31	,07	-
	2	266	1,97	1,04			
	3	166	1,82	,95			
	4 ve üzeri	125	1,92	1,10			
Tolerans	1	57	2,82	1,25	2,69	,04*	1-3
	2	266	2,48	1,06			
	3	166	2,36	,95			
	4 ve üzeri	125	2,41	1,16			
Faktör 1	1	57	1,98	,94	2,62	,04*	1-3
	2	266	1,73	,76			
	3	166	1,66	,66			
	4 ve üzeri	125	1,74	,80			
Faktör 2	1	57	2,49	1,08	3,23	,07	-
	2	266	2,27	,91			
	3	166	2,15	,82			
	4 ve üzeri	125	2,19	,95			
ÇDBÖ	1	57	2,23	,98	2,53	,05*	1-3
	2	266	1,99	,80			
	3	166	1,89	,71			
	4 ve üzeri	125	1,96	,84			

* p<,05

Çizelge 3.10 incelendiğinde gerek ölçeğin tamamı, gerekse aldatma, çatışma, yerine koyma, sorunlar, nüks etme ve kaygı kriterlerini içeren Faktör 1 açısından p<,05 olduğundan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile ailelerindeki çocuk sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. Kriterler ele alındığında; çatışma, kaygı ve tolerans açısından anlamlı bir farklılık görülmesine karşın aldatma, yerine koyma, sorunlar, nüks etme, duygudurum değişikliği ve geri çekilme kriterleri açısından ailedeki çocuk sayısı ile istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ortaya çıkan farklılaşmaların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla kaygı ve tolerans kriterleri ile ölçeğin tamamı ve birinci faktörü için Games-Howell çoklu karşılaştırma tekniği kullanılmıştır. Tolerans kriteri için ise Tukey HSD çoklu karşılaştırma tekniği ile farklılaşma araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda gerek ölçeğin tamamı gerekse farklılaşmanın görüldüğü faktör

(Faktör 1) ve kriterler (çatışma, kaygı, tolerans) için tek çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeyleri üç çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeylerinden istatistiksel açıdan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kaygı kriteri özelinde ise tek çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile dört ve üzeri çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeyleri arasında da bir farklılık görülmüştür. Kaygı kriteri açısından tek çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin dört ve üzeri çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeylerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Tek çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin yüksek olduğunu gösteren araştırma bulgusuna ilişkin bu sonucun, ailedeki çocuk sayısının artışına paralel olarak kardeşi olan çocukların kardeş etkileşimi doğrultusunda paylaşma, birlikte vakit geçirme sorumluluk alma vb. içeriklerde daha fazla etkin olmaları sebebiyle dijital cihazlara bağlanma konusunda daha temkinli bir yaklaşım sergiledikleri şeklinde yorumlanabilir.

Kayri ve Günüş (2016), benzer bir sonuca ulaştıkları araştırmalarında sosyoekonomik düzeyi düşük ve yüksek ailelerden gelen ergenlerle çalışmış ve sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerde genellikle çocuk sayısının sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelere göre fazla olduğu, içinde bulunulan çevre ve imkanların yetersiz olduğu, bu durumun dijital cihazlara olan erişimi engellediği ve beraberinde bu alandaki bağımlılığın diğer gruba oranla daha düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin doğum sırasına göre farklılaşmasına ilişkin bulgular

Bu bölümde 9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin doğum sırasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Çizelge 3.11’de sunulmuştur.

Çizelge 3.11. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin doğum sırasına göre farklılaşmasına ilişkin ANOVA sonuçları

	Doğum Sırası	N	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aldatma	1. İlk çocuk	267	1,38	,75	,22	,18	-
	2. Ortanca	156	1,39	,72			
	3. Son çocuk	191	1,34	,67			
Çatışma	1. İlk çocuk	267	1,92	1,16	2,56	,13	-
	2. Ortanca	156	1,69	,96			
	3. Son çocuk	191	1,89	,99			
Yerine koyma	1. İlk çocuk	267	1,94	,98	2,18	,14	-
	2. Ortanca	156	1,75	,75			
	3. Son çocuk	191	1,83	,86			
Sorunlar	1. İlk çocuk	267	1,74	,85	1,51	,80	-
	2. Ortanca	156	1,60	,68			
	3. Son çocuk	191	1,72	,76			
Kaygı	1. İlk çocuk	267	2,27	,99	3,30	,07	-
	2. Ortanca	156	2,04	,84			
	3. Son çocuk	191	2,23	,85			
Nüks etme	1. İlk çocuk	267	2,17	1,15	,66	,11	-
	2. Ortanca	156	2,07	1,02			
	3. Son çocuk	191	2,20	1,04			
Duygudurum değişikliği	1. İlk çocuk	267	2,41	1,13	,92	,22	-
	2. Ortanca	156	2,27	,98			
	3. Son çocuk	191	2,35	1,01			
Geri çekilme	1. İlk çocuk	267	2,02	1,07	1,86	,03	1-2
	2. Ortanca	156	1,81	,99			
	3. Son çocuk	191	1,95	1,05			
Tolerans	1. İlk çocuk	267	2,51	1,12	1,45	,51	-
	2. Ortanca	156	2,34	1,00			
	3. Son çocuk	191	2,51	1,06			
Faktör 1	1. İlk çocuk	267	1,78	,84	1,68	,39	-
	2. Ortanca	156	1,64	,65			
	3. Son çocuk	191	1,74	,73			
Faktör 2	1. İlk çocuk	267	2,30	,98	1,99	,15	-
	2. Ortanca	156	2,12	,83			
	3. Son çocuk	191	2,26	,87			
ÇDBÖ	1. İlk çocuk	267	2,03	,88	1,96	,23	-
	2. Ortanca	156	1,87	,70			
	3. Son çocuk	191	1,99	,77			

* p<,05

Çizelge 3.11 incelendiğinde gerek ölçeğin tamamı ve kriterleri ile doğum sırası arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Geri çekilme kriteri açısından p<,05 olduğundan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile doğum sırası arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Games-Howell çoklu karşılaştırma tekniği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin geri çekilme kriteri açısından ailedeki ilk çocuk olanlar ile ortanca (veya ortancalardan biri) olanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İlk çocuk olanların dijital bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu

belirlenmiştir. Geri çekilme kriteri; psikolojik (örneğin aşırı huysuzluk ve sinirlilik) veya fizyolojik (örneğin mide bulantısı, terleme, baş ağrısı, uykusuzluk ve diğer stresle ilgili reaksiyonlar) etkilerle değerlendirilen bir kriterdir. Araştırma bulgularında; ilk çocuklar ile ortanca çocuklar arasında ilk çocuklar lehine anlamlı farklılık bulunması durumu; sahip olunan kardeş sayısı değişkeninden elde edilen sonuçlara paralel olarak henüz kardeş sahibi olmamış çocukların ailede tek çocuk olmanın verdiği daha imtiyazlı tutumlara maruz kalma faktörü ile ilişkilendirilebilir. Hatalı ebeveyn tutumları sonucu çocukların da istedikleri zaman ve koşullarda dijital araçlara ulaşma ve ulaşamadıkları zamanlarda da bu durumu aşırı sinir, huzursuzluk gibi duygu durumları ile ifade etme olasılıklarının arttığı düşünülmektedir.

Bozkurt (2021), üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada kardeşler arasındaki yaş sırasının sosyal medya bağımlılığı açısından anlamlı bir fark oluşturmadığını; ancak ilk çocuklara, ortanca çocuklara oranla ebeveynleri tarafından eğlenmesini sağlayıcı aktivitelerin sunulma düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin annenin öğrenim durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulgular

Bu bölümde 9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin annenin öğrenim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi ile incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Çizelge 3.12’de sunulmuştur.

Çizelge 3.12. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin annenin öğrenim durumuna göre farklılaşmasına ilişkin ANOVA sonuçları

	Öğrenim Durumu	N	\bar{X}	Ss	F	p	Fark
Aldatma	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	1,33	,74	,69	,62	-
	2. İlkokul mezunu	217	1,38	,77			
	3. Ortaokul mezunu	101	1,44	,76			
	4. Lise mezunu	154	1,33	,66			
	5. Ön lisans mezunu	33	1,21	,52			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	1,42	,66			
Çatışma	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	1,78	1,00	1,14	,33	-
	2. İlkokul mezunu	217	1,80	1,06			
	3. Ortaokul mezunu	101	1,87	,99			
	4. Lise mezunu	154	2,02	1,19			
	5. Ön lisans mezunu	33	1,76	,97			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	1,70	,90			
Yerine koyma	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	1,69	,69	1,24	,28	-
	2. İlkokul mezunu	217	1,81	,87			
	3. Ortaokul mezunu	101	1,88	,91			
	4. Lise mezunu	154	1,99	1,01			
	5. Ön lisans mezunu	33	1,85	,78			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	1,78	,83			

Sorunlar	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	1,55	,71	1,71	,12	-
	2. İlkokul mezunu	217	1,66	,78			
	3. Ortaokul mezunu	101	1,73	,76			
	4. Lise mezunu	154	1,83	,86			
	5. Ön lisans mezunu	33	1,67	,80			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	1,56	,59			
Kaygı	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	1,87	,75	4,22	,00*	1-4
	2. İlkokul mezunu	217	2,15	,90			
	3. Ortaokul mezunu	101	2,15	,85			
	4. Lise mezunu	154	2,45	1,04			
	5. Ön lisans mezunu	33	2,21	,85			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	2,11	,73			
Nüks etme	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	1,99	,96	1,28	,26	-
	2. İlkokul mezunu	217	2,19	1,14			
	3. Ortaokul mezunu	101	2,12	1,06			
	4. Lise mezunu	154	2,28	1,12			
	5. Ön lisans mezunu	33	2,17	,96			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	1,90	1,02			
Duygudurum değişikliği	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	2,07	,93	2,76	,01*	1-4
	2. İlkokul mezunu	217	2,26	1,05			
	3. Ortaokul mezunu	101	2,35	1,00			
	4. Lise mezunu	154	2,58	1,12			
	5. Ön lisans mezunu	33	2,43	1,03			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	2,34	1,06			
Geri çekilme	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	1,65	,86	2,41	,03*	1-4
	2. İlkokul mezunu	217	1,92	1,08			
	3. Ortaokul mezunu	101	1,89	1,00			
	4. Lise mezunu	154	2,16	1,17			
	5. Ön lisans mezunu	33	1,83	,95			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	1,90	,77			
Tolerans	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	2,09	,87	2,64	,02*	1-4
	2. İlkokul mezunu	217	2,38	1,08			
	3. Ortaokul mezunu	101	2,53	1,07			
	4. Lise mezunu	154	2,63	1,16			
	5. Ön lisans mezunu	33	2,53	1,07			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	2,56	,93			
Faktör 1	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	1,60	,63	1,33	,24	-
	2. İlkokul mezunu	217	1,71	,77			
	3. Ortaokul mezunu	101	1,77	,77			
	4. Lise mezunu	154	1,85	,84			
	5. Ön lisans mezunu	33	1,67	,71			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	1,63	,62			
Faktör 2	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	1,94	,75	3,36	,00*	1-4
	2. İlkokul mezunu	217	2,19	,92			
	3. Ortaokul mezunu	101	2,21	,88			
	4. Lise mezunu	154	2,46	1,00			
	5. Ön lisans mezunu	33	2,26	,87			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	2,21	,75			
ÇDBÖ	1. Okuryazar/Okuryazar değil	60	1,76	,65	2,29	,04*	1-4
	2. İlkokul mezunu	217	1,94	,82			
	3. Ortaokul mezunu	101	1,98	,79			
	4. Lise mezunu	154	2,14	,89			
	5. Ön lisans mezunu	33	1,95	,76			
	6. Lisans ve üzeri mezun	49	1,91	,65			

* p<,05

Çizelge 3.12 incelendiğinde gerek ölçeğin tamamı, gerekse kaygı, nüks etme, duygudurum değişikliği, geri çekilme ve tolerans kriterlerini içeren Faktör 2 açısından $p < ,05$ olduğundan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile annelerinin öğrenim durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. Kaygı, duygudurum değişikliği, geri çekilme ve tolerans kriterleri açısından da anlamlı bir farklılık görülmesine karşın; aldatma, çatışma, yerine koyma, sorunlar ve nüks etme kriterleri açısından annenin öğrenim durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ortaya çıkan farklılaşmaların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla duygudurum değişikliği ve tolerans kriterleri için Tukey HSD; diğerleri için ise Games-Howell çoklu karşılaştırma tekniği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda gerek ölçeğin tamamı, gerekse Faktör 2 ve geri çekilme, tolerans kriterleri için anneleri okuryazar olmayan ya da okuryazar olup da ilkokul mezunu olmayan çocuklar ile anneleri lise mezunu olan çocuklar arasında bir farklılaşmanın olduğu görülmüştür. Anneleri lise mezunu olan çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan, kaygı ve duygudurum değişikliği kriterleri için anneleri lise mezunu olan çocuklar ile anneleri okuryazar olmayan ya da okuryazar olup da ilkokul mezunu olmayan çocuklar arasında anneleri lise mezunu olan çocukların lehine bir farklılık görülmüştür. Ayrıca, yine kaygı ve duygudurum değişikliği kriterleri için anneleri lise mezunu olan çocuklar ile anneleri ilkokul mezunu olan çocuklar arasında yine anneleri lise mezunu olan çocukların lehine bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan, aldatma, çatışma, yerine koyma, sorunlar, nüks etme ve kaygı kriterlerini içeren Faktör 1 açısından ise $p > ,05$ olduğundan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile annelerinin öğrenim durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Anneleri okuryazar olmayan ya da okuryazar olup da ilkokul mezunu olmayan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri çok düşük iken; anneleri herhangi bir öğrenim durumuna sahip çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin düşük olduğu dikkatleri çekmiştir.

Ölçeğin tamamında; annelerin öğrenim seviyesi arttıkça çocuklarda dijital bağımlılığın yükselmesi bulgusunun; öğrenim seviyesi artışına paralel olarak annelerin iş hayatında daha aktif olması ve çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmek adına gerçekleştirecekleri etkinliklerin azalması, çocuğa ayrılan zamanın daha sınırlı hale gelmesi, bunun sonucunda da çocuğun dijital cihazlara yönelerek eğlenme

ihtiyacını karşılama ve yalnızlaşma hissinden kurtulma çabasından kaynakladığı düşünülebilir. Çevik ve Çelikkaleli (2010) benzer bir araştırma bulgusuna ulaştıkları çalışmalarında, annesi ilköğretim ve okur-yazar olmayan ergenlerin internet bağımlılık ortalamalarının annesi lise mezunu olan ergenlerin ortalamalarından daha düşük olduğunu sonucuna ulaşmışlardır. Gökçearslan ve Durakoğlu (2014) da çalışmalarında ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin oyun bağımlılığı düzeyinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularının aksine Demirbozan (2019) ve Keskin (2019)'in araştırma sonuçları, anne eğitim düzeyi ile dijital oyun bağımlılığı düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmadığını göstermiştir.

9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin annelerinin çalışma durumuna göre farklılaşmasına ilişkin bulgular

Bu bölümde 9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin annelerinin çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olup olmadığı t-testi ile incelenmiş ve elde edilen sonuçlar Çizelge 3.13'te sunulmuştur.

Çizelge 3.13. Çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin annenin çalışma durumuna göre farklılaşmasına ilişkin t-testi sonuçları

	Çalışma durumu	N	\bar{X}	Ss	t	p
Aldatma	Çalışıyor	143	1,39	,65	-,51	,60
	Çalışmıyor	471	1,35	,73		
Çatışma	Çalışıyor	143	1,95	1,01	-1,29	,19
	Çalışmıyor	471	1,82	1,07		
Yerine koyma	Çalışıyor	143	1,87	,89	-,25	,79
	Çalışmıyor	471	1,85	,89		
Sorunlar	Çalışıyor	143	1,75	,77	-1,06	,28
	Çalışmıyor	471	1,67	,78		
Kaygı	Çalışıyor	143	2,33	,89	-2,12	,03*
	Çalışmıyor	471	2,15	,91		
Nüks etme	Çalışıyor	143	2,27	1,08	-1,56	,11
	Çalışmıyor	471	2,11	1,08		
Duygudurum değişikliği	Çalışıyor	143	2,46	1,14	-1,44	,14
	Çalışmıyor	471	2,32	1,02		
Geri çekilme	Çalışıyor	143	2,04	,99	-1,34	,17
	Çalışmıyor	471	1,91	1,06		
Tolerans	Çalışıyor	143	2,66	1,03	-2,56	,01*
	Çalışmıyor	471	2,40	1,08		
Faktör 1	Çalışıyor	143	1,79	,73	-1,00	,31
	Çalışmıyor	471	1,71	,77		
Faktör 2	Çalışıyor	143	2,37	,89	-2,05	,04*
	Çalışmıyor	471	2,19	,91		
ÇDBÖ	Çalışıyor	143	2,07	,78	-1,60	,10
	Çalışmıyor	471	1,94	,81		

*p<,05

Çizelge 3.13 incelendiğinde ölçeğin tamamı açısından bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Öte yandan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile annelerinin çalışma durumları arasında kaygı, nüks etme, duygudurum değişikliği, geri çekilme ve tolerans kriterlerini içeren Faktör 2 açısından istatistiksel bir farklılık görülmüştür ($p<,05$). Ayrıca, kaygı ve tolerans kriterleri açısından da istatistiksel bir farklılığın olduğu belirlenmiştir ($p<,05$). Bu farklılaşma incelendiğinde anneleri çalışan çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin anneleri çalışmayan çocuklara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun; çalışan annelerin mesai dışı saatlerde kendilerine zaman ayırmak ve ev işleriyle ilgilenmek istemesi, bunu gerçekleştirirken de çocuklarının dijital cihazlarla zaman geçirmesine daha fazla tolerans göstermesi ve geçirilen zamanı yeterince denetleyememesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Ayrıca bu durumun, yaşanan Covid-19 pandemisinin hayatın her alanında olduğu gibi iş hayatında da değişikliklere sebep olması ve bunun sonucunda evden çalışmak zorunda kalan annelerin ev ortamında uygun koşullar altında mesailerine devam edebilmeleri için çocuklarının dijital cihazları kullanmaları konusunda daha serbest davranması nedeniyle ortaya çıktığı düşünülebilir. Güzen (2021)'in, Covid-19 pandemi öncesi ve pandemi sürecinde 4-6 yaş çocuklarının dijital oyun bağımlılık eğilimleri ve ebeveyn rehberlik stratejilerinde görülen farklılıkları incelediği çalışmasında; annelerin çalışma durumunun, çocukların bağımlılık eğilimini etkilediğini, çalışma saatleri artan annelerin çocuklarında dijital oyun bağımlılık eğilimi puanlarının artış gösterdiği ortaya çıkmıştır. Öztürk Eyimaya, Uğur, Sezer ve Tezel (2020) de araştırma bulgusunu destekler nitelikte bir bulgu saptamışlardır. Buna göre annelerin çalışması durumunda çocuklarında dijital oyun bağımlılığının arttığı, çalışan annelerin çocuklarının oyun bağımlılığı puanlarının, çalışmayan annelerin çocuklarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer bir araştırma bulgusuna İkiz, Aşıcı, Kaya ve Sakarya (2015)' de ulaşmıştır. Araştırma bulgusu; annesi memur ve emekli olan ergenlerin problemleri internet kullanımının annesi ev hanımı olan ergenlerden daha yüksek olduğunu göstermiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Bu çalışmada, 25 maddeden oluşan ve iki faktörlü yapıya sahip olan “The Digital Addiction Scale for Children” isimli orijinal ölçeğin, “Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği” olarak Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda; 9-12 yaş aralığında 614 çocuk ile yapılan geçerlik güvenirlik çalışması sonuçlarına göre ölçme aracı, 25 maddeden oluşan iki faktörlü ve 9 kriterden oluşan (aldatma, çatışma, yerine koyma, sorunlar, nüks etme, kaygı, duygudurum değişikliği, geri çekilim ve tolerans) yapıyla “Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği” halini almıştır.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri kapsamında Cronbach Alfa iç tutarlık katsayılarının ,60 ve üzerinde olduğu tespit edildiğinden gerek ölçeğin gerekse kriterlerinin güvenilir olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre 2 faktör ve 9 kriterli yapıya sahip ve 25 maddeden oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı elde edilmiştir. Yapılan analizlerden elde edilen bulgular sonucunda Faktör 1’de; çatışma, yerine koyma, sorunlar ve aldatma kriterlerinin tüm maddelerinin; Faktör 2’de ise; duygudurum değişikliği, geri çekilme ve tolerans kriterlerinin tüm maddelerinin yer aldığı, kaygı ve nüks etme kriterlerine ait maddelerin ise her iki faktör arasında bölünmüş olduğu ve bu bulguların orijinal çalışmadan elde edilen bulgularla aynı olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmada ayrıca 9-12 yaş arası çocukların dijital bağımlılık düzeyleri; cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, doğum sırası ve anne-baba yaşı, anne-baba çalışma durumu, anne-baba öğrenim durumu değişkenlerine göre incelenmiştir.

Gerek ölçeğin tamamı gerekse faktörleri ve diğer kriterleri açısından çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. İstatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmamasına karşın erkek çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin kız çocuklara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Duygudurum değişikliği kriteri açısından $p<,05$ olduğundan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. Ölçeğin duygudurum değişikliği kriteri açısından

5. sınıfta öğrenim gören çocuklar ile 7. sınıfta öğrenim gören çocuklar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. 7. sınıfta öğrenim gören çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Gerek ölçeğin tamamı gerekse aldatma, çatışma, yerine koyma, sorunlar, nüks etme ve kaygı kriterlerini içeren Faktör 1 açısından $p<,05$ olduğundan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile ailelerindeki çocuk sayısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. Yapılan analizler sonucunda, tek çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeyleri üç çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeylerinden istatistiksel açıdan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kaygı kriteri özelinde ise tek çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile dört ve üzeri çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeyleri arasında da bir farklılık görülmüştür. Kaygı kriteri açısından tek çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin dört ve üzeri çocuğa sahip ailelerdeki çocukların dijital bağımlılık düzeylerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ölçeğin geri çekilme kriteri açısından $p<,05$ olduğundan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile doğum sırası arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. İlk çocuk olanların dijital bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Gerek ölçeğin tamamı gerekse kaygı, nüks etme, duygudurum değişikliği, geri çekilme ve tolerans kriterlerini içeren Faktör 2 açısından $p<,05$ olduğundan çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile annelerinin öğrenim durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık söz konusudur. Anneleri lise mezunu olan çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çocukların dijital bağımlılık düzeyleri ile annelerinin çalışma durumları arasında da kaygı, nüks etme, duygudurum değişikliği, geri çekilme ve tolerans kriterlerini içeren Faktör 2 açısından istatistiksel bir farklılık görülmüştür. Bu farklılaşma incelendiğinde anneleri çalışan çocuklarının dijital bağımlılık düzeylerinin anneleri çalışmayan çocuklara oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Öneriler

Gelişen teknoloji ve getirdiklerinin hayatımızın bir parçası haline geldiği kaçınılmaz bir gerçektir. Dijitalleşmenin hayatımıza sağladığı kolaylıklar yanında olumsuz etkileri de söz konusudur. Bu doğrultuda;

- Eğitim kurumları aracılığıyla dijital cihazların kullanımı ve cihazların çocuk sağlığı üzerindeki etkileri konusunda ailelerin farkındalık düzeylerini artırıcı etkinlikler planlanabilir.
- Daha çok dijital oyun bağımlılığı üzerine yapılan araştırmaların farklı yaş grupları ve bağımlılık türleri üzerindeki etkisini tespit etmek için araştırmacılar tarafından yeni araştırmalar planlanabilir.
- Normal gelişim gösteren çocuklar ile gerçekleştirilen dijital bağımlılık araştırmaları, özel gereksinimli çocuklara uyarlanabilir.
- Çocukları sosyal medyanın zararlı etkilerinden ve risklerinden koruyabilmek adına okul öncesi eğitimden başlayarak medya okuryazarlığına ilişkin eğitim programları müfredata dahil edilmelidir.
- Çocukların dijital bağımlılığa maruz kalmalarını engelleyebilmek için kaliteli vakit geçirmelerini sağlayacak açık hava etkinlikleri planlanmalıdır.
- Ebeveynler zaman zaman hem kendilerinin hem de çocuklarının sosyal medya uygulamalarından bir süre uzaklaşmasını, kısa aralıklarla uygulamaların kullanımını bırakmayı denemelidirler.
- İlgililer tarafından bağımlı olan ya da risk altında olan çocukların tespiti yapıp gerekli psikolojik desteğin sunulması ve bu konuda ailelerin bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abbott, M. L. (2011). Understanding educational statistics using microsoft excel and spss. United States: John Wiley & Sons, Inc.
- Ak, M., Kesici, Ş., Yalçın, B. ve Kavaklı, M. (2019). *Çocuğum bağımlı olmasın*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akbulut, A.B. ve Yılmazel, G. (2016). *Ergen yaş grubunda internet bağımlılığı düzeyinin belirlenmesi*, 15. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı, 368-371, Bursa, 2-6 Ekim 2016.
- Akcan, G. ve Öge, B. (2020). Genç bireylerde teknoloji bağımlılığının yordayıcılarının incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt: 5, Sayı: 1, S. 3-26 .
- Akkaş, İ. (2019). *Teknoloji bağımlılığı*, (1. Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Alptekin, Z. M. (2020). Dijitalleşme ve dijital sosyal sorumluluk iletişimi. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi (MEDIAJ)*, 3 (2), 136-155.
- Aktan, E. (2018). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5 (4) , 405-421 . DOI:10.17680/erciyesiletisim.379886
- Alt, D. (2015). “College students’ academic motivation, media engagement and fear of missing out”. *Computers in Human Behavior*, 49: 111-119.
- Anderson, C.A., Warburton, W.A. (2012). The Impact of Violent Video Games: An Overview. In: Warburton W, Braunstein D (Eds): Growing up fast and furious: reviewing the impacts of violent and sexualised media on children. p. 56-84. Annandale, NSW, Australia: The Federation Press.
- Aral, N. ve Doğan Keskin, A. (2018). Ebeveyn bakış açısıyla 0-6 yaş döneminde teknolojik alet kullanımının incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*, 5(2), 317-348.
- Arısoy, Ö. (2009) İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 1, 55-67.
- Arslan, A., Kırık, A. M., Karaman, M. ve Çetinkaya, A. (2015). Lise ve üniversite öğrencilerinde dijital bağımlılık. *UHİVE: Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Yaz, (ss. 34-58).
- Arslan, A. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Sivas ili örneği. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 5(2), 63-80.
- Aslan, N. (2019). Ergenlerde internet bağımlılık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*. Ankara.
- Aslan, S. ve Aylaz , R. (2014). Akademisyenlerin internet bağımlılık düzeyleri ve buna bağlı oluşabilecek sağlık sorunların değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2014; 3 (2): 14-19.

- Aslan, T. (2020). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kaygılarının sosyal medya bağımlılıklarını yordayıcı rolünün incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Mersin.
- Aydoğdu, F. (2018). Dijital oyun oynayan çocukların dijital oyun bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(31), 1-18.
- Bahar, A. (2018) Uyuşturucu madde kullanımının nedenleri ve bağımlılık oluşum sürecinde iletişimsel yaklaşımların rolü ve önemi: polis kayıtları üzerinden olgusal bir inceleme. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*. 55, 1-36.
- Bal, E. ve Balcı, Ş. (2020). Akıllı cep telefonu bağımlılığı: kişilik özellikleri ve kullanım örüntülerinin etkinliği üzerine bir inceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7 (1) , 369-394 . DOI: 10.17680/erciyesiletisim.654569.
- Baz, F.Ç. (2018). Sosyal medya bağımlılığı: üniversite öğrencileri üzerine çalışma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. Cilt 9, Sayı 16, 276 – 295.
- Beaton, D., Bombardier, C., Guillemin, F. ve Ferraz, M. B. (2007). Recommendations for the Cross-Cultural Adaptation of the DASH & Quick DASH Outcome Measures. *Institute for Work & Health*, 1–45.
- Behr, D. ve Scholz, E. (2011). Questionnaire translation in crossnational survey research. On the types and value of annotations. *Methoden Daten Analysen*, 5(2), 157–179.
- Bektaş, M. (2018). Davranışsal bağımlılık: tanımı, türleri ve sınıflandırılması. H. Ateş ve A. Koçak (Edt.), *Bir kamu politikası olarak bağımlılıkla mücadele*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bircan, S. ve Erden, G.(2011). Madde bağımlılığı: aile ile ilgili olası risk faktörleri, algılanan ebeveyn kabul-reddi ve çocuk yetiştirme stilleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 18 (3), 2011.
- Bollen, K. A. (1989). A new incremental fit index for general structural equation models, *Sociological Methods & Research*, 17(3), 303-316.
- Borsa, J. C., Damásio, B. F. ve Bandeira, D. R. (2012). Cross-Cultural adaptation and validation of psychological instruments: Some considerations. *Paidéia*, 22(53), 423–432.
- Bozkurt, İ. (2021). Sosyal medya bağımlılık düzeyi ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkinin incelenmesi: üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*. İstanbul.
- Brislin, R. W., Lonner, W. J., ve Thorndike, R.M. (1973). *Cross cultural research methods*. New York, John Wiley - SonsPub.
- Browne, M. ve Cudeck, R. (1993). Alternative ways of testing structural equation models. *Testing Structural Equation Models* London: Sage.
- Bülbül, H., Tunç, T. ve Aydil, F. (2018). Üniversite öğrencilerinde oyun bağımlılığı: kişisel özellikler ve başarı ile ilişkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 97-111.

- Büyüköztürk, Ş. (2004). *Veri analizi el kitabı*. (4.Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cengizhan, C. (2005). Öğrencilerin internet ve bilgisayar kullanımında yeni bir boyut: internet bağımlılığı. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 83-98.
- Chassin, L., Presson, C.C., Rose, J. ve Sherman, S.J. (2007). What is addiction? Age-related differences in the meaning of addiction. *Drug and Alcohol Dependence*.87(1), 30-38.
- Chen, Y. ve Peng, S. S. (2008). University students' internet use and its relationships with academic performance, interpersonal relationships, psychosocial adjustment, and self-evaluation. *CyberPsychology & Behavior*, 11 (4), 467-469.
- Choi, K., Son, H., Park, M., Han, J., Kim, K., Lee, B. ve Gwak, H. (2009). Internet overuse and excessive daytime sleepiness in adolescents. *Psychiatry Clin Neurosci*, 63(4), 455-462.
- Choliz, M. (2012). Mobile-phone addiction in adolescence: the test of mobile phone dependence (tmd). *Progress in Health Sciences*, 2 (1), 33-44.
- Chou, W.J., Liu, T.L., Yang, P., Yen, C.F. ve Hu, H.F. (2015). Multi-dimensional correlates of internet symptoms in adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Psychiatry Research*, 225 (1-2), 122-128.
- Cole, H. ve Griffiths, M. D. (2007). Social interactions in massively multiplayer online role-playing gamers. *CyberPsychology & Behavior*, 10(4), 575-583.
- Coster, W. J. ve Mancini, M. C. (2015). Recommendations for translation and cross-cultural adaptation of instruments for occupational therapy research and practice. *Revista de Terapia Ocupacional da Universidade de São Paulo*, 26(1), 50-57.
- Coşkunol H. ve Altıntoprak, E. (1999). Alkol kullanımının genetik yönleri. *Klinik Psikiyatri*, 2(4), 222-229.
- Çalışkan, N., Kuzu, O. ve Torunoğlu, H., (2020). Öğretmen adaylarının kişilik özelliklerinin dürtü davranış kalıbı açısından değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 7(3), 96-117.
- Çapık, C., Gözüm, S., ve Aksayan, S. (2018). Kültürlerarası ölçek uyarlama aşamaları, dil ve kültür uyarlaması: Güncellenmiş rehber. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 26(3), 199-210.
- Çapraz, N. (2021). Genç yetişkinlerde dijital bağımlılık düzeyleri ve aleksitimi ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*. İstanbul.
- Çavuş, S., Ayhan, B. ve Tuncer, M. (2016). Bilgisayar oyunları ve bağımlılık: üniversite öğrencileri üzerine bir alan araştırması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 43: 266-289.
- Çaycı, A.E. ve Çaycı, B. (2018).Sosyalleşme yanılması: dijital kalabalıklar içinde yalnızlaşan bireyler. A.Z. Özgür ve A. İşman (Edt.). *İletişim Çalışmaları-2017*.(1. Baskı). Sakarya Üniversitesi. Sakarya.

- Çetin, F. ve Basım, H. N. (2012). Örgütsel psikolojik sermaye: Bir ölçek uyarlama çalışması. *Amme İdaresi Dergisi*, 45(1), 121-137.
- Çevik, G. ve Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet, ebeveyn tutumu ve anne-baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225-240.
- Çiftçi, H. (2018). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4).
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş.(2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. (3.Baskı).Ankara: Pegem Yayınları.
- Davis, L.L.(1992). “Instrument review: getting the most from a panel of experts”. *Applied Nursing Research*, 5, 194-197.
- Demetrovics, Z. ve Griffiths, M.D. (2012). Behavioral addictions: past, present and future. *Journal of Behavioral Addictions*. 1(1), 1-2.
- Demirbozan, N. (2019). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığın anne baba tutumu ve benlik saygısı ile ilişkisinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- DePasquale, C., Chiappedi, M., Sciacca, F., Martinelli, V. ve Hichy, Z. (2021). Online videogames use and anxiety in children during the covid-19 pandemic. *Children*, 8(205), 1-8. doi <https://doi.org/10.3390/children8030205>
- Donohue, C. (2015). Technology and digital media as tools for teaching and learning in the digital age. In C.Donohue (Ed.), *Techonolgy and digital media in the early years Tools for teaching and learning*,(pp.2135) . New York, NY: Routledge.
- Doruk, D.(2007). Öğrenme isteksizliğinin internet kullanımıyla ilişkilendirilmesi (ergen boyutunda), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Dural, S., Aslan, G., Alınç, M. ve Araza, A. (2014). Örgütsel çekicilik: bir ölçek uyarlama çalışması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 15(2), 141-154.
- Ennett, S.T., Bauman, K.E., Hussong, A., Faris, R., Foshee, V.A. ve Cai, L. (2006). The peer context of adolescent substance use: findings from social network analysis. *Journal Of Research On Adolescence*.16, 159-186.
- Ergüney, M. (2017). Türkiye’de internet dizilerinin gelişmesine zemin hazırlayan tarihsel ve teknolojik süreç. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 2(1), 52-59.
- Ertemel, A. V. ve Aydın, G. (2018). Dijital ekonomide teknoloji bağımlılığı ve çözüm önerileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*. 5, 665–690. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.4.0038>
- Ertürk, Y.E. (2011). Çocukluk Çağı Gelişim Dönemlerine Göre Medya Kullanımı. ŞİRİN MR (Der.) Çocuk Hakları ve Medya. Anne-Baba, Öğretmen ve Medya Çalışanları İçin El Kitabı. 1.Türkiye Çocuk Kongresi, Çocuk Vakfı Yayınları.
- Eryılmaz, S. ve Çukurluöz, Ö. (2018). Lise öğrencilerinin dijital bağımlılıklarının incelenmesi: Ankara ili, çankaya ilçesi örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 889-912.

- Esen, E. (2010). Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İzmir.
- Esin, M. N. (2014). Veri toplama yöntem ve araçları & veri toplama araçlarının güvenilirlik ve geçerliği. S. Erdoğan, N.
- Eşitti, Ş. (2015). Bilgi çağında problemlerli internet kullanımı ve enformasyon obezitesi: problemlerli internet kullanımı ölçeğinin üniversite öğrencilerine uygulanması, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2015/II 49 75-97.
- Fabrigar, L. R., Wegener, D. T., MacCallum, R. C. ve Strahan, E. J. (1999). Evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological Methods*, 4(3), 272-299.
- Fidan, H. (2018). İşyerlerinde mobil telefon kullanım ve bağımlılık düzeyleri: Kamu ve özel sektör çalışanları üzerine bir araştırma. *Business and Economics Research Journal*, 9(2), 431-447.
- Floyd, F. J. ve Widaman, K.F. (1995). Factor analysis in the development and refinement of clinical assessment instruments. *Psychological Assessment*, 7(3), 286-299.
- Gjersing, L., Coplehorn, R.M.J. ve Clousen, T. (2010). Cross-cultural adaptation of research instruments: Language, setting, time and statistical considerations. *BMC Medical Research Methodology*. 10, 13.
- Gnanadesikan, R. (1997). *Methods for statistical data analysis of multivariate observations* (Second Edition). United States: John Wiley & Sons, Inc.
- Goodman, A. (1990). Addiction: definition and implications. *British Journal of Addiction*.85, 1403-1408.
- Gökçearslan, Ş., ve Durakoğlu, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(14), 419-435.
- Gözüm, S. ve Aksayan, S. (2003). Kültürlerarası ölçek uyarlaması için rehber II: psikometrik özellikler ve kültürlerarası karşılaştırma. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 5, 1-25.
- Griffiths, M. D. (2005). A 'components' model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance Use*, 10(4): 191-197.
- Griffiths, M. D. ve Meredith, A. (2009). Videogame addiction and its treatment. *Journal Contemp Psychother*, 9(39), 247-253. doi: 10.1007/s10879-009-9118-4.
- Gudmundsson, E. (2009). Guidelines for translating and adapting psychological instruments. *Nordic Psychology*, 61(2), 29-45. doi:10.1027/1901-2276.61.2.29.
- Güngör, D. (2016). Psikolojide ölçme araçlarının geliştirilmesi ve uyarlanması kılavuzu. *Türk psikoloji yazıları*, 19(38), 104-112.
- Güvendi, B., Demir, G. T. ve Keskin, B. (2019). Ortaokul öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı ve saldırganlık. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1194-1217.

- Güzen, M. (2021). Covid-19 pandemi öncesi ve pandemi sürecinde 4-6 yaş çocuklarının dijital oyun bağımlılık eğilimleri ve ebeveyn rehberlik stratejilerinde görülen farklılıkların incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.
- Ha, J. H., Yoo, H. J., Cho, I. H., Chin, B., Shin, D. ve Kim, J. H. (2006). Psychiatric comorbidity assessed in Korean children and adolescents who screen positive for Internet addiction. *Journal of Clinical Psychiatry*. 67(5):821-6.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., Anderson R.E. ve Tatham, R. L. (2010). *Multivariate data analysis*. United States: Prentice-Hall, Inc.
- Hambleton, R. K. (2005). Issues, designs, and technical guidelines for adapting tests into multiple languages and cultures. In R. K. Hambleton, P. F. Merenda, & C. D. Spielberger (Eds.), *Adapting educational and psychological tests for cross-cultural assessment* (pp. 3-38). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Hambleton, R. K., ve Patsula, L. (1998). Adapting tests for use in multiple languages and cultures. *Social Indicators Research*, 45(1-3), 153-171. doi:10.1023/A:1006941729637.
- Harrington, D. (2009). *Confirmatory factor analysis*. Oxford university press. Analysis. Seventh Edition, Pearson: New Jersey.
- Hawi, N. S., Samaha, M. ve Griffiths, M. D. (2019). The digital addiction scale for children: Development and validation. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(12), 771–778.
- Hazar, Z., Hazar, K., Gökyürek, B., Hazar, M. ve Çelikkbilek S. (2017). Ortaokul öğrencilerinin oyunsallık, dijital oyun bağımlılığı ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 14(4): 4320-4332.
- Horzum, M. B.(2011). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 36(159), ss. 56-68.
- Hu, L. T., ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1-55.
- International Test Commission (ITC). (2018). Guidelines for translating and adapting tests. *International Journal of Testing*, 18(2), 101–134. <http://dx.doi.org/10.1080/15305058.2017.1398166>.
- Irmak, A. Y. ve Erdoğan, S. (2016). “Ergen ve genç erişkinlerde dijital oyun bağımlılığı güncel bir bakış”. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 27(2): 128-137. doi: 1300-2163/2651-3463.
- İkiz, F.E., Aşıcı, E., Kaya, Z. ve Sakarya, Ö. (2015). Problemlerli internet kullanımının ailesel değişkenler açısından incelenmesi. *Current Psychiatry and Psychoneuropharmacology*, 5(2), 7-15.
- İnce, M. ve Koçak, M. C. (2017). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları: necmettin erbakan üniversitesi örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2) , 736-749.

- Jesus, L. M. T. ve Valente, A. R. (2016). *Cross-cultural adaptation of health assessment instruments*. Retrieved from <http://sweet.ua.pt/lmtj/lmtj/JesusValente2016.pdf>
- Kapan, K. ve Üncel, R. (2020). Gelişen web teknolojilerinin (Web 1.0- Web 2.0- Web 3.0) Türkiye turizmine etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 276-289.
- Kaplan, N. (2016). Ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılık düzeylerinin sağlık üzerine etkilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, İzmir.
- Karaarslan, İ. A. ve Budak, L. (2012). Üniversite öğrencilerinin cep telefonu özelliklerini kullanımlarının ve gündelik iletişimlerine etkisinin araştırılması. *Journal of Yaşar University*, 26 (7), 4548-4571.
- Karaboğa, M. T. (2019). Dijital medya okuryazarlığında anne ve baba eğitimi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14 (20) , 2040-2073. DOI: 10.26466/opus.601942.
- Karaçam, Z. (2019). Ölçme araçlarının Türkçeye uyarlanması. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2, 28-37.
- Karagülle, A.E. ve Çaycı, B. (2014). Ağ toplumunda sosyalleşme ve yabancılaşma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, January 2014, 4(1).
- Karakuş, S. Ş., Yıldırım, H. ve Büyüköztürk, Ş. (2016). Üç faktörlü yeme ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(3), 229-237.
- Karaman, K. ve Kurtoğlu, M. (2009). Öğretmen adaylarının internet bağımlılığı hakkındaki görüşleri. Akademik Bilişim'09 - XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Şanlıurfa, 11-13 Şubat, 641-650.
- Karim, R. ve Chaudhri, P. (2012). Behavioral addictions: An overview. *Journal of Psychoactive Drugs*, 44(1), 5-12.
- Kautiainen, S., Koivusilta, L., Lintonen, T., Virtanen, S.M. ve Rimpelä, A. (2005). Use of information and communication technology and prevalence of overweight and obesity among adolescents. *International Journal of Obesity*, 29(8), 925-933.
- Kaymal, B. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin dijital bağımlılıklarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Sosyal Bilimler Enstitülerinin Ortak Yürüttüğü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı*. İstanbul.
- Kayri, M. ve Günüş, S. (2016). Yüksek ve düşük sosyoekonomik koşullara sahip öğrencilerin internet bağımlılığı açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*, 3, 165–183. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2016.3.0110>.
- Keskin, B. (2019). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ile psikolojik sağlamlık ve bilinçli farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*. Bursa.

- Kim, H. Y. (2013). Statistical notes for clinical researchers: Assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restorative Dentistry & Endodontics*, 38(1), 52-54. doi: 10.5395/rde.2013.38.1.52
- Kim, W., Jeong, O.R. ve Lee, S. W. (2010). On social web sites. *Information Systems*, 35, 215-236.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
- Kurşun, H. (2021). Kentleşme, göç ve suç ilişkisi bağlamında madde bağımlılığı: “gaziantep örneği”. Doktora Tezi. *T.C Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*. İstanbul.
- Kuşay, Y. (2013). *Sosyal medya ortamında çekicilik ve bağımlılık facebook üzerine bir araştırma*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kuyucu, M. (2017). Gençlerde akıllı telefon kullanımı ve akıllı telefon bağımlılığı sorunsalı: “akıllı telefon(kolik)” üniversite gençliği. *Global Media Journal TR Edition*, 7(14) Bahar/Spring 2017 Sayfa 323.
- Kuzu, A., Odabaşı, F., Erişti S.D., Kabakçı, I., Kurt, A.A., Akbulut, Y., Dursun, Ö.Ö., Kıyıcı, M. ve Şendağ, S. (2008). İnternet kullanımı ve aile. Ankara: T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Bilim Serisi, Yayın No: 133.
- Kuzu, O. ve Sıvacı, S.Y. (2018). Dijital oyun bağımlılığı ile teknoloji okuryazarlığı arasındaki ilişki. İçinde *I. Uluslararası multidisipliner dijital bağımlılık kongresi tam metin e-kitap*, (ss. 69-78). Bursa: Kuzgun Kitap.
- Küçük, Y. ve Çakır, R. (2020). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Journal of Primary Education (TUJPED)*, 2020, 5 (2), 133-154.
- Lemmens, J.S., Valkenburg. P.M. ve Peter. J. (2009). Development and validation of a game addiction scale for adolescents, *Media Psychology*, 12:1, 77-95
- Leung, L. (2004). Net-generation attributes and seductive properties of the internet as predictors of online activities and internet addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(3), 333-348.
- McCallum, R.C., Widaman, K.F., Zhang, S. ve Hong, S. (1999). Sample size in factor analysis. *Psychological Methods*, 4(1), 84-99
- McKillup, S. (2012). *Statistics explained: An introductory guide for life scientists (Second Edition)*. United States: Cambridge University Press.
- Mustafaoğlu, R. ve Yasacı, Z. (2018). Dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Bağımlılık Dergisi*, 19(3), 51-58.
- Mustafaoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z. ve Özdiñler, A.R. (2018). Dijital teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Addicta: The Turkish Journal On Addictions*. 5(2), 227-247.
- Nalwa, K. ve Anand, A. P. (2003). Internet addiction in students: A cause of concern, *Cyber Psychology & Behavior*, 6(6), 653 – 656.

- Nurmedov, S. (2019). Alkol ve madde bağımlılığı. F. Özten (Edt.), *Bağımlılık- Sanal veya Gerçek Bağımlılıkla Başa Çıkma*. (7. Baskı).İstanbul: Timaş Yayınları.
- Oral, A.H. (2018).İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Aydın.
- Ögel, K. (2010). Madde kullanımı ve bağımlılığın nedenleri. <http://www.ogelk.net/Dosyadepo/etyoloji.pdf>. İndirme Tarihi: 01.04.2010.
- Ögel, K. (2020). *İnternet bağımlılığı-internetin psikolojisini anlamak ve bağımlılıkla başa çıkmak*. (4. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öğütçü Zeman, H. , Çelikay Söyler, H. ve Ender Altıntoprak, A. (2019). Madde kullanım geçmişli bireylerin olumsuz otomatik düşünceleri ve öğrenilmiş çaresizlik örüntülerinin incelenmesi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1 (1) , 22-30 . DOI: 10.35365/ctjpp.19.1.03.
- Öncel, M. ve Tekin, A. (2015). Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılığı ve yalnızlık durumlarının incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(4): 7-17.
- Öner, N. (2008). *Türkiye’de kullanılan psikolojik testlerden örnekler, bir başvuru kaynağı* (2. basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Özcan, H. ve Koca, E. (2019). Turkish adaptation of the attitude towards STEM scale: A validity and reliability study. *Hacettepe University Journal of Education*, 34(2), 387-401.
- Öztürk Eyimaya, A., Uğur, S., Sezer, T.A. ve Tezel, A. (2020). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığının uyku ve diğer bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of Turkish Sleep Medicine*. 2020;2: 83-90.
- Pagani, L. S., Fitzpatrick, C., Barnett, T. A., ve Dubow, E. (2010). Prospective associations between early childhood television exposure and academic, psychosocial, and physical well-being by middle childhood. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 164(5), 425–431.
- Panova, T. ve Carbonell, X. (2018). Is smartphone addiction really an addiction? *Journal of Behavioral Addictions*, 7(2), 252–259. <https://doi.org/10.1556/2006.7.2018.49>
- Park, J., Song, Y., ve Teng, C. I. (2011). Exploring the links between personality traits and motivations to play online games. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(12), 747-751.
- Park, S. K., Kim, J. Y. ve Cho, C. B. (2008). Prevalence of internet addiction and correlations with family factors among south korean adolescents. *Adolescence*, 4(172), 895 – 909.
- Parker, J.G. ve Asher, S.R. (1987). Peer relations and later personal adjustment:are low-accepted children at risk?. *Psychological Bulletin*, 102 (3), 357-389.
- Pescosolido, B.A., Martin, J.K., Long, J.S, Medina, T.R., Phelan, J.C., Link, B.G. (2010). “A disease like any other”? A decade of change in public reactions to schizophrenia, depression and alcohol dependence. *American Journal of Psychiatry*, 167(11), 1321-1330.

- Piko, B. (2000). Perceived social support from parents and peers: which is the stronger predictor of adolescent substance use?. *Substance Use & Misuse*, 35(4), 617-630.
- Plowman, L., McPake, J., ve Stephen, C. (2010). The technologisation of childhood? young children and technology in the home. *Children & Society*, 24(1), 63–74.
- Potenza, M. N., Wareham, J. D., Steinberg, M. A., Rugle, L., Cavallo, D. A., KrishnanSarin, S. ve Desai, R.A. (2011). Correlates of at-risk/problem internet gambling in adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 50(2), 150-159.
- Presser, S., Couper, M.P., Lessler, J.T., Martin, E., Martin, J., Rothgeb, J.M. ve Singer, E. (2004). Methods for testing and evaluating survey questions, *Public Opinion Quarterly*, Spring, 68 (1), 109-130.
- Rıdvan Nafız Edgüer Ortaokulu. (2021). Rehberlik Servisi Bülteni. Teknoloji Bağımlılığı ve Öneriler. https://rne.meb.k12.tr/icerikler/teknoloji-bagimliliği-ve-öneriler_11249770.html. İndirme Tarihi: 15.04.2022.
- Ritter, J., Stewart, M., Bernet, C., Coe, M. ve Brown, S.A. (2002). Effects of childhood exposure to familial alcoholism and family violence on adolescent substance use, conduct problems, and self-esteem. *Journal of Trauma Stress*, 15(2), 113-122.
- Schomerus, G., Corrigan, P.W., Klauer, T., Kuwert, P., Freyberger, H.J. ve Lucht, M. (2011). Self-stigma in alcohol dependence: Consequences for drinking-refusal self-efficacy. *Drug Alcohol Depend*, 114(1):12–7.
- Schumacker R. E. ve Lomax R. G. A (2010). *Beginner's guide to structural equation modeling*. New York: Taylor & Francis Group.
- Seçer, İ. (2018). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Anı yayıncılık.
- Shaffer H.J., Hall, M.N., Bilt, J.V. (2000). Computer addiction: a critical consideration. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70 (2), 162- 168.
- Shaw, M. ve Black, D.W. (2008). Internet addiction definition, assessment, epidemiology and clinical management. *CNS Drugs*, 22 (5): 353-365.
- Shields, M. K., ve Behrman, R. E. (2000). Children and computer technology: Analysis and recommendations. *The Future of Children*, 10(2), 4-30.
- Simsek, E. ve Balaban Sali, J. (2014). The role of internet addiction and social media membership on university students' psychological capital. *Contemporary Educational Technology*, 5 (3) , 239-256.
- Siyez, D. M. (2015). Üniversite öğrencilerinin onay bağımlılığı ve empatinin sosyal fayda aracılığıyla aşırı internet kullanımına etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(1), 30-36.
- Smith, D.E. (2012). Editor's note: The process addictions and the new ASAM definition of addiction. *Journal of Psychoactive Drugs*, 44(1), 1-4.
- Stapleton, C.D. (1997). Basic concepts and procedures of confirmatory factor analysis. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED407416.pdf>

- Stevens, J. P. (2009). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (Fifth Edition). United States: Taylor and Francis Group, LLC.
- Şata, M., Çelik, İ. , Ertürk, Z. ve Taş, U. E. (2016). Akıllı telefon bağımlılığı ölçeği'nin (atbö) türk lise öğrencileri için uyarlama çalışması. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 7 (1) , 156-169. DOI: 10.21031/epod.95432
- Şeker, H. ve Gençdoğan, B. (2014). *Psikolojide ve eğitimde ölçme aracı geliştirme*. (2. Basım) Ankara: Nobel Yayınları.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şimşek Ö.F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş, Temel ilkeler ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L.S. (2001). *Using multivariate statistics (Fourth Edition)*. Boston: Allyn And Bacon.
- Tan, Ş. (2008). *Öğretimde ölçme ve değerlendirme KPSS el kitabı* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Tarhan, N. (2019). *Bağımlılıkta eski ve yeni yaklaşımlar, bağımlılık sanal veya gerçek bağımlılıkla başa çıkma*. (7. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Thode, H. C. (2002). *Testing for normality*. United States: Marcel Dekker, Inc.
- Timurturkan, M., Demez, G. ve Kart, E. (2017). Hükümlü olmanın sosyal tezahürleri: sosyal dışlanma, damga ve suç. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9: 138-157.
- Topan, A., Ayyıldız, T. K., Özsavran, M., ve Mutlu, B. (2020). İlkokul öğrencilerinin bilgisayar, internet kullanımı ve bilgisayar oyunları hakkındaki düşünceleri. *Çocuk Dergisi*, 20(1), 20-26.
- Torun, F., Akçay, A., ve Çoklar, A. N. (2015). Bilgisayar oyunlarının ortaokul öğrencilerinin akademik davranış ve sosyal yaşam üzerine etkilerinin incelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1).
- Toumbourou, J.W., Stockwell, T., Neighbors, C., Marlatt, G.A., Sturge, J. ve Rehm, J. (2007). Interventions to reduce harm associated with adolescentsubstance use. *Lancet*. 369, 1391-1401.
- Tsitsika, A., Critselis, E., Kormas, G., Filippopoulou, A., Tounissidou, D., Freskou ve Kafetzis, D. (2009). Internet use and misuse: a multivariate regression analysis of the predictive factors of internet use among Greek adolescents. *European Journal Of Pediatrics*, 168(6), 655-665.
- Uddin, M., Mamun, A., Iqbal, M. , Nasrullah, M., Asaduzzaman, M., Sarwar, M. ve Amran, M. (2016). Internet addiction disorder and its pathogenicity to psychological distress and depression among university students: a cross-sectional pilot study in bangladesh. *Psychology*, 7, 1126-1137. doi: [10.4236/psych.2016.78113](https://doi.org/10.4236/psych.2016.78113).
- Uz, Ç. ve Çağiltay, K. (2015). Social interactions and games. *Digital Education Review*, 27: 1-12.

- Valkenburg, P.M., Cantor, J. ve Peeters, A.(2000). Fright reactions to television: a child survey. *Communication Research*, 1(27),82-99.
- Wan, C.S. ve Wen, B. C. (2013). Ergenler internet oyunlarına neden bağımlılar: tayvan'da bir mülakat çalışması. (Çev. Fatma Kenevir). *Toplum Bilimleri*. 7, 14, 411-418.
- Watkins, D. (1989). The role of confirmatory factor analysis in cross cultural research. *International Journal of Psychology*. 24(6): 685-701.
- Wei, R. (2007). Effects of playing violent videogames on chinese adolescents'pro-violence attitudes, attitudes toward others, and aggressive behavior. *Cyber Psychology and Behavior*, June, 10(3):371-380.
- World Health Organization (WHO). (2017). *Process of translation and adaptation of instruments*. <https://www.coursehero.com/file/30372721/WHO-Process-of-translation-and-adaptation-of-instrumentspdf/>
- Yalman, E. (2019). Ebeveyn ve akran ilişkilerinin genç kızlarda madde kullanımına etkisi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*.4(2), 372-391.
- Yeltepe Ercan, H. (2013). *Bağımlılık tedavisinde egzersiz terapisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yeonsoo, K., Jin, Y P., Sung, B K., In-Kyung, J., Yun, S.L. ve Jung-Hyun K. (2010). The effects of Internet addiction on the lifestyle and dietary behavior of Korean Adolescents. *Nutr Res Pract*,4(1):51-57.
- Yeşilay, (2017). Bağımlılık nedir?.<http://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/bagimlilik-nedir>. İndirilme Tarihi: 25.03.2010.
- Yılmaz, B. (2019). Ortaöğretim kurumlarındaki öğretmen ve yöneticilerin dijital bağımlılık düzeylerinin incelenmesi: ankara ili çankaya ilçesi örneği. Yüksek Lisans Tezi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Yılmaz, M. ve Cüceler, S. (2019). Alkol bağımlılığı ve damgalanma. *Bağımlılık Dergisi*, 20(3), 167-174.
- Young, K. S. (2007). Cognitive behavior therapy with internet addicts: treatment outcomes and implications. *Cyber Psychology & Behavior*, 10 (5), 671-679.
- Young, K. (2009). Understanding online gaming addiction and treatment issues for adolescents. *The American Journal of Family Therapy*,37:355–372.

EKLER

Ek-1: Kırıkkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurul Kararı

Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu <goarek@kku.edu.tr>
Alıcı: seda, ben

30 Haz 2021 15:40 ☆ 📧 ⋮

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURUL KARARI

Toplantı Tarihi: 30.06.2021

Toplantı Sayısı: 2021/11

Karar No: 2021.05.04

Üniversitemiz Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu 30.06.2021 Çarşamba günü saat 10:00'da Prof. Dr. Sema ZERGEROĞLU'nun başkanlığında toplanarak gündemdeki, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Doç. Dr. Seda SAKARYA'nın danışmanlığında yürütülecek olan Yüksek Lisans Öğrencisi Efsun DOMLU'nun yüksek lisans tezi "Çocuklar İçin Dijital Bağlılık Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışması" isimli başvurusunu görüştü.

KARAR: Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Doç. Dr. Seda SAKARYA'nın danışmanlığında yürütülecek olan Yüksek Lisans Öğrencisi Efsun DOMLU'nun yüksek lisans tezi "Çocuklar İçin Dijital Bağlılık Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışması" isimli başvurusu Kırıkkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Yönergesinde belirtilmiş olan Etik İlkelerine uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Sema ZERGEROĞLU

Ek-2: Mersin İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma Uygulama İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 22/03/2021-E.16168

T.C.
MERSİN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-34776202-605.01-22123137
Konu : Efsun DOMLU'nun
Araştırma Uygulama İzin Talebi

10/03/2021

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarihli ve 1563890 sayılı 'Araştırma Uygulama İzinleri' Konulu (2020/2 No.lu) Genelgesi.
B) Kırıkkale Üniversitesi Rektörlüğü'nün 24.02.2021 tarihli ve E-99542719-044-11398 sayılı yazısı.

Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Efsun DOMLU'nun 'Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği Geçerlilik Güvenirlilik Çalışması' konulu araştırma izin talebine ilişkin 09.03.2021 tarihli komisyon görüşü ve çalışma programı ilişikte sunulmuştur.

Araştırmanın, 2020-2021 eğitim öğretim yılında Mersin İline bağlı Akdeniz Üç Ocak Ortaokulu, Mezitli, Viranşehir 75.Yılı Ortaokulu, Toroslar Üstay Ortaokulu, Yenişehir Perşembe Vakfı Ortaokulu, Yenişehir Pirireis Ortaokulu ve Yenişehir Namık Kemal Ortaokulunda öğrenim gören 5, 6, 7. Sınıf öğrencilerine eğitim öğretim faaliyetleri ni aksatmadan, gönüllülük esasına göre ve uygulama sırasında mühürlü ve imzalı örnekten çoğaltılan veri toplama araçlarının kullanılarak çevrim içi uygulanması, çalışmaya konu kişilerden, aile üyelerinden ad ve soyad, telefon, adres ile din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi ve uygulama sonucunda hazırlanacak raporun basılı ve dijital ortamda İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne vermek şartı ile uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Adem KOCA
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek :

- 1-Araştırma İzin Talep Yazısı ve Ekleri (14 Sayfa)
- 2-Onaylı Veri Toplama Araçları (3 Sayfa)
- 3-Komisyon Görüşü (2 Sayfa)

OLUR
Abdulhamit ERGUVAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Dumlupınar Mah. GMK Biv.
Yenişehir / Mersin
Telefon No : 0 324) 329 14 81
E-Posta : istatis.kk33@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Memur M Faris ŞEN Dahili Tel: 120
Unvan : Memur
Faks: 3243273518
İnternet Adresi: <http://mersin.meb.gov.tr>

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden dd27-cb85-36e2-96f4-288d kodu ile teyit edilebilir.

Ek-3: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sayın Veliler,

Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Yüksek lisans tezi kapsamında Doç. Dr. Seda SAKARYA ile birlikte ‘Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışması’ başlıklı araştırma projesini yürütmekteyiz. Örneklem için 9-12 yaş aralığında bulunan 250 gönüllü katılımcıya ulaşılması hedeflenmektedir. Araştırma esnasında isim bilgisi vermeniz gerekmemektedir. Araştırma online olarak yaklaşık 15 dakika sürecektir. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmakta olup, uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Çalışmaya katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek size hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir toplanan veriler yine gizlilik esasına dayanarak yayın amacı için kullanılabilir. Bu çalışma ile teknolojinin hızla geliştiği bu dönemde çocukların dijital cihazları ne amaçla kullandığını belirlemek ve bağımlılık riskinin erken dönemde belirlenmesi amacıyla çocukların dijital bağımlılığını ölçen bir ölçme aracına ihtiyaç duyulmaktadır. Yürütülecek olan çalışma ile alana katkı sağlayacağı düşünülen Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği’nin ortaokul öğrencileri üzerinde geçerlik güvenirlik çalışmasını yapmak ve dijital bağımlılığın çeşitli değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koyarak bu konuda araştırmacılara, eğitimcilere ve ailelere rehberlik sağlamak amaçlanmıştır.

Bu forma onay verdikten sonra çocuğunuz katılımcılıktan ayrılma hakkına sahiptir. Araştırma sonuçlarının özeti tarafımızdan çocuğunuzun eğitim gördüğü okula ulaştırılacaktır. Anketleri doldurarak çocuğunuzun bize sağlayacağı bilgiler, çocukların dijital bağımlılıklarını etkileyen faktörlerin saptanmasına önemli bir katkıda bulunacaktır.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sorumlu araştırmacıya sedasakarya33@gmail.com, yardımcı araştırmacı Efsun DOMLU’ya efsunn92@gmail.com adresinden ulaşabilirsiniz. Saygılarımızla,

Ek-4: Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma, sizin dijital cihazları (akıllı telefon, tablet, bilgisayar vb.) kullanım düzeylerinizi belirlemek için hazırlanmıştır. Yanıtlamanız gereken iki bölüm bulunmaktadır. Birinci bölümde; 'Kişisel Bilgi Formu', ikinci bölümde ise; 'Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık Ölçeği' yer almaktadır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmadan elde edilen bilgiler, bilimsel amaçla kullanılacak olup gizlilik içinde değerlendirilecek ve başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Araştırmanın güvenilirliği açısından vereceğiniz yanıtların; eksiksiz olması, gerçek doğru ve düşüncelerinizi yansıtmaları oldukça önemlidir.

Araştırmaya katılımınız ve değerleri görüşleriniz için teşekkür ederiz.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Cinsiyetiniz

Kız ()	Erkek ()
---------	-----------

Sınıfınız

5. Sınıf ()	6. Sınıf ()	7. Sınıf ()
--------------	--------------	--------------

Kardeş sayısı

Tek çocuk ()	İki kardeş ()	Üç kardeş ()	Dört veya daha fazla kardeş ()
---------------	----------------	---------------	---------------------------------

Doğum Sıranız

İlk çocuk ()	Ortanca ya da ortancalardan biri ()	Son çocuk ()
---------------	--------------------------------------	---------------

Anne-Baba Yaşı

Anne	29 yaş ve altı ()	30-39 yaş ()	40-49 yaş ()	50 yaş ve üzeri ()
Baba	29 yaş ve altı ()	30-39 yaş ()	40-49 yaş ()	50 yaş ve üzeri ()

Anne-Baba Öğrenim Durumu

	Anne		Baba	
1	Okuryazar değil	()	Okuryazar değil	()
2	Okuryazar	()	Okuryazar	()
3	İlkokul	()	İlkokul	()
4	Ortaokul	()	Ortaokul	()
5	Lise	()	Lise	()
6	Ön Lisans	()	Ön Lisans	()
7	Lisans	()	Lisans	()
8	Lisansüstü	()	Lisansüstü	()

Anne-babanızın çalışma durumunu belirtiniz

	Anne		Baba	
1	Çalışmıyor	()	Çalışmıyor	()
2	Memur	()	Memur	()
3	İşçi	()	İşçi	()
4	Serbest	()	Serbest	()
5	Diğer	()	Diğer	()

Ek-5: Ölçek Kullanım İzni

From: Efsun Dumlu <efsunn92@gmail.com>
Sent: 09 January 2020 06:51:03
To: Griffiths, Mark <mark.griffiths@ntu.ac.uk>
Subject: Fwd: SCALE

----- Forwarded message -----
Gönderen: **Efsun Dumlu** <efsunn92@gmail.com>
Date: 8 Oca 2020 Çar 14:58
Subject: SCALE
To: <msamaha@ndu.edu.lb>

Dear Dr. Mark D. Griffiths,
I am a masters student majoring in the Department of Child Development at Kırıkkale University in Turkey. I have just completed my classes and I am in the process of choosing the study field of my thesis. During my research, I came across your article "The Digital Addiction Scale for Children:Development and Validation".
I would like to find out if the scale has been adapted in Turkey before. If not, I would like to use this scale's validity and reliability in Turkey. I would like to learn if you could give me permission to use your survey in this study and if I could reach the scales with your the help to use them in my thesis.
Thank you for your time in advance and looking forward to hearing from you soon.
Yours Sincerely

Name: Efsun DOMLU
Phone Number: 05071739795
mail : efsunn92@gmail.com

9 Oca 2020 Per 11:49 tarihinde Griffiths, Mark <mark.griffiths@ntu.ac.uk> şunu yazdı:

Hi Efsun

The scale has only just been published so no-one has translated it yet into any language.

You don't need our permission to translate as the paper is in the public domain

M

Dr Mark Griffiths
Distinguished Professor of Behavioural
Addiction

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Efsun DOMLU

Doğum Tarihi :

Yabancı Dil :

Eğitim Durumu :

Çalıştığı Kurumlar :

Yayımları (Diğer) :

Araştırma Alanları :